

॥ हरिःॐ ॥

मौनमंदिरमां हरिस्मरण

(स्वजनोने संजोधन)

पूज्य श्रीमोटा

॥ હરિ: ઝઁ ॥

મૌનમંદિરમાં હરિસ્મરણ

: સંકલન :

શ્રી દિનેશ પાઘ્યા

: સંપાદન :

રજનીભાઈ બર્માવાલા

હરિ:ઝઁ આશ્રમ પ્રકાશન, સુરત

- ❑ પ્રકાશક : ટ્રસ્ટીમંડળ,
હરિ:ઠું આશ્રમ, (સ્થાપના વર્ષ ૧૯૫૬)
કુરુક્ષેત્ર મહાદેવના મંદિરની બાજુમાં,
જહાંગીરપુરા, રાંદેર, સુરત-૩૯૫ ૦૦૫.
મોબાઈલ નં. : ૯૧-૯૭૨૭૭ ૩૩૪૦૦
Email : hariommota1@gmail.com
Website : www.hariommota.org

© હરિ:ઠું આશ્રમ, સુરત, નડિયાદ.

❑ આવૃત્તિ	વર્ષ	પ્રત	❑ આવૃત્તિ	વર્ષ	પ્રત
પ્રથમ	૨૦૧૫	૨૦૦૦	ત્રીજી	૨૦૧૮	૨૦૦૦
બીજી	૨૦૧૭	૨૦૦૦	પુસ્તક તથા ઓડિયો પ્રકાશન		
			ચોથી	૨૦૨૨	૫૦૦

- ❑ પૃષ્ઠ : ૯૨
- ❑ કિંમત : રૂ. ૩૦/-
- ❑ પ્રાપ્તિસ્થાન : હરિ:ઠું આશ્રમ, સુરત-૩૯૫ ૦૦૫
હરિ:ઠું આશ્રમ, નડિયાદ-૩૮૭ ૦૦૧
- ❑ મુદ્રણશુદ્ધિ : જયંતીભાઈ જાની, મો. : ૯૪૦૯૨૦૩૦૫૩
- ❑ ટાઈટલ : મયૂર જાની, મો. ૯૪૨૮૪૦૪૪૪૩
- ❑ ઓડિયો રજૂઆત : શ્રી શૌનક વ્યાસ, અમદાવાદ
- ❑ ટાઈપસેટિંગ : અર્થ કોમ્પ્યુટર,
૨૦૩, મૌર્ય કોમ્પ્લેક્સ, સી. યુ. શાહ કોલેજ સામે,
ઈન્કમટેક્સ, અમદાવાદ-૧૪, મો. ૯૩૨૭૦૩૬૪૧૪
- ❑ મુદ્રક : સાહિત્ય મુદ્રણાલય પ્રા. લિ.
સિટી મિલ કંપાઉંડ, કાંકરિયા રોડ, અમદાવાદ-૩૮૦૦૨૨
ફોન : (૦૭૯) ૨૫૪૬૯૧૦૧

॥ हरिः ॐ ॥

समर्पणांजलि

(योथी आवृत्ति)

भाणपण्णथी पूण्य श्रीमोटानो संपर्क पामनार, जवनना
दरेक तभक्के अनन्य श्रद्धा अने शरणागत भाव धरावनार,
पूण्यश्रीने भावपूर्वक याद करतांनी साथे ज जेमनी आंणोमां
यमक आवी जती, निर्लेप भावे आश्रमनी तथा सेवकोनी
तमाम जरियातोनी काणज राभनार USA निवासी,

सद्गत श्रीमती मंजुबडेन आसितभाई पारेभज

अने तेमना जवनसाथी

श्री आसितभाई पारेभज

अने तेमना सुपुत्रो अने पुत्रवधूओने

पूण्य श्रीमोटानी समाज उपयोगी, सरण वाणीनुं प्रकाशन
'मौनमंदिरमां हरिस्मरण'नी योथी आवृत्तिनुं प्रकाशन
मानआदरपूर्वक समर्पण करतां अमो आभार व्यक्त करीजे छीजे.

ता. १०-०४-२०२२

रामनवमी, संवत २०७८

पूण्य श्रीमोटानो ८४मो साक्षात्कारदिन

ट्रस्टीमंडण,

हरिःॐ आश्रम, सुरत

। हरिः ॐ ॥

लेखकनुं निवेदन

मारा व्यावसायिक कार्य अर्थे मारी कंपनीअे मने सुरत ट्रान्सफर आपेल. ते वेणाअे अेक समाजना डोई हुं माननीय श्री वैकुंठभाई शास्त्रीना संपर्कमां आवेल. मारी पूज्य श्रीमोटा साथेनी मुलाकातमां श्री वैकुंठभाई निमित्तइप. सुरत आश्रमे १८६४ थी १८६८नां वर्षो दरमियान पूज्य श्रीमोटानां दर्शने अवारनवार आवतो त्यारे मोटा सौने उदेशीने कंईक वातो करता. आ वातो हुं घरे जईने तरत ज नोटबुकमां उतारी लेतो.

आ संग्रह में जवनभर मारा अंगत अभ्यास पातर सायवी राष्यो डतो. उंमर थतां सौ स्वजनोना लाभार्थे आ संग्रह ट्रस्टीमंडणने सुपरत करुं हुं. अेनुं नानकडी पुस्तिका-रूपे प्रकाशन थई रहुं डे, ते बढल आनंद सड सौनो आभारी हुं.

ता.१५-१२-२०१३

-द्विनेश आर. पाध्या

१६७, काशी निवास, ११मो रस्तो,

भार, मुंबई-४७०००५२

टेलि. ०२२-२६००८४१३

॥ હરિ: ઝૂં ॥

નિવેદન

(ચોથી આવૃત્તિ)

હરિ:ઝૂં આશ્રમ, સુરતમાં શરૂઆતનાં વર્ષોમાં મૌનમાં બેસવા માટેનો સમયગાળો મંગળવાર થી મંગળવાર સુધીનો હતો. વહેલી સવારે મૌનાર્થીઓ, સ્વજનો અને પૂજ્ય શ્રીમોટા બધાં સાથે મળીને હરિ:ઝૂં ધૂન અને હરિને ભજતાં...એ ભજન ગાતા. ત્યાર બાદ પૂજ્ય શ્રીમોટા સૌને ટૂંકું સંબોધન કરતા. બાદમાં સ્વજનોની અનુકૂળતા અને વિનંતીને ધ્યાનમાં લઈને પૂજ્ય શ્રીમોટાએ પ્રાર્થના અને મૌનનો સમયગાળો રવિવાર થી રવિવાર સુધીનો કરેલો, જે આજદિનપર્યંત યથાવત્ છે.

મુંબઈ સ્થિત શ્રી દિનેશભાઈ પાઠ્યા વ્યવસાયે ઍજિનિયર હતા. પોતાના સુરત રોકાણ દરમિયાન પૂજ્ય શ્રીમોટાની વાણી તેઓશ્રીએ પોતાના શબ્દોમાં સચોટ રીતે ટાંચણ સ્વરૂપે ઉતારી છે. પોતાના અંગત જીવનવિકાસ માટે ટાંચણ કરેલી નોંધ તેમણે પત્રોરૂપે હરિ:ઝૂં આશ્રમ, સુરતને સુપરત કરી છે. આમ, સૌ સ્વજનોને પૂજ્ય શ્રીમોટાનું માર્ગદર્શન મળે, તે માટે તેઓ નિમિત્ત બની રહ્યા છે, તે બદલ અમો તેમનો અંત:કરણપૂર્વક ખૂબ ખૂબ આભાર માનીએ છીએ.

આ પુસ્તકની પ્રથમ આવૃત્તિનું પ્રકાશન વર્ષ ૨૦૧૫માં ‘સ્વજનોને સંબોધન’ નામથી થયું હતું. જે સ્વજનોમાં અત્યંત લોકપ્રિય છે. પૂજ્ય શ્રીમોટા મૌનમાં બેસાડવાના દિવસે સવારે સ્વજનો સમક્ષ ટૂંકી વાત કરતા. પૂજ્યશ્રીની વાણીને એ સમયે કેટલાંક સ્વજનો નોટબુકમાં ઉતારી લેતા, એવી ઘણી નોટબુકો તૈયાર થઈ અને તે પરથી ‘મૌનમંદિરશ્રેણી’નાં પાંચ પુસ્તકો પ્રકાશન પામ્યાં, જે વેચાણ માટે ઉપલબ્ધ છે અને અત્યંત લોકપ્રિય છે. તે જ રીતે શ્રી દિનેશભાઈ પાઠ્યાએ, પૂજ્યશ્રીની વાણીને પોતાની અંગત નોંધ તરીકે ઉતારી લીધી હતી, તે પરથી આ પુસ્તક તૈયાર થયું છે.

પુસ્તકના અભ્યાસ બાદ આશ્રમના ટ્રસ્ટીશ્રી રજનીભાઈ બર્માવાળાના સૂચન મુજબ આ પુસ્તકને ‘મૌનમંદિરશ્રેણી’નું પુસ્તક ગણવું અને તેથી તેનું નામકરણ બદલીને હવેથી નવું નામ ‘મૌનમંદિરમાં હરિસ્મરણ’ રાખવામાં આવે છે.

શ્રી દિનેશભાઈ પાધ્યાના પત્રોની ભાષાને લોકભોગ્ય અને સરળ બનાવવા માટે અમોને ડૉ. શ્રી મનસુખભાઈ પટેલનો તેમ જ મુદ્રણશુદ્ધિ માટે શ્રી જયંતીભાઈ તમાકુવાળાનો સહકાર મળ્યો છે, તે બદલ અમો તેમના આભારી છીએ.

મોડર્ન ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરતાં મૌનમંદિર સીરીઝનાં તમામ પુસ્તકો હવે ઓડિયો સ્વરૂપે પણ ઉપલબ્ધ છે. દરેક પુસ્તકનાં ટાઈટલ ઉપર ઓડિયોની QR Code લિંક આપવામાં આવી છે. જેને મોબાઈલ, આઈપેડ, અન્ય માધ્યમથી સ્કેન કરવાથી આ પુસ્તકો ઓડિયો સ્વરૂપે માણી શકાશે તથા ડાઉનલોડ પણ કરી શકાશે.

આ સુવિધા અંગે અમોને USA સ્થિત શ્રી એન. સી. પટેલનો સહયોગ અને અમદાવાદ સ્થિત શ્રી બિરેન પટેલનું માર્ગદર્શન મળેલ છે, તે બદલ અમો તેમનો ખૂબ ખૂબ આભાર માનીએ છીએ.

આ પુસ્તકની ચોથી આવૃત્તિનું મુદ્રણશુદ્ધિનું કાર્ય શ્રી જયંતીભાઈ જાનીએ પૂરા સદ્ભાવથી, ખંતથી અને ચોકસાઈપૂર્વક કર્યું છે, તે બદલ અમો તેમના ખૂબ ખૂબ આભારી છીએ.

સાહિત્ય મુદ્રણાલયના શ્રી શ્રેયસભાઈ વિષ્ણુપ્રસાદ પંડ્યાએ પૂજ્ય શ્રીમોટા પ્રત્યેના ભક્તિભાવથી આ પુસ્તકનું મુદ્રણ કરી આપ્યું છે. તેઓશ્રીના આવા અમૂલ્ય અને ઉદારતાભર્યા સહયોગના કારણે જ પૂજ્ય શ્રીમોટાનો અક્ષરદેહ ઘણી ઓછી કિંમતે સમાજચરણે મૂકી શકીએ છીએ, તે બદલ શ્રી શ્રેયસભાઈ પંડ્યાના અમો ખૂબ ખૂબ આભારી છીએ.

આશા છે કે સ્વજનો આ પ્રકાશનને આવકારશે.

તા. ૧૦-૦૪-૨૦૨૨

રામનવમી, સંવત ૨૦૭૮

પૂજ્ય શ્રીમોટાનો ૮૪મો સાક્ષાત્કારદિન

ટ્રસ્ટીમંડળ,

હરિ:ઠું આશ્રમ, સુરત

॥ હરિ:ૐ ॥

(અનુષ્ટુપ)

સંસારે જ મળેલાં જે સંબંધ તેમને હૃદે,
ચાહી ચાહી ઊંડો ભાવ હૈયે કેળવજો તમે.

બીજાંને આપણે જેવું વર્તીશું તેવું તો બીજાં,
વર્તશે આપણી સાથે તેથી સાવધ રહો સદા.

જીવન વ્યવહારે જે ટાળીને રાગદ્વેષને,
વર્તે તે સુખ પામે છે શાંતિનો તે ઉપાય છે.

મળ્યાં જેમને છીએ તેમને વ્યવહારમાં,
આપણાથી થવા સુખી વર્તવું પ્રેમથી સદા.

સંસારે સૌ મળે તેને આપણાથી મળે સુખ,
એ રીતે વર્તશે જે કો નિશ્ચે તેને મળે સુખ.

ગમે આપણને જેવું તેવું અવરને ચહી,
સંસારે વર્તતાં તેમ તો નિશ્ચે જીતશો સહી.

- શ્રીમોટા

॥ હરિ:ૐ ॥

અનુક્રમણિકા

ક્રમાંક	વિષય	પૃષ્ઠ
૧.	સ્વદોષદર્શન અને સ્વભાવનું પરિવર્તન (તા.૯-૧-૧૯૬૮)	૯
૨.	મુક્તાત્માની સેવા - આપણા કલ્યાણાર્થે (તા.૧૩-૨-૧૯૬૮)	૧૮
૩.	રોબીનનો મૌનપ્રવેશ (તા.૨૦-૨-૧૯૬૮)	૨૫
૪.	બુદ્ધિનો ઉપયોગ - ભગવત્ પ્રાપ્તિ (તા.૯-૪-૧૯૬૮)	૨૮
૫.	જાગતા નર સેવીએ (તા.૧૬-૪-૧૯૬૮)	૩૮
૬.	મનની શાંતિ માટેનું ઈન્જેક્શન-નામસ્મરણ (તા.૭-૫-૧૯૬૮)	૪૨
૭.	અનુભવી પુરુષમાં રાગ પ્રગટાવો (તા.૨૧-૫-૧૯૬૮)	૫૪
૮.	સંસારનું કર્મ પુષ્પરૂપે શ્રીભગવાનનાં ચરણે અર્પણ કરો (તા.૨-૭-૧૯૬૮)	૬૪
૯.	હરિસ્મરણ - ભવરોગની રામબાણ દવા	૭૩
૧૦.	આશ્રમની સ્થાપના - અમારે રોટલા ખાવા માટે નથી	૭૬

મૌનમંદિરશ્રેણીનાં છ પુસ્તકો પ્રકાશિત થયાં છે
અને આશ્રમમાં ઉપલબ્ધ છે.

ક્રમ	પુસ્તકનું નામ	પ્રવચન વર્ષ
૧.	મૌનએકાંતની કેડીએ	(૧૯૫૯-૬૦)
૨.	મૌનમંદિરનું હરિદ્વાર	(૧૯૬૦-૬૧)
૩.	મૌનમંદિરનો મર્મ	(૧૯૬૧-૬૨)
૪.	મૌનમંદિરમાં પ્રભુ	(૧૯૬૨)
૫.	મૌનમંદિરમાં પ્રાણપ્રતિષ્ઠા	(૧૯૬૨-૬૩)
૬.	મૌનમંદિરમાં હરિસ્મરણ	(૧૯૬૮)

॥ हरिःॐ ॥

૧. સ્વદોષદર્શન અને સ્વભાવનું પરિવર્તન

હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરત

તા.૯-૧-૧૯૬૮

ગયે વખતે મેં તમને સૌને સ્વભાવ વિશે કહ્યું, કારણ કે મને લાગ્યું કે એ બહુ જરૂરનું છે. આપણે જો જીવનમાં સુખ અને શાંતિ ઇચ્છતાં હોઈએ તો એ બહુ જરૂરનું છે. એક ભાઈએ કહ્યું કે ‘મોટા ! તમે કહો છો તો ખરા પણ સ્વભાવ કાંઈ એમ થોડો બદલાય ? સ્વભાવ તો બહુ દોહ્યલો એ તો બદલાય જ નહિ.’ મેં કહ્યું, ‘થયું ત્યારે ન થાય તો ના કરશો, પણ સ્વભાવ ન બદલી શકાય એ વાત સાથે હું સંમત થતો નથી.’ મોટા મોટા પંડિતો અને વિદ્વાનો પણ કહે છે અને ‘ગીતાજીમાં પણ કહ્યું છે કે મનુષ્યનો સ્વભાવ બદલાય નહિ.’ હું એ બધાંના મતથી જુદા મતનો છું. આપણામાં જો ધગશ હોય, લગની હોય, રસ લાગ્યો હોય, સ્વાર્થ જાગ્યો હોય તો આપણો સ્વભાવ આપણે બદલી શકીએ, જરૂર બદલી શકીએ. આપણને આ અશક્ય લાગે છે, કારણ આપણને એ પરત્વે સ્વાર્થ જાગ્યો નથી, લગની લાગી નથી ને રસ જાગ્યો નથી. આપણને તો આપણો સ્વભાવ હંમેશાં સારો જ લાગે છે. આપણને જો આપણો સ્વભાવ ડંખે તો કામ ઘણું સરળ બની શકે. બીજાંના દોષો તો આપણને તરત જ દેખાઈ આવે છે. બીજાંનો સ્વભાવ આપણને તરત ખૂંચી આવે છે. ઘણાંય અહીં મારી પાસે આવે છે તે બીજાં બીજાંની જ વાતો કર્યા કરતા હોય છે, ફલાણાંએ તો મોટા આમ કર્યું અને ફલાણાંએ તેમ કર્યું. અરે ! એક જ ઘરના જુદા જુદા સભ્યો પણ એકબીજાની

મૌનમંદિરમાં હરિસ્મરણ ■ ૯

વાતો કર્યા કરે છે. સૌ પારકાંના દોષો જ જોયા કરે છે, પણ પોતાના દોષ કોઈ જોતું નથી. કેમ જાણે પોતે તો તદ્દન સંપૂર્ણ હોય અને દોષ વગરના જ હોય ! પણ અલ્યા, તું બીજાંના જ દોષો જોયા કરે છે, બીજાંની જ વાતો કર્યા કરે છે, તે તું તારા પોતાના જ સ્વભાવ વિશે કોક દી તો વિચાર ! પોતાના દોષ તો તપાસી જો પહેલાં. પોતાના સ્વભાવનું પૃથક્કરણ કરતાં એ દોષો આપણને ડંખે તો કાંઈ કામનું, બાકી તો કાંઈ કશું વળે નહિ. આપણે કેટલાંયને કાંટાની જેમ ખૂંચતાં હોઈએ છીએ. કેટલાંયને ગમતાં નથી હોતાં પણ એ શાને લીધે ? એ તો કોઈ વિચારતું જ નથી. આપણે તો બીજાંને જ દોષ દેતાં હોઈએ છીએ, પણ હકીકતમાં તો આપણે આપણા દોષવાળા સ્વભાવને લીધે જ બીજાંઓની ખફગી વહોરી લેતાં હોઈએ છીએ. આપણા પોતાના જ સ્વભાવે કરીને આપણે અળખામણાં અને અપ્રિય બનતાં હોઈએ છીએ. નરક તરફ લક્ષ રાખશો તો એમાંથી દુર્ગંધ જ આવશે. એમાંથી અત્તર જેવી સુવાસ નહિ પ્રગટે. માટે, બીજાંના દોષોને લક્ષમાં ન લેશો. બીજાંના દોષો જુઓ જ નહિ એમ તો કહેવું નકામું છે, કારણ કે એ તો બહુ જ અઘરું છે. દોષો તો તરત જ દેખાઈ જશે પણ બીજાંના એ દોષોને જરા સરખું પણ મહત્ત્વ ન આપો. એના પ્રત્યે દુર્લક્ષ કરો. એના પ્રત્યે નિઃસ્પૃહી બનો. અને સાથે સાથે પ્રેમભાવ પણ કેળવો. તમને તમારો પોતાનો જ દોષ જો ન દેખાય તો તમે તમારો સ્વભાવ શી રીતે સુધારવાના ?

હું આ બધું કાંઈ એમ ને એમ નથી કહેતો પણ, હું એ પ્રમાણે વર્ત્યો છું અને મને આ સાચું લાગ્યું છે, એટલે તમને કહું છું.

આપણને ચાનક લાગવી જોઈએ

હું નાનો હતો ત્યારે અફીણી હતો. દસ વર્ષનો થયો ત્યાં સુધી. અફીણી હંમેશાં આળસુ અને એટી હોય. અફીણ ખાય એટલે પડ્યા રહેવાનું મન થાય. ચોથા ધોરણ સુધી તો હું સાવ ‘ભોટ’ જ. ખૂબ આળસુ અને ભણવામાંયે બહુ રુચિ નહિ. એકવાર મારા માસ્તરે મને ખૂબ માર્યો. મારે ગણિતનો દાખલો ગણી આપવાનો હતો પણ મને તો કશુંયે આવડે નહિ. અને મારો દાખલો ખોટો પડ્યો એટલે માસ્તરે મને ખૂબ માર્યો, પણ તે દિવસથી મને પણ ચાનક લાગી. અને પછી તો મેં મક્કમતાથી અભ્યાસ કર્યો અને એ જ વર્ષે પરીક્ષામાં હું પહેલે નંબરે પાસ થયો. મારા માસ્તર તો માને જ નહિ. મને બોલાવીને કહે કે ‘અલ્યા, ચૂનિયા ! સાચું બોલ, તેં ચોરી જ કરી છે.’ મેં કહ્યું કે સાહેબ, મેં ચોરી નથી કરી, પણ સાહેબને તો વહેમ જ હતો. તે માને જ નહિ અને મને લઈ ગયા હેડ માસ્તર પાસે. હેડ માસ્તરને પણ એમણે સમજાવ્યું એટલે હેડ માસ્તર પણ માને નહિ ને કહે કે ‘તેં ચોરી જ કરી છે, સાચું બોલજે.’ મેં ફરી કહ્યું કે ‘મેં ચોરી નથી કરી સાહેબ.’ હેડ માસ્તરે કહ્યું, ‘તો તું પહેલે નંબરે આવ્યો જ શી રીતે ?’ મેં કહ્યું કે ‘એક દિવસ મને આવડતું ન હતું એટલે માસ્તર સાહેબે મને ખૂબ માર્યો હતો. ત્યાર પછી મેં મહેનત કરીને અભ્યાસ કર્યો સાહેબ.’ પણ સાહેબ માનતા ન હતા. તેઓ કહે કે ‘તારી ફરીથી પરીક્ષા લેવી પડશે.’ મેં કહ્યું કે ‘સાહેબ, તમારે જેમ માનવું હોય તેમ માનો અને જેમ કરવું હોય તેમ કરો.’ ત્યારે કહેવાની વાત એ છે કે આપણને ચાનક લાગવી જોઈએ. મને એ બાબતનો ઉત્સાહ

હતો, લગની હતી, રસ હતો અને મને સ્વાર્થ જાગ્યો હતો એટલે હું ભણી શક્યો હતો. બીજી એક વાત કહું કે અમે સાવ ગરીબ અને તે વખતના મારાં કપડાં તમે જોયા હોય તો સાવ ગંદાં. સાહેબ ! હું રહેતો હતો તે વાસમાં ગરીબ કોમ જ રહે. મોચી, સુથાર વગેરે. તે સમયે કોમના વાસમાં બહુ સ્વચ્છતા નહિ. આજની વાત જુદી છે. આજે તો મોચી વગેરે પણ શહેરમાં વસતા થઈ ગયા છે અને કપડાં પણ બહુ સારાં પહેરે છે, પણ તે વખતે તો ગરીબ પ્રજાનાં કપડાં બહુ ગંદાં રહેતાં. કપડાં ધોવાં માટે સાબુ તો અમને પરવડતો નહિ પણ ‘ઊંસ’ વાપરે લોકો. ‘ઊંસ’ વિશે તમને તો ખબર નહિ હોય. ‘ઊંસ’ પણ એ જમીનમાંથી નીકળતો એક ક્ષાર છે. જેનાથી સાબુની માફક કપડાં ધોઈ શકાય, પણ સાહેબ મને એટલી આળસ કે આ ‘ઊંસ’ જે મફત મળી શકે તે પણ લેવા ન જઈ. ગંદાં કપડાં પહેરતો પણ ‘ઊંસ’ લેવા જવાની આળસ. કપડાં ધોવાંનીયે આળસ. સાહેબ, ચોથા ધોરણ સુધી તો હું સાવ ભોટ જ હતો. પણ પછી હું પહેલો નંબર લાવ્યો. તોય માસ્તરે મને ‘મોનિટર’ ના બનાવ્યો. મને મનમાં થતું ખરું કે હક તો મારો અને આ સાહેબે બીજાંને શા માટે મોનિટર નિમ્નો હશે ? પણ સાહેબ તે વખતે તો મારી એટલી હિંમત પણ નહિ, તેથી ઘણા દિવસ સુધી તો હું કાંઈ ના બોલ્યો, પણ મનમાં તો મને મરવા જેવું લાગતું હતું. એટલે એક દિવસ હિંમત ભેગી કરીને મેં સાહેબને કહ્યું કે સાહેબ, હું પહેલો નંબર લાવ્યો છું, છતાં તમે મને મોનિટર કેમ નથી બનાવતા ? એટલે તો સાહેબ ઊંકળી

ઊઠ્યા. મને બેચાર ધોલ પણ લગાવી દીધી. અને મને કહે, ‘અલ્યા, તારાં કપડાં તો જો !’ તે દિવસથી મને કપડાં પણ સ્વચ્છ રાખવાની યાનક લાગી અને હું ‘ઊસ’ લાવીને પણ કપડાં ધોતો.

સ્વભાવ બદલી શકાય છે

આ હું મારા જીવનના પ્રસંગ કાંઈ બડાઈ હાંકવા નથી કહેતો, પણ તદ્દન સાચી વાત તમે સમજી શકો એ માટે જ કહું છું. મારી સાથે રહેનારાંઓ પણ મારા જીવન વિશેની માહિતીઓ મેળવતા નથી. હું કહું છું કે તમે મારા જીવન વિશેની માહિતીઓ મેળવી જુઓ. મેં આ આશ્રમ એટલા માટે જ સ્થાપ્યો છે કે જેથી લોકો અહીં આવી શકે અને મૌનઓરડાનો લાભ લઈ શકે અને મારા વિશે બે વાતો જાણી શકે. મેં જે પ્રમાણેનું આચરણ કરેલું છે, તે જ પ્રમાણે તમને કહું છું. એમ ને એમ પોથીમાંનાં રીંગણાંની માફક નથી કહેતો. હું મારા સ્વભાવનું પૃથક્કરણ કરતો સાહેબ ! મને સ્વાર્થ હતો, રસ હતો. આપણને આપણો સ્વભાવ બરોબર સમજાવો જોઈએ. આપણા દોષ આપણને દેખાવા જોઈએ, પણ મૂળ વાત તો એ છે કે આપણને આપણો સ્વભાવ તો રજત્માર પણ ખૂંચતો નથી, ડંખતો નથી. બીજાંના દોષ તો મોટા મોટા કરીને વર્ણવીએ છીએ પણ મારી સાસુના, કોઈ કરતાં કોઈ પોતાનું તો વિચારતા જ નથી. અને બીજાં બીજાંનું જ આગળ લાવ્યા કરે છે. પણ ભાઈ, આથી તો તમે જ દુઃખી થશો. આપણે આપણા સ્વભાવને લીધે જ સુખી યા દુઃખી થઈએ છીએ. આપણે તો આપણા સ્વભાવથી ઊલટા ચાલવાનું છે. ગમે તેવો મોટો પંડિત હોય પણ એ એના સ્વભાવ પ્રમાણે જ વર્તવાનો. સ્વભાવને

જો જીતવો હોય, સ્વભાવ જો બદલવો હોય તો સ્વભાવથી ઊલટી રીતે વર્તો. બિલકુલ ઊલટી રીતે જ વર્તો. તમે કહેશો કે પૂરના પ્રવાહથી ઊલટી દિશામાં સામે કાંઠે શી રીતે જવાય ? પણ ભાઈ, એ Fallacy છે, ભૂલ ભરેલી માન્યતા છે. આ સ્વભાવ બદલવાનું એટલું અઘરું નથી. આપણને અઘરું તો એટલે લાગે છે કે આપણને એવી તમન્ના જાગી નથી હોતી. આપણને આપણો સ્વભાવ ખૂંચતોય નથી હોતો.

તમે જો ખરેખર સુખી થવા ઈચ્છતા હોવ તો તમારા દોષો શોધી કાઢો અને સ્વભાવથી ઊલટા ચાલો. તમે જો શાંતિ ઈચ્છતા હોવ તો સ્વભાવથી વિરુદ્ધ વર્તો. આમ, સ્વભાવ વિરુદ્ધ વર્તન કરવા માટે તમારે પથ્થર જેવા થવું પડશે. પથ્થરના જેવાં મક્કમતા અને અચળતા હોવાં જોઈશે. પથ્થર પર કોઈ મળ વિસર્જન કરે, કોઈ પછાડે, ઠંડીમાં પડ્યો રહે કે કોઈ અગ્નિમાં નાખે કે કોઈ એના પર થૂંકે તોય પથ્થર જેવી રીતે એ બધી બાબતો પ્રત્યે નિર્લક્ષ રહે છે તેવી રીતે તમારે પણ પથરા જેવું બનવું પડશે. જો તમે સુખી થવા ઈચ્છતા હોવ તો. તમને લાગે કે તમારામાં બહુ આળસુપણું છે, પ્રમાદીપણું છે તો એથી ઊલટા વર્તો. તમને લાગે કે તમારો સ્વભાવ બહુ રિસાળ છે તો એથી ઊલટા વર્તો. મનમાં કાંઈ પણ બહુ ભરી ન રાખશો. આ બધુંયે શક્ય છે. એના પુરાવારૂપે અહીંના આશ્રમમાં જેરામ* કરીને એક ભાઈ છે તેને પૂછો. એનો સ્વભાવ પહેલાં ખૂબ જ રિસાળ હતો. વાતવાતમાં એને માઠું લાગી જતું, પણ આજે એ ખૂબ બદલાઈ

* જેરામ-આશ્રમનો સેવક

ગયો છે. તમને ખાતરી ન થતી હોય ને વિશ્વાસ ન બેસતો હોય તો એ આટલામાં જ હશે એને પૂછી જોજો. તમારો સ્વભાવ ભુલકણો હોય તો તમે ચોક્કસ બનો, ન યાદ રહે તો નોંધવાનું રાખો. તમે કહેશો કે મોટા, ‘તમે તો પહેલેથી જ ચોક્કસ હશો.’ પણ ભાઈ, હું પણ માણસ હતો અને માણસ જ છું. મારી સાથેનાંને ખબર છે કે પહેલાં હું કેટલો બધો ભુલકણો હતો. અનિયમિત પણ એટલો જ.

નિયમિતતાથી આપણા જીવનનો વિકાસ બહુ સારી રીતે થાય છે જમવામાં પણ બધાં જમી રહે પણ હું સૌથી મોડો પડતો. મારા માસ્તર, મારી બા વગેરે પણ મને ઘણું કહે પણ કેમેય કરી ચોક્કસપણે અને નિયમિત રીતે કાંઈ પણ કરવાનું મારે માટે બહુ મુશ્કેલ હતું, પછી તો ચાનક લાગી એટલે બધુંય નોંધી લેતો. સમયસર જ બધું કામ કરવા મથતો. આપણને લાગે કે આપણે અનિયમિત છીએ તો નિયમિત બનવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. હું જમવાનું પણ સમયસર જ કરતો. મારી બાને હું એમ તો નહિ કહેતો કે બા, બહુ મોડું થયું છે પણ કહેતો કે બા, બહુ ભૂખ લાગી છે એટલે જે હશે તે ચાલશે, એકલો રોટલો હશે તોય ચાલશે. એમ ગમે તેમ કરીને પણ હું મારો નિયમ જાળવતો. મને ધીમે ધીમે સમજાતું ગયું છે કે નિયમિતતા બહુ જરૂરી છે. આથી, આપણા જીવનનો વિકાસ બહુ સારી રીતે થાય છે. આ બ્રહ્માંડમાં પણ અમુક ચોક્કસ સમયે જ બધું થાય છે. પ્રકૃતિમાં પણ એક પ્રકારની નિયમિતતા છે. આકાશમાં તારાઓ, સૂર્ય, ચંદ્ર, ગ્રહો અને પૃથ્વીની ગતિમાં પણ નિયમિતતા છે. એક પ્રકારની Rhythm છે, એટલે કે

કાળનો એક પ્રકારનો લય છે. આ કાળના લયમાં આપણે આપણા મનને જોડી દેવાનું છે. એની સાથે એકતાલ, એકલય બની જવાનું છે, પણ આ બધું તો બહુ ઉપરની વાત થઈ. તમને એ કહેવાનો કશો અર્થ નથી, કારણ કે તમારાથી એ થઈ શકે એમ પણ નથી.

નામસ્મરણ

સહેલામાં સહેલું એક સાધન જે મેં તમને કહ્યું તે છે પ્રભુનું નામસ્મરણ. એથી કરીને તમને તમારા જીવન-વિકાસમાં ખૂબ મદદ મળશે. ખૂબ રાહત ને ઓથ મળશે, પણ એ પણ તમે કરી શકતા નથી. પ્રભુનું નામસ્મરણ કરી શકો એવી તાકાત પણ હું તમારા કોઈનામાં જોતો નથી ત્યારે મારે કરવું શું ? ઘણી વાર મારા ભગવાનને પૂછું છું કે મારે બધાંને શું કહેવું ? પ્રવચન કરવાનું બંધ કરી દઉં ? પણ મને હુકમ થયો છે કે તારે બહુ ઊંચી વાતો કોઈને કરવી નહિ, લોકોને ગળે એ વાતો ઊતરશે પણ નહિ. લોકોથી થાય એવી જ વાતો કરવી. એટલે સાહેબ, આ સીધીસાદી પણ બહુ કામ લાગે એવી વાતો હું તમને કહું છું, પણ લોકો એમ આચરણમાં નહિ મૂકે, એ તો એમને જ્યારે કાળનો સપાટો લાગશે ત્યારે જ આચરશે, પણ જો તે સહેતુક નહિ કરે ને બેળે બેળે કરશે તો એથી જીવનનો વિકાસ નહિ થાય. દિલની તમન્નાથી આચરણમાં મૂકેલું જ ખપમાં લાગશે, નહિ તો કાળનો સપાટો તો લાગવાનો જ છે. સાચું કહું છું સાહેબ, એક સમય એવો હતો કે અહીં અમને જે લાપસી મળતી તેમાં એટલું તો ઘી આવતું કે અમે વાટકો ભરીને ઘી જુદું કાઢી લેતા અને એ ઘી

બીજાંમાં વાપરતા. તદ્દન સાચું કહું છું. આ ભીખુકાકા અને ઝીણાભાઈને પૂછી જોજો સાહેબ, પણ હવે આવી લાપસીમાં પહેલાંના જેટલું ઘી નથી આવતું, કારણ આજે હવે કાળનો સપાટો લાગ્યો છે. એટલે ન છૂટકે લોકોને કરવું પડે છે.

બીજાં માટે ઘસાવાની વૃત્તિ કેળવો

મારું કહ્યું કોઈને ગળે નહિ ઊતરે, પણ સાહેબ પ્રેમથી, તમે મારું કહેલું કરશો તો તમે સુખી થશો. સૂચન પ્રમાણે ચાલવું અઘરું લાગે, પણ સાહેબ હું હંમેશ બીજાંનાં સૂચન પ્રમાણે જ ચાલ્યો છું. આશ્રમમાં પણ મારી હાથ નીચેના માણસો જે પ્રમાણે સૂચવે છે, તે પ્રમાણે જ હું કરું છું, પણ હું જાણું છું કે મારું કહેલું તમે કોઈ કરવાના નથી.

જ્યાં હું કામ કરતો હતો ત્યાં પણ જશ હું બીજાંને જ આપતો, પરીક્ષિતભાઈને એ ખબર છે. મને જ્યારે ઊંચા હોદ્દા પર નિમણૂક કરવાનું કહેવાતું ત્યારે હું બીજાંને જ આગળ ધરતો અને કામ પણ બધું જ કરતો. જવાબદારી તો લગભગ મારી જ રહેતી, પણ હોદ્દો હું બીજાંને આપતો. તમારે જો સુખી થવું હોય ને સૌનો પ્રેમ જોઈતો હોય તો બીજાં માટે ઘસાવાની વૃત્તિ કેળવો. બીજાં માટે પ્રેમથી ઘસાવાની ઉમળકાભેરની તૈયારી રાખો. બધાં સાથે સદ્ભાવ અને પ્રેમ રાખો. તત્પરતા દાખવો. બધાં સાથે સુમેળ સાધો, પણ તે ત્યારે જ શક્ય બને જ્યારે બીજાંના દોષો પ્રત્યે તમે નિઃસ્પૃહી બનો. દોષો જુઓ જ નહિ એમ તો નહિ જ કહેવાય, પણ દોષોને મહત્ત્વ ન આપો. જીવનવિકાસ માટે આ બહુ જરૂરી છે.

॥ હરિ:ૐ ॥

૨. મુક્તાત્માની સેવા-આપણા કલ્યાણાર્થે

હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરત

તા. ૧૩-૨-૧૯૬૮

શ્રીઅરવિંદ તત્ત્વજ્ઞાનમાળા

મારામાં પણ કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સર, આશા, ઈચ્છા, તૃષ્ણા, લોલુપતા વગેરે હતાં, પરંતુ આ જીવને ૧૯૩૯ની સાલમાં રામનવમીને દિવસે આત્માનો સાક્ષાત્કાર થયો તે દિવસને સ્વજનો રામનવમી સાક્ષાત્કારદિન તરીકે ઊજવે છે. તે દિવસથી મારી પ્રકૃતિ બદલાઈ. સુરતમાં તે પ્રસંગે સ્મૃતિગ્રંથ પણ પ્રગટ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો છે. એનો હેતુ તો પૈસા જ છે. એમાં જાહેરખબર આપવા અને મેળવી આપવા તમને સૌને મારી વિનંતી છે. અત્યાર સુધીમાં સાત હજાર રૂપિયા જેટલી રકમ તો થઈ છે, પણ પચીસ હજાર થાય તો સારું. આપણા દેશમાં શ્રીઅરવિંદના નામથી કોઈ અજાણ્યું નથી. એમનું તત્ત્વજ્ઞાન તો ઘણું ઊંચું, એમાં આપણી તો ચાંચ પણ બૂડે નહિ. એમણે 'Divine Life' નામનું એક પુસ્તક લખ્યું છે. મેં એ પુસ્તક જાતે વાંચ્યું નથી પણ નંદુભાઈએ વાંચ્યું છે. એમના આ સાહિત્યને પશ્ચિમમાં જર્મની, અમેરિકા, ફ્રાંસ, ઈંગ્લેન્ડ વગેરે દેશોમાં સારું એવું સ્થાન અને પ્રતિષ્ઠા મળ્યાં છે તો આપણા દેશની યુનિવર્સિટીમાં એને સ્થાન કેમ નહિ ? અમે યુનિવર્સિટીવાળાઓને પૂછ્યું ત્યારે એમણે (યુનિવર્સિટીવાળાઓએ) કહ્યું કે 'તમે ત્રણ લાખ રૂપિયા આપો તો અમે એ વિષય રાખીએ અને M.D.ની ડિગ્રી આપીએ.' પણ ત્યારે એક ભાઈએ કહ્યું કે 'મોટા, એ વિષય ભણવા

માટે કોઈ ખાસ વધારે તૈયાર નહિ થાય. તેમ છતાં Staff તો રાખવો જ પડશે. એટલે તમારા મોટાભાગના પૈસા તો એમાં જ વેડફાઈ જશે. એના કરતાં બીજી યોજના વિચારીએ.’ ત્યારે મેં કહ્યું કે મને વિચાર આવ્યો એ હું નકામો તો નહિ જ જવા દઉં. ત્યારે એમણે કહ્યું કે મોટા, આપણા દેશમાં કેટલાક યુનંદા અધિકૃત માણસો છે. એમને આપણે આવવા જવાનું ભાડું આપીએ અને અહીં ગુજરાતમાં સુરત, વડોદરા વગેરે સ્થળોએ શ્રીઅરવિંદ વિશે પ્રવચનો રાખીએ અને પછી તે પુસ્તકાકારે ગુજરાતીમાં છપાય તો આ માટે ‘શ્રીઅરવિંદ તત્ત્વજ્ઞાનમાળા’ નામની વ્યાખ્યાનશ્રેણી માટે યુનિવર્સિટીને આપવાના છે અને એ માટે સ્મૃતિગ્રંથમાં પૈસાની જરૂર છે.

શ્રીઅરવિંદ તો આપણા દેશના મહાન પુરુષ, પણ એના વિશે તો કાંઈ ખબર કે કલ્પના જ ન હોય તો કદર તો ક્યાંથી થાય ? અને કદર નહિ તો ભક્તિ તો થાય જ ક્યાંથી ? આપણી સંસ્કૃતિ સંતપરંપરાની બનેલી છે અને આજપર્યંત જળવાયેલી છે અને ભવિષ્યમાં પણ જળવાયેલી રહેશે.

તમારે ને મારે પરાપૂર્વનો સંબંધ છે

અમે તો ઘણી કરકસરથી રહીએ છીએ, એ હવે વારે ઘડીએ તો શું વર્ણવું ? અમારામાં બીજા ઘણા દોષો હશે પણ આ બાબતમાં એવું નથી. કાચો પારો પચે પણ મફતનું પચે નહિ. સેવા છોડીને હું આ માર્ગે પડ્યો ત્યારે મારી બાએ મને કહેલું કે ‘મારા રડ્યા ! તારી તો અક્કલ ગઈ, આ મફતનું ભીખ માગીને ખાઈશ તો રૌરવ* નરકમાં પડીશ. કોઈની

* રૌરવ-ભયંકર

ક્રમાણી કેવી હોય, કોઈ કેવી રીતે ક્રમાયો હોય, અને એ તું ખાશે તો એમાં કાંઈ ભલીવાર નથી.’ એ મને બરોબર યાદ છે. આ બધું વેડફી ન દેવાય. જે પરસેવો પાડીને મેળવેલું છે તેનું નુકસાન ન થાય એનું મને ભાન છે.

હું તમને કહું છું, કારણ કે તમે મને એમ ને એમ નથી મળ્યા. તમારે ને મારે સંબંધ છે. હું ક્યાંયે સંબંધ બાંધવા ગયો નથી. પરાપૂર્વનો સંબંધ છે. એટલે જ તમે આપમેળે આવીને મળ્યા છો. હું હિંદુધર્મમાં માનું છું. હિંદુધર્મ પ્રમાણે મરણ પછી આપણે ફરીથી જન્મ લઈએ છીએ, એટલે પહેલાંનો સંબંધ હોય છે ખરો. આ સુરતમાં લાખો માણસો છે. એ બધાંમાંથી આપણે જ કેમ મળ્યાં ? આપણે આટલાં જ કેમ ? કારણ કે આપણે પરાપૂર્વનો સંબંધ છે. એ તમને યાદ નથી પણ મને બરોબર યાદ છે. ગતજન્મના સંબંધના નિમિત્તે આપણે અહીં મળ્યાં છીએ. મારું કામ એ તમારું કામ સમજો. મારું કામ અંગત તો છે નહિ. અને અંગત હોય ને દવા કે એવું કાંઈ મારે જોઈતું હોય તો એ પણ કહું છું. મને વચ્ચે દ્રાક્ષાસવની જરૂર પડી હતી તો તે મેં કહ્યું હતું. એટલે આપણે નિમિત્તને લીધે મળ્યાં છીએ. આવી રીતે ફરીથી મળવાનુંય થાય. તમારો મારામાં રાગ કે મોહ થઈ જાય તો જ મળી શકાય. આવો રાગ અને મોહ ભગવાનમાં થાય તો તમારું અને મારું મળવું સાર્થક થાય.

આપણા શરીરના ભાગો જુઓ. એની રચના જુઓ. કેવી અદ્ભુત છે. આ આંખ, કાન, નાક, જીભ એકે એક અંગ જુઓ. એમાં ભગવાનની કળા છે. આ જીભ કેવી લોચા

જેવી છે, છતાં મારી બેટી કેવી સળવળાટવાળી અને સ્વાદ જાણનારી છે. એનામાં કેવું ચેતન છે. એ ચેતનને પારખવા માટે જ આ શરીર મળ્યું છે. ઘણાં કહે છે, ‘આ સંસાર તો મિથ્યા છે.’ પણ અલ્યા, મિથ્યા છે તો તું એમાં રખડે છે શા માટે? મિથ્યા છે એ બધી વાતો છે, પણ સંસાર તો ભગવાનને પામવા માટે મળ્યો છે. સાધુઓમાં હું માનતો ન હતો. આ સાધુઓના ખર્ચને હું Economical Waste* સમજતો હતો. બધું નકામું સમજતો હતો. છતાં અનુભવે સમજાયું કે એ લોકો જ ખરું કલ્યાણ કરનારા છે. બધાં જ સાધુ એવા નથી હોતા, પણ એમાં ઘણા વિદ્વાન અને આગળ વધેલા પણ છે. એમને આપણે આપણી હાલની સમજણ પ્રમાણે ન ઓળખી શકીએ. આપણે બુદ્ધિથી ઓળખવા જઈએ પણ આપણી બુદ્ધિ કુંઠિત છે. એનાથી ચેતનને ન ઓળખાય, પણ જેમને ભગવાનનો અનુભવ થયેલો છે એવા સાથે જો આપણને રાગ થઈ જાય, મોહ થઈ જાય તો તે આપણા જીવનનું કલ્યાણ કરવામાં ઘણો મોટો ભાગ ભજવે છે. મારા ગુરુમહારાજે કહેલું તે પ્રમાણે તે કાળમાં મૌન, એકાંત, અભય, નમ્રતા, ભજન-કીર્તન-સ્મરણ ને નિવેદન વગેરે સાધનો કરતો, પણ મને એમના વિશે મનમાં લાગણી નહિ. પણ એમણે મને પ્રેમથી દીક્ષા આપી, પરંતુ મને એમના પ્રત્યે લાગણી નહિ. એ કાંઈ ઠીક ન કહેવાય. છતાં એમનું કહ્યું તો જોકે હું બધું જ કરતો. એમણે મને કહ્યું હતું કે ‘તારે રાત્રે ઘરમાં નહિ સૂવાનું.’ તે નિયમ હું બરાબર પાળતો. એને લીધે મારી માને દુઃખ થતું. મેં મારી માની

* Economical Waste-આર્થિક દુર્વ્યય

આંખમાં આંસુ જોયાં છે. એ કહેતી કે ‘દીકરા, તું માંદો છે, તને તાવ છે.’ તોપણ હું, ગુરુએ કહેલું એટલે બહાર જ સૂતો. ગુરુની આજ્ઞાનું પાલન તો હું કરતો જ. છતાં પણ મને ગુરુ માટે પ્રેમ કે લાગણી ન હતી. તેમ છતાં એ મારા સ્વપ્નમાં આવતા અને સ્વપ્ન દ્વારા એમણે મને બધું શિખવાડ્યું. ત્યારે તો હું એમની પાસે તરત જઈ શકું એવી આર્થિક સ્થિતિ પણ નહિ. પણ એમણે આમ બતાવ્યું. પછી એમના પ્રત્યે લાગણી થવા માંડી. એવી રીતે મારા ગુરુમાં મને આકર્ષણ થવા માંડ્યું. આવી રીતે મને બધું અનુભવે સમજાયું.

મારાં કામમાં મદદ કરશો તો તમારા જીવનું કલ્યાણ થશે
 આપણે એમની સેવા કરીએ, એમનું કામ કરીએ, એમાં આપણું કલ્યાણ છે. આવાં સારાં કામમાં મદદ કરશો તો તમારા જીવનું કલ્યાણ થશે. એ વિશે મારા મનમાં કોઈ શંકા નથી. મારે તમને ખોટી રીતે સમજાવવું નથી, પણ આ નિમિત્તે બધાંને મળવાનું થાય, એમ કરતાં સંબંધ થાય અને એ નિમિત્તના તાંતણા પરથી આવજા કરી શકાય. જેમ તાપી નદી પર પુલ છે તો આવજા કરી શકાય તેમ. એવી રીતે નિમિત્તનો પુલ થાય અને મને મદદ મળી શકે. તમે મને મદદ કરો તો જ તમે મારા નિમિત્ત બની શકો. તમે કહેશો કે ‘અમે તો તમને મદદ કરીએ પણ તમે અમને શું મદદ કરશો?’ તો હું તો મદદ કરી શકું નહિ. પૈસાટકા તો આશ્રમના છે, એમાંથી અપાય નહિ અને આપું તો સરકાર જવાબ લે. એટલે એમ તો હું કાંઈ આપી શકું નહિ પણ મારી પાસે દિલ છે અને એ ઘણું કરી શકે છે. મારી પાસે અહીં મારા હૃદયમાં પ્રેમનું

ઝરણું ફૂટેલું છે, એટલે તમે બધાં અહીં મારી પાસે આવો છો. મુશ્કેલી, આપત્તિ વગેરેમાં આપણે જાણીએ પણ નહિ એવી રીતે મારો ભગવાન સૌને મદદ કર્યા કરે છે. મારો હેતુ પણ એ જ છે કે બધાંને દિલથી મદદ કરવી.

ભગવાનમાં પ્રેમ થાય અને ભક્તિમાં બધાંનું મન આકર્ષાય એ માટે આ આશ્રમ છે. કોઈ ને કોઈ રીતે મારો પ્રભુ મને મદદ કરે છે. કોઈનું ઋણ મારે માથે નથી, પણ તેથી કર્મનું પરિણામ નથી એમ નથી. કર્મનું પરિણામ તો છે જ, પણ કોઈ પૈસા આપે તેને પૈસા જ મળે એવું નથી, પણ એનું ફળ, એનો બદલો મારો વહાલો ભગવાન આપ્યા વગર રહેતો જ નથી. આ બધું તો છાનું રહે તે જ સારું. તલવાર મ્યાનમાં રહે તો જ એની ધાર તેજ રહે. બહાર રહે તો એના પર કાટ લાગે. હવે મૂળ વાત તો ભગવાનનું સ્મરણ. એ પણ આપણે કરી શકતાં નથી. પ્રારબ્ધને કારણે આપણે મળવાનું થયું છે તો તમે મદદ કરો એવી મારી પ્રાર્થના છે. આપણો સંબંધ બંધાયો છે તો તમે અહીં પ્રેમથી મળવા આવો છો, કે જેથી આપણે એકબીજાના ખપમાં આવી શકીએ. મારા ભગવાનની શક્તિ અનંતગણી છે. ભક્તનું દેવું ભગવાન પૂરું પાડે છે. જેવી રીતે તમારી પેઢી ચાલતી હોય, એ પેઢીમાં દીકરો કે મુનીમ હોય અને એને કારણે ખોટ ગઈ તો તે તો તમારે જ ચૂકવવી પડે. ભૂલ દીકરાની કે મુનીમની હોય તોપણ. મેં તો આ અનુભવ્યું છે. હું ખોટી વાત કહેતો નથી. મારે તમને ખોટી વાતો કહેવી નથી. આ તો સાવ પેટછૂટી વાત તમને કહું છું. અમે એવી ભાવનાથી જીવીએ છીએ. આ

તો કાચો પારો છે. હું આમાંથી કાંઈ ભોગવતો નથી.

અહીં વધારે મોટી રકમનો સંકલ્પ કરતો નથી એટલે આ ગ્રંથમાં રૂપિયા પચીસ હજાર જેટલી રકમ મળી જાય તો સારું. જાહેરખબર દ્વારા એ પૈસા મળી રહે એ માટે અડધાં પાનાંના નવસો રૂપિયા રાખ્યા છે. તે આ સુરતમાં રામનવમીને દિવસે ઉત્સવ ઊજવાશે તેના સ્મૃતિગ્રંથમાં છપાશે તો તમે સૌ તમારાથી જે પ્રમાણે બને તે પ્રમાણે મદદ કરો. તમે સૌ તો ઘણીયવાર અહીં આવો છો, પણ આ નટુભાઈ વકીલ તો ભાગ્યે જ આવે. છતાં એમના દિલમાં એમને એમ થઈ ગયું. મોટાનું કામ સારું છે, હું મોટાને મદદ કરું. વિચાર તો કરો એમને કેટલી લાગણી થઈ એટલે એ સાત હજાર ખર્ચવા તૈયાર થયા છે. તેમ તમે બધાં પણ મદદ કરો તો સારું.

આ માટે એક દાખલો કહું તો, કૃષ્ણ ભગવાન તો સાક્ષાત્ ભગવાન હતા. મુશળધાર વરસાદ જ્યારે વરસવા લાગ્યો ત્યારે સૌની રક્ષા માટે એમણે ગોવર્ધન પર્વત ઊંચકવાનું કામ ઉપાડ્યું. એમની શક્તિ તો એટલી બધી હતી કે એ એકલા પણ ઊંચકી શકત પણ તે છતાં એમણે ગોવાળિયાઓ વગેરે બધાંનો ટેકો માગ્યો અને આખો ગોવર્ધન પર્વત ઊંચક્યો.

સારાં કામમાં બધાંનો ટેકો લેવો જોઈએ. આપણા ઘરમાં પણ સારો પ્રસંગ આવે ત્યારે સૌની મદદ લેવી, તો તમે સૌ આમાં ટેકો આપો.

॥ હરિ:ૐ ॥

૩. રોબીનનો મૌનપ્રવેશ

હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરત

તા. ૨૦-૨-૧૯૬૮

આજે આપણી વચ્ચે આપણા દેશના નહિ પણ પરદેશના એક ભાઈ, કેનેડાના એક ભાઈ... અહીં હાજર છે. તમે જુઓ, વિચાર કરો, એ ભાઈ કોલેજમાં ભણેલા છે. એમને માતાપિતા ભાઈભાંડુ બધાં છે, પણ એમને ભગવાનને માટે, એમને ઈશ્વરને અનુભવવાની કેટલી બધી ધગશ છે કે એ બધાંને છોડીને અહીં આવ્યા છે. બધાં કહે છે કે પૈસાની વાત ખરી, પૈસાની બધાંને જરૂર પડે, પણ લોકો ભક્તિમાં કુશળ થાય તો ભૂખે ન મરે. આજે પણ જુઓ કે ભગવાન પર ભરોસો કરનારને એ બધી રીતે મદદ કરે છે. જો તમારું મન ભાવથી મારામાં જોડાયેલું હશે અને તમે અનન્ય ભાવે મારું સ્મરણ, ચિંતન કરતા હશો, તેમ જ તમે મારા પર જ તમારો બધો આધાર રાખશો તો હું તમારો બધો ભાર મારે માથે લઈ લઈશ.

મારા ગુરુમહારાજે મને કહ્યું હતું કે ‘તું પ્રયોગ વગરની વાત ન કરીશ.’ અનુભવ વગરની વાત નકામી. અનુભવનો આનંદ તો છે જ, તે હું અને મારો ભગવાન જાણીએ. સમાજમાં ગુણ અને ભાવના જાગે, ધર્મ જાગે, એ માટે જગતમાં ધર્મ છતો થાય તેવાં કામ કરવાં. એવા સંકલ્પ કરવા.

નવા વર્ષના બેસતે દિવસે દર વર્ષે હું ભગવાનને પોકારું કે ‘હવે મારે શું કરવું?’ જે સ્ફુરે તે મારું કામ. કામ ત્રણ પ્રકારનાં હોય. સ્વાર્થ, પરાર્થ અને પરમાર્થ, એમ ત્રણ પ્રકારનાં

કામ આ જગતમાં છે. બધાં કામ પ્રેમથી થવાં જોઈએ. એમાં આસક્તિ કે મોહ નહિ જોઈએ. મને પહેલેથી જ આસક્તિ કે મોહ નહિ. હું મારી માને ચાહતો, ઘણું ચાહતો તે એટલું કે મારી બધાં મશ્કરી પણ કરે, પણ મને એમાં શરમ નહિ. ઓફિસેથી આવતાં જ સીધો બૂમો પાડતો. મા...મા... કહીને કોઈવાર તો પ્રેમથી ઊંચકી પણ લેતો. મારી બા પણ મને કહેતી કે ‘રોયા ! આટલો મોટો થયો ને આમ બૂમો શું પાડે છે?’ પણ મને શરમ નહિ લાગતી. હું મારી માને ચાહતો પણ મને રાગ, મોહ કે આસક્તિ નહિ. સ્વાર્થનાં કામ પણ બધાં પ્રભુપ્રીત્યર્થે જ કરતો. સેવાનું કામ પણ પ્રભુપ્રીત્યર્થે જ. તે પણ ગુરુમહારાજની કૃપાથી જ. દેશપ્રેમને લીધે નહિ. એ કાળ ૧૯૨૧થી શરૂ થયો હતો અને તે ૧૯૩૯માં પૂરો થયો. હવે મારે સ્વાર્થનીયે જરૂર નથી કે પરમાર્થનીયે જરૂર નથી.

મને ભગવાનનાં વારે વારે દર્શન થાય છે. એમના દ્વારા મારાં કામ થાય છે. એકવાર એમ થયું કે ‘તારે ઘરેણાં માગવાં.’ નંદુભાઈને કહ્યું તો કહે, ‘મોટા, રહેવા દો. એમ કાંઈ મંગાય !’ પણ જ્યારે ઉત્સવ થયો ત્યારે ઘણાં ઘરેણાં મળેલાં. ભગવાન પાછળ ઘેલું લાગવું એ તો સદ્ભાગ્ય છે. મારું આવું શરીર છતાં ભગવાનનાં કૃપામદદ ઘણાં છે. એટલે એને ધન્યવાદ આપું છું. એકીસાથે છ દરદ છે. કમરનું દરદ તો હવે વધે છે, ઘટતું નથી, પણ ભગવાનની દયા છે.

ત્યારે એવા ભગવાન માટે છેક કેનેડાથી આ ભાઈ આવ્યા છે. ત્યાં તો દારૂ અને માંસ ખાય પણ એ તો કહે કે ‘હું તો કાંઈ કશું લઉં નહિ.’ ઘરમાં બધાં ઘણું કહે પણ એમણે માતાપિતાની પણ ખફગી વહોરી. એ ભાઈએ તો કોલેજમાં પણ

અભ્યાસ કર્યો છે. આધ્યાત્મિક માર્ગે વળવા અમેરિકામાં પણ કેટલીયે સંસ્થાઓ છે અને વર્ગો ચાલે છે. યોગના પણ ફૂલાસ ચાલે છે. એમાં અમુક ડોલર ભરવાના હોય છે, પણ એમને આ કોઈમાં ફાવે એવું ન લાગ્યું. એમને એટલું તો સમજાયું કે હિંદુસ્તાન એક એવો દેશ છે કે જ્યાં એમને આવા પ્રકારનું બધું મળી રહેશે. એમ કરીને આખરે હિંદુસ્તાન આવવા નીકળ્યા, પણ એ માટે પૈસાની તો જરૂર પડે જ, પણ એ એટલા સ્વમાની, એટલે લોકો પાસે માગીને તો પૈસા ન જ લેવાય એમ એમને લાગતું. એટલે વિચાર થયો કે પાંચ વર્ષ કમાઈ લઉં અને પૈસા બચાવું તો એમાંથી આ બધુંયે થઈ શકે, પણ પાછો એમને વિચાર થયો કે ‘તારે પૈસા જોઈએ કે ભગવાન ? તારે જો ભગવાન જ જોઈતા હોય તો પછી વાર શા માટે ?’

અને એમની લગન...એમની ખૂબી તો જુઓ, એમને કહ્યું કે ‘રામનવમીને દિવસે તારે ઉત્સવ જોવો હોય તો એક દિવસ તમને મૌનમાંથી બહાર કાઢીશું’ તો કહે, ‘શા માટે ? મને તો આ Solitude (એકાંતમાં) જ બહુ આનંદ આવે છે.’ એની આવી ભાવના જુઓ.

આ સંસારમાં આપણને કેવાં કેવાં ફિકર, ચિંતા, દુઃખ, શોક, સંતાપ, ફ્લેશ, સંઘર્ષો, તાપ, ઉદ્વેગ, અથડામણો, આધિવ્યાધિ અને ઉપાધિઓ વગેરે હોય છે. ડૉક્ટરની દવા તો લો છો, પણ એ તો શરીરની દવા થઈ. ત્યારે આપણા મનની દવાનું શું ?

આ મંગળવારે હું બે શબ્દો બોલું છું, તે મને બોલવાનો અભરખો નથી, પણ આ તમે બધાં બેઠાં છો એટલે મારી વાત તમને સમજાવું છું.

॥ हरिःॐ ॥

૪. બુદ્ધિનો ઉપયોગ-ભગવત્પ્રાપ્તિ

હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરત

tl.૯-૪-૧૯૬૮

આપણે જો બુદ્ધિથી વિચારીએ તો કુદરતે જડ, ચેતન સૃષ્ટિમાં મનુષ્યને બીજાં કરતાં કાંઈક વિશેષ આપ્યું છે. વનસ્પતિયોનિ, પશુયોનિ, જળચરયોનિ કરતાં પણ મનુષ્યને મન, બુદ્ધિ અને પ્રાણ વિશેષ મળ્યાં છે. જળચરયોનિ અને વનસ્પતિયોનિમાં મન, બુદ્ધિ નથી. અહમ્ છે પણ થોડા પ્રમાણમાં, અને એક પ્રાણ છે. પણ તે (પ્રાણ) મનુષ્યમાં વધારે વિકસ્યો છે. બીજી યોનિઓમાં આહાર, નિદ્રા, પ્રાણ બધુંય સરખું. આપણા દેશમાં જગદીશચંદ્ર બોઝ બહુ મોટા વૈજ્ઞાનિક થઈ ગયા. એમણે વનસ્પતિશાસ્ત્રમાં ઘણી શોધો કરેલી અને પુરવાર કરી બતાવેલું કે વનસ્પતિમાં પણ જીવ છે. પથ્થર જડ છે, છતાં પણ એ કંપે છે. એની લાગણી બહુ સ્થૂળ છે.

આપણાં અંતઃકરણો વિકસેલાં છે. મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત, પ્રાણ ને અહમ્ એ બધાં આપણાં અંતઃકરણો છે. આ કરણો આપણામાં શા માટે વિકસેલાં છે ? એનો શું હેતુ છે ? એનો પણ કંઈક હેતુ હોવો જોઈએ. તો તે આપણે વિચારવું, સમજવું જોઈએ. આપણી બુદ્ધિને પણ હરાવી દે એવી કેટલીક શક્તિઓ પ્રાણીઓમાં વિશેષ છે. દા.ત. કૂતરામાં સૂંઘવાની શક્તિ જબરજસ્ત છે. બિલાડીને રાત્રે અંધારામાં પણ જોવાની શક્તિ છે. સાપ પેટથી ચાલે છે પણ એને સ્પર્શની સમજણ ઘણી તીવ્ર છે. તો કેટલાકને કર્ણેન્દ્રિયની શક્તિ બહુ મોટી હોય છે. કુદરતનો આમાં હેતુ છે. માણસને આ બધી શક્તિઓ નથી

મૌનમંદિરમાં હરિસ્મરણ ■ ૨૮

આપી, કારણ કે એ તો એનો દુરુપયોગ કરે, પણ તે છતાં ભગવાને સહજ ભાવે થોડી શક્તિઓ આપી છે ખરી. આપણને બુદ્ધિ મળેલી છે પણ તેનો ઉપયોગ કરનારાં બહુ ઓછાં છે. એ મળેલી છે, સારુંનરસું, સાચુંખોટું જીવનવહેવારનાં અનેક પાસાં વગેરે સમજવાં અને ખરેખર તો સત્યને સમજવા માટે, તેમ જ મનુષ્યના જીવનનો હેતુ શો છે, એ પારખવા માટે બુદ્ધિ મળેલી છે.

ભગવાને મનુષ્યને જ્ઞાનેન્દ્રિયો આપેલી છે. દરેક ઈન્દ્રિયને પોતાનો ગુણધર્મ છે. જેમ કે કાનનો ગુણધર્મ શબ્દ, ત્વચાનો ગુણધર્મ સ્પર્શ, આંખનો ગુણધર્મ રૂપ, જીભનો ગુણધર્મ રસ અને નાકનો ગુણધર્મ ગંધ છે.

સ્વાદ વગેરે આપણે પારખી શકીએ છીએ, અનુભવીએ છીએ. તેમ જીભ, આંખ, કાન, નાક અને ચામડી પંચેન્દ્રિયની પાછળ એ કોઈ શક્તિ રહેલી છે, જેને લીધે આ બધું છે. ત્યારે એ શક્તિ શું છે એ ખોળી કાઢવા માટે આ બુદ્ધિ મળી છે. પૈસા માટે અને બૈરીછોકરાં માટે નહિ. પણ આપણે તો બુદ્ધિનો ઉપયોગ પૈસા માટે અને સગાંવહાલાં અને બૈરીછોકરાં માટે જ કરીએ છીએ. બુદ્ધિને આપણે આપણા સ્વાર્થ માટે વાપરીએ છીએ એટલે એ કુંઠિત થઈ જાય છે.

સ્વાર્થમાં અથવા વહેવારમાં જ્યારે આપણે બુદ્ધિ વાપરીએ ત્યારે એમાં પણ એ કુશાગ્ર બને છે. બુદ્ધિનો એ ગુણધર્મ છે કે જેમાં એને દોરો તેનો એને પાસ લાગી જાય.

ભગવાનથી નજીકમાં નજીક જો આપણા શરીરમાં કંઈ હોય તો તે બુદ્ધિ છે.

આપવું અને લેવું

ખાવા માટે રોટલા તો આપણને જોઈએ. એટલા માટે કમાવું પણ પડે અને કમાવામાં બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરીએ. સંસારવહેવારમાં બે વસ્તુ છે, આપવું અને લેવું. આ વૃક્ષો જુઓ. એમાંથી બી થાય અને બીમાંથી ફરી વૃક્ષ થાય. વ્યવસ્થિત રીતે વૃક્ષો ઉગાડવાની પદ્ધતિ તો આપણે જાણીએ છીએ, પણ આપમેળે પણ ઊગનારાં અનેક વૃક્ષો છે. ધરતીમાં વૃક્ષોનાં બી પડે અને એમાંથી બીજાં વૃક્ષો વ્યવસ્થિત રીતે નીકળ્યા કરે. તે પોતે લેવાની અને આપવાની અનેક પ્રવૃત્તિઓ કર્યા કરે છે. જળચરયોનિમાં પણ આપવું અને લેવું છે. બીજી યોનિમાં પણ આપવું અને લેવું આ બે પદ્ધતિ છે.

તે ઉપરાંત, આપણામાં આકાશ, તેજ, વાયુ, જળ અને પૃથ્વી એમ પાંચ તત્ત્વો છે. આકાશ તો નિરાકાર છે પણ એમાંથી જ બધું ઉદ્ભવ્યું છે, પણ એ બધું બુદ્ધિથી ઉકેલાય એવું નથી. શૂન્યમાંથી જ સર્જન થયું છે. દરેક જાણ જાતે પોતે વિચારે તો આ જળ, પૃથ્વી વગેરે પણ આપવા લેવાનું જ કામ કરે છે. સ્વાર્થી માણસ પણ ગમે તેવા સંજોગોમાં હોય તોપણ તે લે છે ને આપે છે.

સંસારવહેવારમાં પણ છૂટકો નથી, આપવું-લેવું પડે જ છે. એ તો કુદરતનો કાયદો જ છે. એ જો વહેવારની રીતે કરીએ તો તો એક જડ રિવાજની પેઠે, ચીલેયલુની પેઠે જ બધું થશે, પણ કુદરતના આ સહજ ક્રમનું પાલન આપણે જ્ઞાન ભક્તિપૂર્વક કરીએ તો એ આપણને ઘણું ફળદાયી નીવડી શકશે.

જન્મ અને નાશ, સર્જન અને લય અનેક પ્રકારે થયા જ કરે છે. આ આપણી પૃથ્વી પણ નાશ પામવાની છે, પણ એથી ગભરાવાનું નથી. એને તો ઘણાં ઘણાં વર્ષો લાગશે, પણ આ બ્રહ્માંડમાં આવાં સર્જન અને લય તો સતત થયા જ કરે છે અને એનાથી જ આ શક્તિનો આપણને અનુભવ થતો હોય છે. આપણામાં પણ કેટલાંયે વૃત્તિઓ, તર્ક, વિતર્કો ઊઠે છે અને શમે છે. જળચરયોનિ, પશુયોનિ, વનસ્પતિયોનિ જે કાંઈ દેખાય છે, તે બધાંમાં આ પ્રવૃત્તિ છે અને તેમ આપણામાં પણ છે.

જેમ સ્વાર્થ છે તેની સાથે પરમાર્થ પણ છે. ખૂબ સ્વાર્થી અને સંકુચિત માણસો પણ હોય છે, પણ તેને પણ વહેવાર કહો કે બીજી ત્રીજી રીતે પણ આપવું તો પડે જ છે. ત્યારે એમ આપવું અને લેવું ચાલ્યા જ કરે છે.

આપણા શરીરમાં પણ આ શ્વાસ લઈએ છીએ અને બહાર કાઢીએ છીએ. શ્વાસને પણ પ્રાણ કહ્યો છે. ‘જેટલું લઈએ તેટલું આપીએ તો ઉત્તમ.’ એ તો શ્વાસ પણ આપણને શીખવે છે.

મનુષ્યજીવન

Eat, Drink & Be Merry - ખાવું, પીવું, લહેર કરવી અને સ્વાર્થના વિચારોમાં તણાયા કરવું એટલા માટે આ જીવન નથી મળ્યું, પણ કોઈ ઉત્તમ હેતુના કાર્ય માટે મળ્યું છે, એવું જો વિચારીએ તો સારું. આ મનુષ્યનું જીવન તો ઉત્તમમાં ઉત્તમ પ્રકારનું છે. બીજી બધીય યોનિઓ કરતાં ઉત્તમ. એમાં સૂઘવા સાંભળવાની વગેરે શક્તિ જેમ બીજાં પ્રાણીમાં વધારે હોય છે તેમ મનુષ્યમાં પણ એવી શક્તિ પ્રગટી શકે છે, પણ

એવી શક્તિઓ તો જ્યારે સ્વાર્થ મટી જાય ત્યારે પ્રગટી શકે છે. કુદરત તો બહુ દયાળુ છે, પણ દાખલા વગર જગત સમજે નહિ.

આપણા શરીરમાં જે Pituitary gland (સ્રાવ ગ્રંથિ) રહેલી છે, એમાં તો એટલી બધી શક્તિ રહેલી છે કે જેનો આપણને ખ્યાલ પણ ન આવે. શરીરમાં અમુક પ્રકારની શક્તિને ટકાવવા માટે ગળામાં Thyroid gland (થાઈરોઈડ ગ્રંથિ) પણ બહુ મોટો ભાગ ભજવે છે.

ઈશ્વરીય શક્તિ

એક ચોપડીમાં તદ્દન સાચી બનેલી વાત છે. એ ચોપડીનું નામ ઘણુંખરું Psychic (સાઈકીક—આત્માવિશે) છે. તે એ ચોપડી મેં તો વાંચી નથી પણ નંદુભાઈએ વાંચી છે. તે જર્મન કેમ્પમાં એક ભાઈ હતા. ત્યારે એ છોકરો એના બાપ સાથે પાલખ પર કામ કરતો હતો. ત્યાંથી પાલખ પરથી એ અક્સ્માતે નીચે પછડાયો, પણ નીચે પટકાયો ત્યારે એના માથાના પાછલા ભાગમાં એવી રીતે આઘાત લાગ્યો કે એની એવી શક્તિ ખીલી ગઈ. પછી તો તે Concentration Camp*માં પણ હતો. તે બધું એકદમ સાચે સાચું કહી શકતો, તે ઘણા દેશોએ એની મદદ લીધેલી. Englandના Scotland Yard** વાળાઓએ પણ એની મદદ લીધેલી. કોઈના શરીરને અડકેલી કોઈ પણ ચીજ એના હાથમાં આપીએ તો એ ચીજ જેની હોય તેના વિશે બધુંય કહી આપે - ફાંસ અને અમેરિકાની સરકારે પણ

* હિટલરના સમયમાં જર્મનીમાં કેદીઓને રાખવાની જગ્યા

** ઈંગ્લેન્ડ પોલીસની ગુનાશોધક શાખા

એની મદદ લીધેલી. ત્યારે માણસ ભગવાનમય નથી હોતો તે છતાં પણ આવી શક્તિ તેનામાં પ્રગટી જાય છે. આ તો આકસ્મિક છે. બધાંને કાંઈ આવા અકસ્માતમાંથી શક્તિ ન પ્રગટે, પણ જો આપણે આપણો સ્વાર્થ છોડી દઈએ તો બની શકે ખરું.

મારી બા મને ઘણીવાર ચિડાઈને કહેતી કે ‘મારા રડ્યા, ઉચ્છેદિયા, તું ભણ્યો નહિ, ગણ્યો નહિ અને આ જે રોટલા મળે છે તેને છોડીને તારે સાધુ થવું છે !’ પણ આજે એ જીવતી હોત તો એને ખબર તો પડત કે હું રોટલાય ખાઉં છું અને પ્રેમથી બધાં મને રાખે છે પણ ખરાં.

ત્યારે સ્વાર્થનો રસ છોડવો પડે અને કેટલાંય અપમાન ગળવાં પડે. દેખ્યું હોય તોય આંખ નીચી કરી અણદેખ્યું કરવું પડે.

માયા

દિલગીરી, શોક, ત્રાસ, સંતાપ, હેરાનગતિ, ચિંતા, ફિકર વગેરે બધું આ સંસારમાં પણ થાય છે કે નહિ ? પણ એ બધું આપણે આપણા સ્વાર્થ ખાતર સહન કરી લઈએ છીએ. અરે, એના વિશે બબડાટ પણ કરતાં નથી. તો પછી ભગવાન પ્રત્યે કેમ દિલ ચોંટતું નથી ? આપણે તો બ્રહ્મસ્વરૂપ છીએ તો ભગવાન પ્રત્યે આપણું દિલ કેમ લાગતું નથી ? એનું કારણ છે ‘માયા’. બધું લીલુંછમ થયું એટલે કાંઈ સૂઝે નહિ, તેનું નામ માયા. કહેવાય છે કે **સનાદિ સાન્ત માયા** એટલે જેનો અંત છે એ માયા. પણ તે સાધુસંતો માટે અંતવાળી ખરી પણ બીજાંઓ માટે અંતવાળી નહિ. મારા ગુરુમહારાજે કહેલું કે ‘તારે બધાંને છોડી દેવાનાં છે’, તે પણ મેં સ્વીકારી લીધેલું.

સ્વાર્થ અને પરમાર્થ

મારા ભાઈનાં છોકરાં હતાં, તે ભણ્યાં અને કામધંધે લાગ્યાં ત્યાં સુધી હું સાથે રહ્યો પણ ખરો. મુસીબતો, અડચણો પડી પણ મુસીબતને હું તપ સમજતો. ત્યારે જો મનુષ્ય સમજે કે આ સ્વાર્થ જરૂરનો નથી પણ પરમાર્થ જ જરૂરનો છે તો કામ બને. બધા જ ધર્મોમાં-ખ્રિસ્તી, જૈન, મુસ્લિમ વગેરે બધામાં જ કહ્યું છે કે કંઈ નહિ તો કમાણીનો દસમો ભાગ તો કાઢો.

પહેલાં પણ રિવાજ હતો સાહેબ ! મારા બાપા હતા ત્યારે દસ રૂપિયા કાઢવા મુશ્કેલ. તોય સો રૂપિયામાંથી દસ રૂપિયા કાઢતા. ત્યારે આ બધું બહુ વિચાર કરીને કર્યું છે તો જ આ એકબીજાનું ચાલ્યા કરે છે. આ આપણા દેશમાં જ્યારે જ્યારે આફત આવી, બિહારમાં રેલ આવી, કોચનામાં ધરતીકંપ થયો. સુરતમાં જ્યારે રેલ આવી હતી ત્યારે બાર-તેર લાખ રૂપિયા ભેગા થયા હતા. તેવે વખતે તો આપણે મદદ કરીએ છીએ. નડિયાદથી પણ ટોપલા ભરી ભરીને પૂરી વગેરે ખાવાનું ઘણું આવતું. એ વખતે કોઈ જોઈને બેસી રહેતું નથી. એવી પરમાર્થની લાગણી તો આપણામાં રહેલી જ છે, પણ બહુ ઉત્કટ પ્રમાણમાં થાય ત્યારે જ એ પ્રગટે છે. રોજબરોજમાં એ ઊઠતી નથી, કારણ આપણે સ્વાર્થમાં રચ્યાંપચ્યાં છીએ.

ત્યારે આવી આપવા લેવાની નીતિ કુદરતમાં તો છે જ. કોઈનાયે ખપમાં ન આવે એવા માણસે પણ ઘસાવું તો પડે જ છે, પણ તે ઘસાવાનું સમજણથી કરવું જોઈએ. જડ રીતે નહિ. એવી રીતે સ્વાર્થ સાથે પરમાર્થ કરે તો જ વિશ્વાસ બેસે. અત્યારે બુદ્ધિ પણ સ્વાર્થને લીધે બરાબર કામ આવે. મુશ્કેલ કોચડો બુદ્ધિ જ ઉકેલે છે. એટલે જેના મય આપણે થઈએ

એમાં આપણી બુદ્ધિ આપણને ઉકેલ આપે છે.

સ્વાર્થ અને પરમાર્થ એ બે પાસાં છે. એમાંથી પરમાર્થ વિશે જ વિચારવું જોઈએ. આઘાત અને પ્રત્યાઘાત એમ બે છે. ફ્રાંસમાં બળવો થયો શાથી ? જમીનદારોનો અત્યાચાર થયો એટલે લોકોએ તેઓને કાપી નાખ્યા. રશિયામાં પણ એમ થયું, તે આપણા દેશમાં પણ આજ સ્થિતિ થશે. આપણામાં ધર્મ નથી, પણ રાગ, મોહ, સ્વાર્થ મોખરે છે. એટલે આપણે સ્વાર્થી છીએ. આવી ખૂનામરકી ના થવા દેવી હોય તો એક જ માર્ગ છે કે મનુષ્યના જીવનમાં ધર્મની ભાવનાનો ઉદય થવો જોઈએ.

ભગવાનનું સ્મરણ કરો

આપણા દેશમાં પણ બહુ ગરીબાઈ છે. હું ગરીબ છું એટલે નહિ પણ હું તો ગામડે ગામડે ફરેલો છું. આપણો દેશ પણ બહુ ગરીબ છે, પણ આપણો દેશ જો સ્વાર્થમાં અટવાયેલો રહેશે તો બીજા દેશના જેવી જ સ્થિતિ થશે. કેરળમાં નક્સલવાદ ચાલી રહ્યો છે. બંગાળમાં પણ ચાલે છે. ગુજરાતમાં પણ શરૂઆત થયેલી પણ બળજબરીથી અટકાવી દેવાયું છે. તમને ખબર ન હોય પણ હું તો આ બધું જોનારો માણસ છું. આ તો બધાં ઝેંઘાણ છે. કોઈ Marxism* (સમાજવાદી ચળવળ) આવશે ત્યારે એનાથી કોઈ બચી શકવાના નથી. એકમાત્ર ભગવાનના નામથી જ બચી શકીશું. કોલેજમાં મેં ઘણા દેશોનો ઇતિહાસ વાંચેલો. રશિયા, ફ્રાંસ, અમેરિકા વગેરે દેશોના સ્વાતંત્ર્યના ઇતિહાસો મેં બહુ રસથી વાંચેલા અને

* Marxism - સમાજમાં તમામ પાસે એક્સરખી સંપત્તિ હોય એવી વિચારધારા.

નિર્ણય કરેલો. ધર્મ વિના ઉદ્ધાર નહિ થાય, પણ ધર્મ ધર્મ બોલ્યા કરીએ તો કશું નહિ થાય. ત્યારે આપણામાં ધર્મની શરૂઆત કઈ રીતે થાય ? ત્યારે આ અનુભવથી કહું છું કે ભગવાનનું સ્મરણ કરો, એનાથી આંતરિક શક્તિ, વિવેક જાગૃત થાય છે. એનાથી શાંતિ મળે છે. કોઈ વાર ભજન લલકારતાં હોઈએ, હાલતાં, ચાલતાં, ફરતાં, ઊઠતાં, બેસતાં જો ભગવાનનું સ્મરણ કર્યા કરીએ તો ચિંતાઓમાં બહુ શાંતિ રહેશે અને કામ કરવાની શક્તિ તો એટલી બધી આવે છે કે ન પૂછો વાત. દુઃખમાં પણ, પીડામાં પણ, મનની શાંતિ રહે છે.

આપણે ભોગવવું તો જોઈએ જ

મારા ગુરુમહારાજને જાંઘ પર ફોડલા થયા હતા ત્યારે આ તો મેં જાતે નિહાળ્યું છે કે તે ફોડલામાં જીવડાં પડ્યાં હતાં અને તે જીવડાં નીચે પડતાં તો તેઓ પાછા ફોડલામાં મૂકતા. એ કહેતા કે ‘આપણે ભોગવવું તો જોઈએ જ.’ કર્મ પ્રમાણે ભોગવવું જ પડે. બીજા એક ‘બાપજી’* કરીને હતા. મહાદેવભાઈએ તો એમના પર ‘આખરે એ મહાન તારો ખરી ગયો’ એવો લેખ પણ લખેલો, તે એ બાપજી પણ બધું આમ ભોગવતા. આ બધું જોયેલું કહું છું.

હું તો ભણેલો પણ છું. એમ ને એમ નથી કહેતો. આ અનુભવથી કહું છું. મારી મા પણ કહેતી કે ‘આ ઘડપણ આવ્યું પણ તું કાંઈ કરતો નથી.’ ત્યારે હું કહેતો, ‘બા આ તો આપણા પરસેવાના પૈસા’, પણ એને ગળે વાત ન ઊતરતી.

* ‘ગોધરાના બાપજી મહારાજનું જીવનચરિત્ર પુસ્તક હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરતમાં ઉપલબ્ધ છે.’

જો ભગવાનનો ભરોસો, વિશ્વાસ થઈ જાય તો તો કામ થઈ જાય. આ સુરતમાં હું આવ્યો ત્યારે હું ક્યાં કોઈની સાથે સંબંધ બાંધવા ગયો હતો ? કોઈ કદાચ કહે કે આ તો ધર્મનું બહાનું છે એટલે બધું મળે છે, પણ એમ નથી.

તમારા રૂપિયા સાચવ્યા સચવાશે નહિ

પૈસા મળે એ તો સારાં કામમાં વાપરવા માટે જ છે. તમને પણ કહું છું કે કરકસર કરો. શાકમાં ઓછું તેલ નાખો, પૈસા બચાવો અને પરમાર્થ તો કરતા જ રહો. નહિ કરો તો આ કાળ એવો આવશે કે તમારા રૂપિયા સાચવ્યા સચવાશે નહિ. ટોચ ઉપર બેઠાં છીએ. આ બાજુ જીવ્યા અને આ બાજુ મર્યા. આ સંક્રાંતિકાળ છે. માત્ર આપણા દેશમાં જ નહિ બીજા દેશમાં પણ એમ જ છે. ધર્મ સિવાય આપણે નથી બચી શકવાનાં. બધાં મહાત્મા પુરુષ કહી ગયા છે કે આપણો દેશ ફરીથી જાગશે, ધર્મની ભાવના સતેજ થશે. ફરીથી એની સંસ્કૃતિની પતાકા આખી પૃથ્વી પર ફરકશે, પરંતુ એવી ઉત્તમ પ્રકારની ભાવનાવાળા માણસો મળી રહે તો બધુંએ થઈ શકે, પરંતુ આજે એવા માણસો મળવા દુર્લભ છે. એટલે પ્રભુને પ્રાર્થના કરું છું કે અમે અધૂરાં છીએ તો અમને પૂર્ણ બનાવ. એ માટે જ મારા પ્રયત્નો છે. એટલે એક બાજુ અંતર્મુખ થવાય એ માટે આ મૌનમંદિર બંધાવ્યાં છે. અને બીજી બાજુ સમાજમાં ગુણ અને ભાવના જાગે એ માટે સમાજને બેઠો કરવાનાં કામો હાથ પર લીધાં છે તો તમે એમાં પાઈ પૈસો આપતા રહેજો અને કાંઈ ન બને તો ભગવાનનું સ્મરણ કરતા રહેજો.

॥ હરિ:ૐ ॥

પ. જાગતા નર સેવીએ

હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરત

તા. ૧૬-૪-૧૯૬૮

જીવન વિશે વિચારો

આપણું શરીર બગડે છે ત્યારે તત્કાળ જાગૃત થઈ જઈએ છીએ. એવું ને એવું રાખતાં નથી. તરત વૈદ્ય પાસે જઈએ છીએ, પણ શરીર જેના વિશે કરીને છે, એવું જે આ જીવન છે, તેના વિશે કોઈ દરકાર કરતાં નથી. એ બગડે છે કે સુધરે છે એના વિશે પણ કોઈ વિચાર કરતાં નથી. એ જીવન વિશેનું આપણને ભાન નથી, કારણ કે એનું મહત્ત્વ આપણે સમજ્યાં નથી. ત્યારે આ કાળ એવો છે કે આ ભ્રાષણિયો કાળ છે. મેં ભીખુકાકાને કહ્યું કે આપણે પ્રવચનો તો ઘણાં ઠોક્યાં. તો કહે, ‘હા મોટા, આજ સુધીમાં ઘણાં પ્રવચનો થયાં.’ તો એની તો કશી અસર નથી. પણ હું આ પ્રવચન કરું છું, તે તમારાં દર્શન કરવા માટે જ. નહિતર આ કોઈક વાર તમે આવો અને પછી રામ તારી માયા. તો બધાંના ચહેરાનાં દર્શન થાય એવી લાલચ છે, એટલા માટે બોલું છું.

ત્યારે આ જીવન વિશે આપણે કોઈ કશો વિચાર, કશી દરકાર કરતાં નથી. બુદ્ધિથી તો સમજાય કે જીવનને લીધે આ શરીર છે. એ વાત સાચી, પણ માત્ર બુદ્ધિથી સમજેલું ખપમાં નથી લાગતું. એ તો આકડાના રૂની જેમ વા વાય અને ઊડી જાય તેમ માત્ર બુદ્ધિનું સમજેલું ટકે નહિ. ખોરાક ખાઈએ અને પચે તો એમાંથી લોહી બને અને એમાંથી જ સાત*

* સાત ધાતુઓ : રસ, રક્ત, માંસ, મેદ, અસ્થિ, મજ્જા, શુક

ધાતુઓ થાય, પણ પચે નહિ તો નકામું. તેમ આ જ્ઞાન પણ પચેલું હોય તો જ ખપનું. આ જીવન વિશે અને ધર્મ વિશે પણ આપણને બિલકુલ ખ્યાલ નથી. માત્ર ઘીનો દીવો કરીએ કે પાંચ માળા ફેરવીએ એ ધર્મ નથી. એ તો ઢોંગ છે. એ છોડી દો તો ઘી બચશે. આપણે બધાંને છેતરીએ પણ ભગવાનને નહિ છેતરી શકીએ. ત્યારે આપણે આપણા જીવન વિશે વિચારવું જોઈએ, પણ જીવન બગડેલું છે કે સુધરેલું છે એ શી રીતે સમજાય ? તો એની પણ ચાવી છે. એના વિશે આપણને ગરજ, સ્વાર્થ, તાલાવેલી પ્રગટેલાં છે કે નહિ તે પરથી સમજાય.

જાગતા નર સેવીએ

ગરજ ન પ્રગટે, તાલાવેલી ન લાગે ત્યાં સુધી કાંઈ ન થાય. ‘કથા સુણી સુણી ફૂટ્યા કાન, તોય ન આવ્યું બ્રહ્મજ્ઞાન’ આ અખાના ચાબખા. એણે સમાજને બહુ ચાબખા માર્યા છે. એણે બહુ નીડરતાથી બધું કહ્યું છે કે, આવી રીતે જ્ઞાન આવશે નહિ. ભગવાન માટે તો સ્વાર્થ, તાલાવેલી જાગવાં જોઈએ. ત્યારે એવી તાલાવેલી, એવો સ્વાર્થ ક્યારે જાગશે ? અનેક જન્મોના સંસ્કારો આપણામાં Accumulate-(સંચય) થયા હોય છે. એમાંના સારા સંસ્કારો જો જાગે તો કાંઈ થાય. ત્યારે પ્રશ્ન થશે કે તો શું આ જન્મનો પ્રયત્ન નકામો જવાનો ? તો કહું છું કે નકામો તો નહિ જાય, પણ એ જો પ્રેમભક્તિપૂર્વક કરીએ તો તે પણ ફળે છે. ખરેખરી દિલની ભાવનાથી થાય તો એ વહેલો ફળે છે. લગાતાર સાધનામાં રહ્યા કરીએ અને ભગવાનનું સતત સ્મરણ કર્યા કરીએ તો ઠીક. સંતસમાગમ

થાય તોપણ સારું. સંત કબીરે ગાયેલું કે ‘સંતો જાગતા નર સેવીએ’ પણ તે જાગતા કે ઊંઘતા તે પરખાય કેવી રીતે ? કે એને માથે બે શિંગડાં છે ? ત્યારે એ તો આપમેળે, સહજમેળે સંબંધ થઈ જાય ત્યારે સમજાય. આ છાપાંમાં આવ્યું કે સ્વામી શ્રીચિન્મયાનંદજી ગીતાનો જ્ઞાનયજ્ઞ યોજે છે, એટલે આપણે જઈએ, એમ નહિ. તેલ જોવું તેલની ધાર જોવી. મહાત્માની અમૃત જેવી વાણી હોય પણ તે બુદ્ધિથી ના પણ સમજાય, પણ એ બધું ન વિચારીએ. આપણે તો બસ એની* જ સોબત કરો. તો આમાંથી જીવનમાં બહુ મોટો લાભ થશે. શું લાભ થશે ? મનને શાંતિ મળશે. કોંચડા, ગૂંચ, વિઘ્નો હોય તો તેમાં પણ મનને શાંતિ મળશે.

ભક્તિ થાય તો સત્ત્વગુણ વધે

આપણાં ત્રણ શરીર છે. (૧) સ્થૂળ, (૨) સૂક્ષ્મ અને (૩) કારણ. સ્થૂળ શરીરના ચિત્તમાં પ્રકૃતિના સંસ્કારો ગ્રહણ થાય છે. સૂક્ષ્મ શરીરમાં ભાવનાના દ્વંદ્વાતીત અને ગુણાતીતના સંસ્કાર ગ્રહણ થાય છે. તે જ્યારે નવું શરીર ધારણ થાય ત્યારે ઉદયવર્તમાન થાય. જેમ શાહીચૂસ શાહી ચૂસી લે તેમ મહાત્મા સાથેની સોબતથી નકારાત્મક સંસ્કારો સૂક્ષ્મમાં ચુસાઈ જાય છે. જ્યારે સમજણા થઈએ, સાત આઠ વર્ષના થઈએ ત્યારે એવા સંસ્કારો ઉદયવર્તમાન થાય છે ત્યારે એ સંસ્કારોને લીધે જ એવા જીવનપટમાં વહ્યા કરીએ ને તેમાં તણાયા જઈએ છીએ. એવે વખતે જો પાછો પુરુષાર્થ થાય, પ્રયત્ન થાય, ભક્તિ થાય તો સત્ત્વગુણ વધે, સાત્ત્વિક સંસ્કારો પાછા વધે. ત્યારે એમ ઉત્તરોત્તર વધતાં જાય ત્યારે આપણને લગની લાગે.

* સંત પુરુષની

આ જન્મે તો તે સંસ્કાર ન જાગે પણ આવતા જન્મે એ સંસ્કાર જરૂર ઉદયવર્તમાન થાય.

જેમ મૂળ બે પરમાણુઓ હાઈડ્રોજનના અને એક પરમાણુ ઓક્સિજનનો એ બન્ને મળીને પાણી થાય એમ વિજ્ઞાને સાબિત કર્યું છે. તેવી જ રીતે આ પણ સત્ય છે.

તે આ સત્સંગ બહુ મોટી વાત. સત્ય જ લાંબો કાળ ટકે. અસત્ય લાંબો કાળ ન ટકે. ત્યારે આ સત્સંગની ભાવનાની સમાજમાં આવી સમજણ શા માટે છે, એ વિશે પણ મેં સંશોધન કરેલું છે. હું જાતે તો સંતો પાસે ખાસ તે વખતે જતો નહિ, કારણ હું માનતો કે મારો પ્રભુ મારામાં જ છે. એટલે જંગલમાં એકાંતમાં જતો રહેતો, પણ મહાત્મા પાસે જવું એ વાત પણ સારી છે. એટલે સંતો જાગતા નર સેવીએ તો વહેલો પત્તો ખાય.

॥ હરિ:ૐ ॥

૬. મનની શાંતિ માટેનું ઈજ્ઞેક્ષન-નામસ્મરણ

હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરત

તા. ૭-૫-૧૯૬૮

આપણી શક્તિ પ્રકૃતિના પટમાં જ વહ્યા કરે છે

આપણને બુદ્ધિથી એટલું તો સમજાય છે કે આપણને જે આ મનુષ્યનું જીવન મળેલું છે, તે આ પૃથ્વી પર જે જે પ્રકારનું જીવન છે તે બધાં કરતાં કાંઈક વિશેષ પ્રકારનું છે. પશુયોનિ, જળચરયોનિ, વનસ્પતિયોનિ એ બધાંમાં મનુષ્યજીવન વિશેષ પ્રકારનું છે. અને આપણું જીવન જ વિકાસશીલ છે. આપણામાં રહેલું જે ચેતન છે, જેને આપણે શક્તિ કહીએ, એ શક્તિ વડે જ આપણે સાંભળી શકીએ છીએ, સ્પર્શ કરી શકીએ છીએ, જોઈ શકીએ છીએ, સૂંઘી શકીએ છીએ, બધું અનુભવી શકીએ છીએ. બીજું મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત, પ્રાણ ને અહમ્ની પાછળ પણ શક્તિ રહેલી છે. એમ પણ આપણી બુદ્ધિ કબૂલ કરે છે. ત્યારે એ જે શક્તિ છે તે અત્યારે તો આ પ્રકૃતિમાં રહેલી છે. પણ ‘પ્રકૃતિ’ કહીએ તો ‘પ્રકૃતિ’ એટલે શું ? જેમ કોઈ પણ Scienceમાં-(વિજ્ઞાનમાં) Technical words-(યાંત્રિક વિજ્ઞાનના શબ્દો) હોય છે, એ પ્રમાણે આ અધ્યાત્મ વિજ્ઞાનમાં પણ એવા શબ્દો છે. ત્યારે ‘પ્રકૃતિ’નો બહુ સામાન્ય અર્થ કરીએ તો આપણાં કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સર, આશા, ઈચ્છા, તૃષ્ણા, લોલુપતા વગેરે એ આપણી પ્રકૃતિ. ટૂંકામાં ટૂંકું કહીએ તો દ્વંદ્વ અને ગુણ. એ આપણી પ્રકૃતિ કહેવાય. એ પ્રકૃતિના પટમાં આપણી શક્તિ વહ્યા કરે. જેમ તાપીનો પટ છે અને પાણીનો પ્રવાહ તેમાં જ વહ્યા કરે તેમ.

એ વહેણને બીજી દિશામાં વાળવું હોય તો તેની આડે બંધ બાંધવો પડે. ત્યારે આપણામાંની શક્તિ તો પ્રકૃતિના પટમાં જ વહ્યા કરે છે. હવે એ બીજી દિશામાં વહે છે કે કેમ અથવા એની કોઈ ઉચ્ચ સ્થિતિ છે કે કેમ ? એ તો જાતે અનુભવીએ તો જ સમજાય. આ તાપી નદી ઉપર કાકરાપારનો Dam- (બંધ) બાંધ્યો છે અને એમાંથી નહેર કાઢી એ આપણે જોઈએ છીએ. તેવી રીતે આપણી આ પ્રકૃતિમાં પણ Dam બાંધીને ચેતનની શક્તિને બીજી દિશામાં લઈ જવી હોય તો લઈ જઈ શકાય છે, પણ આપણે જાગવું નથી, કારણ કે આપણને ગરજ જાગી નથી. ગરજ જો જાગે તો સાહેબ ! એકાગ્રતા આપમેળે પ્રગટે છે. ઘણાં કહે છે કે ‘એકાગ્રતા નથી પ્રગટતી.’ પણ ગરજ જાગી નથી એટલે એકાગ્રતા નથી પ્રગટતી.

ત્યારે આપણામાં ચેતન છે. આપણામાં Divine energy (ઈશ્વરીય શક્તિ) છે, એ વાત તો સાચી કે ખોટી ? આ વિજ્ઞાનની વાત તો સાચીને ? જેમ વૈજ્ઞાનિકો થઈ ગયા તેવી જ રીતે આપણા અધ્યાત્મ વિજ્ઞાનમાં પણ એવા પુરુષો થઈ ગયા છે. માત્ર આપણા દેશમાં જ નહિ બીજા દેશોમાં પણ એવા પુરુષો થઈ ગયા છે.

ત્યારે સંસારમાં પણ ઘણા પ્રકારનાં સંઘર્ષો, તાપ, સંતાપ, ફ્લેશ, ત્રાસ, કષ્ટ વગેરે આવ્યા જ કરે છે. સુખ આવે છે ખરું પણ સુખ તો ટકતું જ નથી. સુખ તો અનંત કાળ સુધી ટક્યા કરે ત્યારે ખરું. ત્યારે એવા અનંત સુખ માટે કોઈ પ્રયત્ન કરતું નથી. બહુ જ થોડા જેને Microscopic minority (સર્જનાત્મક પણ જાણી ન શકાય એવા જૂજ) કહીએ

એવા બહુ જ થોડા આ તરફ વળે છે. જેમ $H_2+O = \text{Water}$ (પાણી) એ વૈજ્ઞાનિક સત્યને આપણે નકારી શકતાં નથી. તેમ આધ્યાત્મિક વિજ્ઞાનનું પણ સત્ય છે. આ માર્ગે જેઓએ પ્રવાસ કર્યો છે અને એમને જે જે અનુભવ થયા છે, તે તે એમણે ટાંક્યા છે. તે છતાં તે આપણી કુંઠિત બુદ્ધિથી આપણે સ્વીકારતાં નથી. કહીશું કે વિજ્ઞાનના સત્ય તો સાબિત કરી શકાય, પણ આ તો સાબિત થતા નથી તો કેવી રીતે માનીએ ? પણ એને પણ સાબિત કરી શકાય, જો પ્રયત્ન કરીએ તો, પણ એવા પ્રયત્ન માટે ગરજ પ્રગટે તો જ આપણાથી થાય. વિજ્ઞાનના અનુભવો તો પ્રકૃતિના પ્રદેશના છે. એટલે સહેલાઈથી સમજાય છે અને માની શકાય છે, પણ આધ્યાત્મિક અનુભવો તો પ્રકૃતિથી ઉપરના પ્રદેશના છે. એટલે એ એકદમ સહેલાઈથી અનુભવી શકાતા નથી. જ્યાં સુધી ગરજ ન જાગે, તાલાવેલી ન જાગે, ભૂખ ન જાગે ત્યાં સુધી એવા અનુભવો ન થાય. તેમ છતાં એવા અનુભવો તમને જોવા મળે ખરા. આપણા દેશમાં અનેક ભક્તો થઈ ગયા. એમના જીવનમાં જે પ્રસંગો થઈ ગયા તે જુઓ. રામ અને કૃષ્ણથી માંડીને અત્યાર સુધીના પ્રસંગો જુઓ તો જાણવા મળશે ખરું, પણ આપણે તો એ બાબતમાં વિચાર કરતાં જ નથી. ખાવું, પીવું અને લહેર કરવી એમાં જ બધું સમાઈ જાય છે.

આપણે પણ સમાજના અંગ છીએ

આ માર્ગ માટે તો આપણને ભૂખ જ નથી જાગી. સ્વાર્થ નથી જાગ્યો. લગની નથી લાગી, એવી ગરજ, એવી તાલાવેલી, એવો રસ નથી જાગ્યો. માનો કે ભલે રસ ન

જાગ્યો પણ બુદ્ધિથી એટલું તો સમજાય છે કે આ જે સમાજ છે તે આપણા જેવી એક એક વ્યક્તિનો બનેલો છે. એટલે સમાજ તો એક સમગ્રતા છે અને એ સમાજમાં આપણે રહીએ છીએ. સમાજથી આપણે નોખાં નથી, પણ એટલું પણ સમજે એવું કોઈ નથી. સોએ એક ટકો પણ માણસ એવો નથી. હું તો સમાજમાં ઘણું ઘણું ફર્યો છું. રંકના ઘેરથી તે રાજાના ઘેર પણ મેં રોટલા ખાધા છે. સમાજના એક એક થરમાં હું ફરેલો છું. ત્યારે સમાજ વ્યક્તિઓનો બનેલો છે. આપણે પોતે સમાજના એક અંગ છીએ. જેમ આ આપણું શરીર છે. તેને આંખ છે, નાક છે, કાન છે, પેટ છે, આંતરડાં છે, પગ છે, એ બધાં શરીરનાં અંગો છે. અને શરીરને માટે કામ કરે છે. તેવી રીતે આપણે પણ સમાજનાં અંગો છીએ અને એવી જો ખરેખરી સમજણ જાગે કે જેમ આપણા શરીરનાં અંગો આપણા શરીરને માટે કામ કરે છે તેમ આપણે પણ આપણા સમાજને માટે કામ કરવું જોઈએ તો આપણને સાચી સમજ ઊગી છે એમ કહેવાય, પણ આપણને હજી એવું ભાન જાગ્યું નથી. સમાજનું હિત એ આપણું પોતાનું હિત છે. સમાજના હિતથી વિરુદ્ધમાં આપણાથી વર્તી શકાય નહિ.

પશ્ચિમના દેશોના લોકો

પશ્ચિમના દેશોને આપણામાંનાં ઘણાં લોકો Materialistic (ભૌતિકવાદી) માને છે. મોટા મોટા લોકો પણ ભર સભામાં ઠોકે રાખે છે કે એ લોકો તો આવા છે અને તેવા છે, પણ એ લોકો તો સત્યની ખોજમાં પડેલા છે. એ સમાજમાં તો કેટલાક

એવા પણ રહેલા છે જેઓ સત્યને ખોળી કાઢશે. એ લોકો સમાજને બહુ મહત્વ આપે છે. એ લોકો જો રેડિયો મૂકશે તો બાજુવાળાને ત્રાસ ન થાય તેની કાળજી રાખશે. આપણે ત્યાં તો રાત્રે ૧૧ વાગ્યે પણ મોટેથી રેડિયો મૂકીએ અને બાજુવાળાને ત્રાસ થાય અને કહેવા જાય તો કહેશે, ‘તારા બાપનું શું જાય છે ?’ પણ પશ્ચિમના લોકો એવું નહિ કરે. રાત્રે સિનેમા જોઈ આવીને દાદર ચઢતા હોય તોય અવાજ નહિ થાય એની પણ કાળજી રાખે.

આપણો આ સાધુ સમાજ એ લોકો વિશે ગમે તેમ બોલે છે, પણ હું કહું છું તમે એમની માફક જવાબદારીથી વર્તી તો બતાવો ! આપણાથી કરીને કોઈને ત્રાસ ન થાય એવું વર્તન તો કરો. આપણી સંસ્કૃતિ તો બહુ ઉચ્ચ પ્રકારની, આપણા બાપદાદા બહુ સમજદાર. સાત પેઢી સુધીની નામના રહેતી. અલ્યા, પણ બાપદાદાની વાત જવા દો. તમે તો એટલું વર્તી બતાવો, પણ એમ નથી થતું કારણ આપણને ખરેખરી ભૂખ લાગી નથી. ખરેખરી ભૂખ લાગે ત્યારે તો સૂકો રોટલો પણ ભાવે. જેલમાં હું સૂકો રોટલોય ખાતો સાહેબ ! જુવાર મને સદે નહિ. આ શરીર ચરોતરમાં ઊછરેલું એટલે બાજરીના રોટલા મેં ખાધેલા, પણ જુવાર મારા શરીરને બહુ માફક ન આવે એટલે જેલમાં બાજરીનો રોટલો હું મારા ઓશિકા તળે સંતાડી રાખતો, પણ સવારે ઊઠીને જોઉં ત્યારે એ ન મળે અને એ તિકડમ*. ‘તિકડમ’ એ જેલનો શબ્દ છે. ઓચ્છવભાઈ ત્યાં પૂનામાં હતા, તેણે બધા નેતાની લીલા જોઈ છે, પણ એ

* તિકડમ : ચોરી, ચાલાકીથી સરકાવી લેવું.

બધી વાત કહેવાની જરૂર નથી, પણ કહેવાનો મતલબ તો આપણને કેવી ગરજ જાગી છે, તેના ઉપર આપણું વર્તન છે.

નરસિંહ મહેતા

અને આ ભજનમાં તમે ગાયુંને કે ‘વહાલે નરસિંહ મહેતાને હાર હાથોહાથ આપ્યો રે’, તો કહે એ તો કોઈએ ભાંગ પીને લખ્યું હશે. વળી, એમ કાંઈ ભગવાન આવીને હાથોહાથ હાર આપતો હશે ? એ તો કોઈએ દારૂ કે ગાંજો પીને કાવ્યમાં ઠોક્યું હશે. આવું પણ બોલતા મેં કાનોકાન સાંભળ્યા છે. ત્યારે તેનો મારી પાસે જવાબ છે કે તમે પણ યાહોમ કરીને ભક્તિમાર્ગમાં ઝંપલાવી તો જુઓ. જીવી જુઓ, નરસિંહ મહેતાની જેમ. એવી દશામાં, એવી સ્થિતિમાં તો આવો, પછી અનુભવી જુઓ કે એ વાત શક્ય છે કે નહિ. હું પણ તમારા જેવો ભણેલો ગણેલો માણસ, સાહેબ ! ફર્સ્ટ ક્લાસ વિદ્યાર્થી ને મારી બુદ્ધિ પણ આવી તર્કવિતર્ક અને શંકા, કુશંકા કરનારી. અને આ દેશસેવા પણ મેં વીસ વર્ષ કરી અને તે પણ ભાવનાને તેજસ્વિત કરવા, ભાવના પ્રખર થાય, જીવતી જાગતી થાય અને ભાવના અખંડપણે પ્રગટે એ માટે.

ભાવના જ્યારે અખંડપણે પ્રગટે ત્યારે આપણી પ્રકૃતિનું રૂપાંતર થાય છે. એમ મેં જાતે નરસિંહ મહેતાની જેમ અનુભવેલું છે, પણ મને કોઈ માનતું નથી. છતાં હું બધાંને પ્રેમ કરું છું, પણ આજે સોએ સો ટકાની મને ખબર છે કે તે પ્રમાણે મને કોઈ પ્રેમથી માનતું નથી. ત્યારે આ સમાજની વાત કરતો હતો. હું સમાજ બોલું છું એ તો પ્રચલિત રૂઢિગત

શબ્દ છે. બાકી ‘સમાજ’ તો હું મારા ભગવાનને કહું છું. હું જે કાંઈ કરું છું તે મારા પ્રભુને માટે કરું છું. ત્યારે આ સમાજમાં ‘ધર્મ’ તો મર્દાનગી પ્રગટે તો જ આવે, પણ આજે તો આપણે બધાં સ્વાર્થમાં રૂબેલાં છીએ. આપણે જે કાંઈ કરીએ છીએ, જે કાંઈ સંસારમાં ચાલ્યા કરે છે, તે સ્વાર્થના જ પટમાં ચાલ્યા કરે છે, પણ જેના વડે આપણે સ્પર્શ, રસ, ગંધ, સ્વાદ અનુભવી શકીએ છીએ. એ શું છે ? એને જાણવાને, ખોળવાને યાહોમ કરીને ઝંપલાવવાની આપણને ગરજ જાગી નથી. કહેવત છે કે ‘ગરજવાનને અક્કલ નહિ’. જ્યારે એવી ગરજ પ્રગટે છે સાહેબ ! ત્યારે આ પ્રકૃતિ ગૌણ બની જાય છે.

મહાત્મા ગાંધી

સંસારવહેવારમાં તો જોઈએ તેવા દાખલા આપણને મળશે, પણ આપણાથી તો સંસારમાં પણ નથી બની શકતું અને આ આધ્યાત્મિક ક્ષેત્રમાં પણ નહિ, પણ આપણને ભગવાનનો એક બહુ મોટો સહારો છે. મહાત્મા ગાંધીજીના જીવનમાં તો જ્યાં ને ત્યાં કોયડા હતા. એમના જીવનને કોઈ સમજ્યા જ નથી. એમના ક્ષેત્રમાં કામ કરનારા પણ નહિ. હજારોએ ત્યાગ કર્યા. ભારે સાહસ કર્યા. પણ એમને સમજ્યા નથી. ગાંધીજીને કેટલાય કોયડા હતા. વિદ્યાર્થીઓના કોયડા, શિક્ષણના કોયડા, શિક્ષકોના કોયડા. જુવાન વિદ્યાર્થી અને વિદ્યાર્થિનીઓના કોયડા. મોટા મોટા મૌલિક વિચારકો હતા તેના પણ માંહેમાંહેના કોયડા, અનેક સંસ્થાઓના પણ કોયડા, એ સંસ્થા ચલાવનારાઓના પણ કોયડા, ગાંધીજી જ્યાં ઊતરે

ત્યાંના પણ કોયડા, જવાહરલાલ અને મોતીલાલના પણ કોયડા, તેની છોકરીઓના પણ કોયડા. આવા કેટલાયે કોયડા હતા. તે છતાં ભગવાનને લીધે એ જીવી શકતા અને હળવા રહી શકતા. એમનાં વિનોદ અને હાસ્ય પણ કોઈ ઓર પ્રકારનાં હતાં. ગાંધીજી કહેતા હતા કે ‘મેં નાનાંમોટાં અનેક કર્મો કર્યાં છે, તે મારા ભગવાનને લીધે.’ આ એમના પોતાના શબ્દો કહું છું.

એકલા નહિ પણ બધાં સાથે મળીને ભોગવીએ

ત્યારે આ સમાજ બ્રહ્મસ્વરૂપ છે. અમારાં શાસ્ત્રો પણ એમ કહે છે. અમારી ‘ગીતામાતા’ પણ એમ જ કહે છે કે બધું જ બ્રહ્મ છે. આપણે તો આપણા કુટુંબના પાંચ પચીસ વ્યક્તિઓ માટે કામ કરીએ છીએ, પણ સમાજ કાંઈ આટલા પાંચ પચીસના કૂંડાળાંમાં જ નથી, પણ તમે સમાજને વિસ્તારથી સમજો, એને માટે જીવો તો તમે હળવાશ અનુભવશો. તમે તમારા કુટુંબને જોઈએ તે કરતાં પણ વધારે કમાઓ છો, પણ શાસ્ત્ર કહે છે કે તમે એકલા ન ખાઓ. જે વધારે રાખે છે તેને માટે ‘ચોર’ શબ્દ કહ્યો છે. જે એકલો ખાય છે, જે સંગ્રહ કરે છે તે ‘ચોર’ કહેવાય છે. આ ‘ચોર’ શબ્દ મારો નથી પણ શાસ્ત્ર એમ કહે છે. ‘ગીતામાતા’ પણ કહે છે.

અમારી સંસ્કૃતિ તો કહે છે અમે એકલા નહિ પણ બધાં સાથે મળીને એકબીજાનું પોષણ કરીએ. એકબીજાનું રક્ષણ કરીએ. એકલા નહિ પણ બધાં સાથે મળીને ભોગવીએ. બધાં સાથે મળીને શક્તિવાળાં થઈએ ને માંહેમાંહેના ભેદ ટાળીએ.

પણ આજે તો આ પોથીમાંનાં રીંગણાં જેવી વાત છે. તેથી હું તો કહું છું કે સંસાર ભોગવવા મળ્યો છે, પણ તમે બધાં એકલા ન ભોગવશો, નહિતર મરી જઈશું આપણે. આ કાંઈ બીક બતાવવા નથી કહેતો પણ છાપાં દ્વારા વાંચો અને જુઓ કે જે કચડાયેલો વર્ગ છે તે જાગે છે અત્યારે. માટે, આજના કાળમાં તો બીજાંને માટે જીવો. સાચું કહું છું. બીજાંને માટે જીવી તો જુઓ ! તમને પોતાને આપમેળે જ બધી સમજ પડશે. તમે મને કહેશો, ‘મોટા, તમે તો રાજકીય માણસ છો.’ તો તમારે જે કહેવું હોય તે કહેજો. જે લેબલ લગાડવું હોય તે લગાડજો, પણ હું ધર્મનો માણસ છું. માટે કહું છું. આ ધર્મ તો મર્દ માણસ માટે છે કે,

‘પરથમ પહેલાં મસ્તક મૂકી વરતી લેવું નામ જોને’

‘હરિનો મારગ છે શૂરાનો નહિ કાયરનું કામ જોને’

એટલે ધર્મ નામર્દ માટે નથી.

આ સમાજ આવો છે તે આપણે લીધે છે. આપણે નામર્દ છીએ એટલે. વળી તમે કહેશો, ‘પણ મોટા, આ જ્યાં ને ત્યાં લાંચ.’ અરે તે પણ આપણે લીધે છે. તમે લાંચ આપો છો શા માટે ? તો કહેશો, ‘શું કરીએ મોટા ? અમલદારો બહુ હેરાન કરે છે. સવારથી સાંજ સુધી બેસાડી રાખે ને ધક્કા ખવડાવ્યા કરે તો નોકરીઘંધામાં કેમ કરીને ધ્યાન અપાય. પૈસા આપી દઈએ તો છુટાય.’

ત્યારે આ બધું આપણે નામર્દ છીએ એટલે જ છે. ત્યારે એવા અન્યાયની સામે આ સમાજને બેઠો કરવા, જાગૃત કરવા

હું તો મથું છું. મારા એકલાથી એ બનશે કે નહિ એ હું નથી જાણતો. હું તો તલના લાખમાં ભાગ જેટલું પણ કામ નથી કરતો, પણ મારાથી જેટલું બને છે તેટલું કરું છું.

પણ સ્વાર્થ ન જાગે ત્યાં સુધી તો આ સંસારમાં કાંઈ પણ થઈ શકવાનું નથી. સહન કરવાનું તો આ સંસારમાં રહેલું જ છે. ત્રાસ, તાપ, ફિક્કર, ચિંતા, ક્લેશ વગેરે આપણે સહન કરવાં જ પડે છે.

એટલે લોકોને સંસારમાં શાંતિ મળે એટલા માટે જ મેં આ મૌનઓરડાઓ બનાવ્યા છે. તેમાં જે મૌનમાં બેસશે તેઓના સંસ્કારો જરૂર કેળવાશે, પણ કાયરથી, નામદથી ધર્મ નહિ પળાય.

આપણા દેશમાં પણ અંધાધૂંધી થશે.

કલમના ગોદે સરકાર બધુંય આંચકી લેશે

બીજી એક વાત એ કે મેં જ્યારે કોલેજ છોડી ત્યારે જે જે દેશોએ સ્વાતંત્ર્ય મેળવ્યા છે, એ બધા દેશોના ઈતિહાસ મેં વાંચ્યા છે. બીજા દેશોમાં પણ નામદો હતા. બીજા દેશોમાં પણ એવા અમલદારો ત્રાસ રૂપ હતા. તે પ્રજાએ એમને પકડી પકડીને જાનથી મારી નાખ્યા હતા. તેમ આપણા દેશમાં પણ થશે. Anarchy (અંધાધૂંધી) થશે અને ત્યારે આપણા પણ એ જ હાલ થશે. જાનમાલની કે પૈસાની પણ સલામતી નહિ રહે સાહેબ !

ભગવાનની વાત તો દૂર રહી, પરંતુ કોઈને એ માટેની ભૂખ પણ નથી, લગની કે તત્પરતા પણ નથી જાગી. અત્યારે

એના તો સંસ્કાર પણ નથી. તો આ સમાજ તો છે, પણ આપણે સમાજને માટે જીવતાં નથી. ‘આ મારું ઘર, આ મારા બાપના પૈસા’ એ બધું નહિ ચાલશે. આ કાળમાં બુદ્ધિથી વિચારશો તો મારી દલીલ તમારે ગળે ઊતરશે. આ કલમનો ગોદો તો તમે જાણો છો કે કલમના ગોદે સરકાર બધુંય આંચકી લે છે, પણ પરમાર્થ માટે દસ હજાર આપવાના થાય તોય માંડ એક હજાર આપીએ છીએ. હું કહું છું કે પૈસા તો આંખના પલકારામાં જતા રહેશે. એને પરમાર્થમાં વાપરો.

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા

હું તો ધર્મને માટે પ્રયત્ન કરું છું. મહંતો, સાધુમહાત્મા પૂજા ને પારાયણો કરે, પણ એકલા પારાયણથી કશું નહિ વળે. આ ચિન્મયાનંદજીએ અહીં સુરતમાં ગીતા જ્ઞાનયજ્ઞ રચ્યો ત્યારે મને પ્રમુખ બનાવ્યો હતો ત્યારે પણ મેં કહ્યું હતું કે આ ગીતા પારાયણ માટે નથી. પારાયણથી મોક્ષ નહિ મળે. એ તો અનુભવવા માટે ને પ્રત્યક્ષ આચરવા માટે છે. જેમ આપણે ઘર બાંધવું હોય તો Architect (આર્કિટેક્ટ) ઘરનો નકશો તૈયાર કરે અને તે નકશા મુજબ બાંધીએ તો ઘર બને, તેમ ગીતા એ તો એક નકશો છે. એ પ્રત્યક્ષ આચરણમાં મૂક્યા વિના કાંઈ કશું થાય નહિ. તો કોઈ કહેશે કે ‘હું તો રોજ પારાયણ કરું છું.’ અરે, લાખ પારાયણ કરને પણ અમલમાં મૂક્યા વિના તારો કે તારા બાપનોય શુકરવાર વળવાનો નથી.

મનની શાંતિ માટે-ભગવાનનું સ્મરણ

મારામાં શક્તિ હતી પણ ધ્યેય જુદા પ્રકારનું. આપણને જ્યારે મુશ્કેલીઓ, કોયડાઓ, ગૂંચો, અથડામણો, સંઘર્ષો, અશાંતિ વગેરે જાગે ત્યારે ભગવાનનું આખોય વખત સ્મરણ થવું જોઈએ. જેમ માંદા પડીએ ત્યારે ઈન્જેક્શનની જરૂર પડે, તેમ મનને શાંતિ મળે એ માટે ઈન્જેક્શન છે - ભગવાનનું સ્મરણ. તમે કહેશો કે 'મોટા, તમે તો અહીં ખુરશીમાં બેઠાં બેઠાં ગપ્પાં હાંકો છો.' તો કહું છું કે મહાત્મા ગાંધીનું જીવન જુઓ. છેવટ સુધી એમની માળા તો સાથે ને સાથે હતી. છેવટ સુધી ભગવાનનું સ્મરણ એમનું ચાલુ હતું. ભગવાનના નામનો એમને આશરો હતો. ભગવાનના સ્મરણથી સંસારની વિટંબણાઓનો ભાર આપણને લાગતો નથી. આપણને જીવનમાં અન્યાય થાય, અથડામણ આવે, સંઘર્ષો આવે, દુઃખ તો પારાવાર આવે. તમે એમાં પણ ભગવાનનું સ્મરણ કરો, પ્રાર્થના કરો. જ્યારે જ્યારે મન અશાંત થાય ત્યારે ભજન ગાવ, સત્સંગ કરો, સદ્સોબત કરો, સત્કર્મ કરો. સત્કર્મ કરવાથી પણ શાંતિ મળે. ભગવાનના સ્મરણથી, ભજન કીર્તનથી, સદ્સોબતથી, સત્સંગથી, સદ્વાંચનથી, સત્કર્મથી આ સંસારમાં પણ શાંતિ મળશે.

॥ हरिःॐ ॥

७. अनुભવી પુરુષમાં રાગ પ્રગટાવો

હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરત

તા. ૨૧-૫-૧૯૬૮

આપણી ભૂમિકા

આપણામાં ચેતનાના સંસ્કાર બહુ ઓછા છે. નામસ્મરણ કરવા માટે પણ એક ભૂમિકા હોવી જોઈએ. અત્યારે આપણી ભૂમિકા કામકોધાદિવાળી છે. ત્યારે એવી ભૂમિકા સુધારવા માટે રાગદ્વેષ છોડવા જોઈએ, પણ એ છોડવા બહુ દુર્લભ છે. જ્યાં સુધી આપણા દોષ આપણને ડંખતા નથી. રાગદ્વેષ, કામકોધઆદિ આપણા શત્રુ છે, એવું જીવતું ભાન જ્યાં સુધી આપણને જાગતું નથી ત્યાં સુધી રાગદ્વેષને દૂર કરવાની પ્રવૃત્તિમાં આપણે રોકાઈ શકતાં નથી, કારણ કે સ્વાર્થમાં જ આપણે રચ્યાંપચ્યાં છીએ. મારું કુટુંબ, મારું ઘર, મારાં છૈયાંછોકરાં બસ એના વિશે જ આપણે વિચારીએ છીએ અને એ માટે ઘણું કરીએ છીએ, પણ એની સાથે સાથે પરમાર્થ પણ બહુ જરૂરી છે. આપણા શાસ્ત્રકારોએ બહુ અનુભવથી કહ્યું છે કે તમે પરમાર્થ માટે પણ આપો. કંઈ નહિ તો એક દશાંશ પણ દાનમાં વાપરો, પણ આજે તો દાન પણ એક વહેવાર બની ગયો છે. ફલાણાંએ આટલા આપ્યા એટલે હું પણ એટલા જ આપીશ. એથી વધારે નહિ. એટલે આ તો એક વહેવાર થઈ ગયો. ત્યારે એમ નહિ પણ સમજીને આપવું જોઈએ. આપણે આ સમાજમાં રહીએ છીએ એટલે સમાજ માટે પણ આપણે કરવું જોઈએ. ગરીબોને મદદ કરવી જોઈએ. સમાજમાં આપણે એકબીજા સાથે સંકળાયેલાં છીએ. જેમ આપણા કુટુંબમાં કોઈ ગરીબ હોય તો તેને મદદ કરવાનું

આપણને ભાન જાગે છે. તેવી રીતે નીચલા થરના લોકો પ્રત્યે પણ સહાનુભૂતિ રાખવી જોઈએ. જો નહિ રાખી શકીએ તો એક સમય એવો આવશે કે એ બળવો પોકારશે.

ફાંસમાં એવો સમય આવ્યો હતો કે ત્યાંના ગરીબ ખેડૂતને ખાવાનાં પણ સાંસાં પડવા લાગ્યાં હતાં અને એમણે જ્યારે ત્યાંના અમીર ઉમરાવો પાસે જઈને કહ્યું કે ‘અમો ભૂખે મરીએ છીએ, અમો શું ખાઈએ ?’ ત્યારે એ અમીર ઉમરાવોએ જવાબ આપ્યો કે ‘સાલાઓ તમે ઘાસ ખાઓ.’ પણ પછી જ્યારે બળવો થયો ત્યારે એ જ લોકોએ અમીર ઉમરાવોના મોંમાં ઘાસના ડૂચા ભરી ભરીને તેઓને મારી નાખ્યા હતા.

આપણા સમાજમાં હું તો ઘણે ઠેકાણે ફર્યો છું. ગાઢ જંગલમાં પણ ગયો છું. એવા જંગલમાં પણ રામ અને હનુમાનનાં ચિત્રો પથ્થરોમાં કોતર્યાં છે - એવી ભાવના છે. ઈંગ્લેન્ડમાં પણ મજૂરનું જ રાજ છે, પણ આપણા દેશમાં ગરીબ પ્રત્યે સમતા સહાનુભૂતિ જાગ્યાં નથી તો આપણે એના માઠાં ફળ ભોગવવાં પડશે.

સ્વાર્થ ઘટાડીએ એનું નામ ધર્મ

આઘાત અને પ્રત્યાઘાત. જગતમાં Action અને Reactionનો નિયમ છે. આફ્રિકા દેશમાં અને આપણા દેશમાં પણ જે જુલમ થયો છે તે નાશ નહિ પામે. ભલે અંગ્રેજો એમ સમજતા હોય પણ એનું રાજ, એની સત્તા જ્યારે પડશે ત્યારે સમાજની બહુ ભૂરી વલે થશે. ત્યારે સ્વાર્થ એકલો, એ મુખ્ય વાત નથી. પરમાર્થ પણ જરૂરી છે. આપણે સમાજમાં એકબીજા

મૌનમંદિરમાં હરિસ્મરણ ■ ૫૫

સાથે સંકળાયેલાં છીએ. સ્વાર્થીના કેવા હાલ થાય છે, એ આપણા શાસ્ત્રકારોએ ઘણા પ્રકારે સમજાવ્યું છે. સ્વાર્થ સાથે પરમાર્થ પણ કરવો જોઈએ. તે પણ સમજીને, દેખાડેખીથી નહિ. પણ એ આપણો ધર્મ છે એમ સમજીને કરીએ. જેમ આપણે પાણી પીએ છીએ પોતાને માટે, એ આપણો ધર્મ છે, એવી રીતે આપણે સમાજને શક્ય તેટલી મદદ કરવી તે પણ આપણો ધર્મ છે.

એક તરફ આપણે સ્વાર્થ ઓછો કરતાં જઈએ અને બીજી તરફ સત્કર્મ, સદ્વાંચન, સત્સંગ વગેરે વધારતાં જઈએ તો એ ફળે છે. ચિત્રનો ઉઠાવ એની પીઠ ભૂમિકા (Background) પરથી થાય છે. તેવી રીતે, રાગ, દ્વેષ, કામ, ક્રોધ વગેરે હઠ્યા વિના જીવનનો ઉઠાવ નહિ થાય. માત્ર આપણે કથા સાંભળવા જઈએ, મંદિરે જઈએ, પૂજાપાઠ કરીએ તેથી કંઈ નહિ વળે. સાથે સાથે આપણે સ્મરણ-મનન કરીએ તે વધારે સારું. સ્મરણમાં બહુ શક્તિ છે. સ્મરણથી રાગદ્વેષ મોળા પડશે અને ધર્મનું પાલન થશે. ત્યાગ વધારીએ ને સ્વાર્થ ઘટાડીએ એનું નામ ધર્મ.

ધર્મવાળું જીવન તેજસ્વી હોય છે, પણ એ જીવન માટેની ભૂખ જાગે નહિ ત્યાં સુધી કાંઈ કશું વળે નહિ. એના માટે રાગદ્વેષ વગેરે ઓછા થવા જોઈએ. એ ઓછા થાય તો કાંઈ થાય.

રાગદ્વેષ મોળા પડી જાય તે પછી ગમે તેટલાં વિઘ્નો આવે, ગમે તેવા સંજોગો આવે છતાં મનની શાંતિ અખંડ રહે

છે. એની મઝા કંઈ ઓર છે. વધુ તો શું કહું. મનુષ્યજીવન વિશે વિચારવાની તમારી સદ્બુદ્ધિ જાગે એ જ પ્રાર્થના.

પ્રવચન ન રાખું તો મિત્રો વગેરે કોઈ આવે નહિ. આવે તો તો કાંઈ વાત કરું, પણ એમને એમનાં બૈરીછોકરાં પર જેટલો રાગ છે, પૈસાનો જેટલો મોહ છે, તેટલો મારા પર નથી. મારા પરત્વે તમારો રાગ જેટલો પ્રેમથી હશે તેના કરતાં વિશેષ તો તમારી ગરજ માટે હશે. મને તો મારો ભગવાન મદદ કરી રહ્યો છે, એ અનુભવ થાય છે. પ્રયોગથી વાત સાચી સમજાય છે. કોઈ ઓચિંતું મળી જાય તો કેટલો આનંદ થાય. મને સમાજની સેવા કરવાનો અભરખો નથી, પણ એ નિમિત્તે આ તોણે જ સૂચવેલા પ્રયોગ થઈ રહ્યા છે. તે એટલા જ માટે કે કોઈ આપણું વહાલું દુષ્પાઈ ગયું હોય તો ઘરમાં કોઈ એકાદને ખબર હોય તેવી રીતે મને ખબર છે એની કૃપાથી. બીજાંને ખબર નથી.

તો આવા ધર્મથી જ એ પ્રયોગો થઈ શકે, પણ એવો ધર્મ તો મદાનગી માગી લે છે. એ ધર્મ કંઈ કાયરથી નહિ પળાય. એવા ધર્મ માટે ગુણ અને ભાવના પ્રગટે એવા પ્રયત્નો એની કૃપાથી જ થાય છે. ત્યારે એવી ઘેલછા કહો તો ઘેલછા, મને પોતાને છે.

મિ. રોબીન

ત્યારે આ ભાઈ મિ. રોબીન પરદેશથી બધું જ છોડીને અહીં ઓચિંતા જ આવી ચડ્યા છે. મેં તો કોઈ જાહેરાત પણ આપી નથી. એમની મેળે જ એ અહીં આવી ચડ્યા છે. એમની પાસે પૈસા થોડા જ હતા. આગબોટથી આવવા માટે તો બહુ

પૈસા જોઈએ. એટલે તેઓ By road યુરોપના બધા રસ્તા વટાવતાં વટાવતાં અને રેલવેમાં 3rd class માં મુસાફરી કરતા આવ્યા છે. ધર્મશાળામાં સૂઈ રહેતા અને પાંઉનો ટુકડો કે જે કાંઈ મળે તે ખાઈને, એમ તપ કરતાં કરતાં via અફઘાનિસ્તાન થઈને પાકિસ્તાનથી અહીં આવ્યા છે. રસ્તામાં કોઈ મૌની બાબા એમને મળી ગયા. એમણે એમને અહીં મોકલી આપ્યા. તેઓને એવી ખબર પડેલી કે ગુજરાતમાં એક એવું સ્થળ છે જ્યાં એ કોઈને કહેતા નથી કે અમુક જ ધર્મ પાળવો. અહીં તો પ્રમાણિકતા, નિખાલસતા અને જિજ્ઞાસા તેમ જ ભગવાન પરત્વેની જ ભક્તિ, સંપૂર્ણ આર્દ્રતા અને આરપાર દેખાઈ શકે એવી નિખાલસ ભાવના અને સંપૂર્ણ ખુલ્લાપણું, એમાં ભેદ ન જોઈએ. તમે કહેશો કે ‘મોટા! તમે પણ શું ઠોક્યા કરો છો’ ભેદ ન રાખીએ તો અમારો ધંધો-વહેવાર કેમ ચાલે ? બધું કાંઈ ખુલ્લું ન કરી દેવાય. થોડું તો છુપાવવું જ પડે.’

આ બધું ચાલે છે ‘ભેદ’ ઉપર અને ભગવાનને જોઈએ છે અભેદ અને આપણે ભેદ રાખીએ તો ભગવાનને વહાલા ન લાગીએ.

આ ભાઈને મૌનમાં નવ અઠવાડિયાં થયાં તોય મને કહે, હજી બરોબર નથી લાગતું, હું તો વધારે બેસીશ. એમણે ૩૦૦ રૂપિયા તો જમા કરાવ્યા છે, પણ એમને પૈસાની મુસીબત છે. મેં કહ્યું કે ‘ભાઈ! તું ચિંતા ન કરીશ. હું તારે માટે પૈસા માગી લઈશ. ભગવાનની દયાથી બધુંય થઈ રહેશે.

હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરત

મારે પણ ગરીબાઈ પુષ્કળ હતી. અમારી સ્થિતિ ખૂબ ગરીબ. હું અભય કેળવવા જંગલમાં એકલો ચાલ્યો જતો.

૧૫ માઈલના વિસ્તારમાં ચાલ્યો જાઉં. જ્યાં કોઈ વસ્તી પણ નહિ. ભૂખ લાગે ત્યારે ‘જય ગંગા મૈયા’ કરીને પાણી પીવું. પણ ભગવાનની કૃપાથી તો ત્યાં પણ ખાવાનું મળી રહેતું. અહીં આજે પણ તમે બધાં મારી સંભાળ લો છો. હું કોઈનીય સાથે પરિચય કેળવવા ગયો નથી. સાવ અજાણ્યો હતો. આશ્રમ કાઢ્યો ત્યારે મારી પાસે પૈસા પણ નહિ. એકવાર ત્રિચિનાપલ્લી મોટરમાં જતો હતો ત્યારે અહીં ભીખુકાકાએ મને કહ્યું કે ‘મોટા, સુરતમાં અહીં આશ્રમ કરો તો સારું.’ અને એમ કરતાં આશ્રમની શરૂઆત થઈ. આશ્રમ માટે ઝીણાભાઈએ અને ભીખુકાકાએ તો ટાંટિયાની કઢી કરી છે. તમે બધાં ભલે જુદા હોવ પણ બધાં ભગવાનના જ હાથ છો. તમે બધાં આશ્રમનું કામ કરો છો, તેનો બદલો તો તમને મારો ભગવાન જ આપશે.

આ વૈરાગી પ્રત્યેનો રાગ એ તો

જીવનનું કલ્યાણ કરનારો છે

આવા કાળમાં એકીસાથે ૧૦, ૧૫ કે ૨૫ હજાર રૂપિયા આપનારા પણ મળે છે. અને તેમાં હું ભગવાનનો હાથ જોઉં છું. મુનિમ લાખોનો વેપાર કરે પણ ભાર તો બધો શેઠ પર જ. નફો કે ખોટ બધું શેઠને માથે. એવી રીતે મારો ભગવાન બધો ભાર વહન કરે છે. મારો ભગવાન સૌને બદલો આપ્યા વગર રહેતો નથી. એની ખાતરી પણ થઈ શકે તેમ છે કે આ માણસ જીવતો જાગતો તમારી વચ્ચે બેઠો છે. તે તમે અનુભવ તો કરો. તમને બૈરીછોકરાં સાથે રાગ, મોહ છે તો મને એકલાને

શા માટે બાકી રાખો છો. મારી સાથે પણ રાગ કરો, મોહ કરો. પણ તમે તો કહેશો, ‘મોટા, અમારાથી એ ના બને.’ કાંઈ નહિ, પણ મારું કામ તો ચાહવાનું છે. તમે ચાહો કે ન ચાહો એ સામે મારે અપેક્ષા નથી, પણ તમે પ્રયોગ તો કરો. ધનદોલત, આબરૂ, પ્રતિષ્ઠા, સંસારવહેવાર એ તો ભગવાનની કૃપા છે, દયા છે. એક માણસે તો ગામમાં પ્રવચન કર્યું કે ‘આવા લોકો તો સ્વયં સિદ્ધ હોય છે. બધું એકલા હાથે કરી શકે.’ લો ! અલ્યાભાઈ ! પણ એ ફળીભૂત તો ભગવાન દ્વારા જ થાય છે. માણસ મોટો નથી. માણસ દ્વારા આપણે ભગવાનને મોટો સમજવાનો છે. તમે બૈરીછોકરાં સાથે ભલે પ્રેમથી મસ્તીથી જીવો. ધનદોલત પણ કમાજો એની મારી ના નથી, પણ ભગવાનનું કામ વીસરશો નહિ. તમે કમાઓ છો તે તમારી બુદ્ધિથી, પણ બુદ્ધિ તો બહુ સૂક્ષ્મ છે. આ શરીર પીંખી નાખો પણ બુદ્ધિ કાંઈ એમ હાથ નહિ આવે. ત્યારે એ બુદ્ધિ કાંઈ તમારી નથી એ તો મારા ભગવાનની છે. તમે જે કાંઈ કમાઓ છો એમાં ણનો પણ ભાગ છે. ણનો ભાગ નહિ રાખો તો આપણે ચોર કહેવાઈશું. આ હું નથી કહેતો પણ ગીતામાતા કહે છે. અને ગીતા એ તો અનુભવનું શાસ્ત્ર છે. એટલે મારી તમને પ્રાર્થના છે, વિનંતી છે અને સલાહ પણ છે. એક મિત્ર તરીકે, સ્વજન તરીકે તમારી કમાણીમાંથી ભગવાનનો તમે ભાગ રાખો. નહિ તો આપણે ચોર ઠરીશું. ભગવાનનું આપેલું એલફેલપણે, યદ્વાતદ્વાપણે, સ્વચ્છંદપણે મોજશોખમાં વાપરીએ તો એ નહિ પચે. કાચો પારો પચે પણ એ નહિ પચે. એટલે બધું કરકસરથી વાપરવું જોઈએ. તમે કહેશો કે મોટા, ‘તમે

તો ગરીબ હતા એટલે તમને તો એ પ્રમાણેની ટેવ પડી ગઈ છે.’ પણ એવું નથી ઊલટું એમ હોય તો તો ગરીબાઈમાં ખાસ કશું જોયેલું ન હોય અને એકદમ મળે તો તો બરોબર ઝાપટે. અમે તો ઘણી કરકસરથી રહીએ છીએ. બીજીવાર ન મળે તો કઠોળથી ચલાવીએ. એવી સમજણથી જીવીએ છીએ.

આપણે બધાં પ્રારબ્ધને કારણે નિમિત્તરૂપે મળ્યાં છીએ અને તમને એમ સાચું લાગતું હોય કે ‘મોટા’ આપણાં કામમાં ને મુસીબતોમાં મદદ કરે છે તો એમના કામમાં મદદ કરો ને બને તો મારામાં રાગ રાખો. એકલો રાગ મોહ રાખશો તોપણ તમને પ્રયોગ તરીકે અનુભવ થશે. મારી સાથેના સંબંધથી આ સંસારની અથડામણોમાં હળવાશ અને તાજગી મળશે, એ રીતે નિશ્ચિંતતા રાખજો. જેમ ગજવામાં પૈસા હોય ને નિશ્ચિંતતા રહે તેમ મારી સાથે સંબંધ રાખીને નિશ્ચિંત રહેજો. સદ્વાચન, સદ્વાર્તાલાપ, સદ્સોબત, સદ્કાર્ય, ભજન, પ્રાર્થના જેમ બને તેમ વધારે કરો, પણ આપણે ભગવાનની કૃપાથી મળ્યાં છીએ તો મારી ચાહના તમારા ખપમાં આવવાની છે. તમારા બધાંની વચ્ચે આવીને પડ્યો છું તો મારી સાથે લાગણી રાખો. તમારાં લાગણી અને મોહ તમને ખપમાં આવશે. નિમિત્તના એ પુલ ઉપરથી હું તમારામાં પ્રવેશી શકું એટલા માટે કહું છું, કારણ કે મને તો જીવતોજીગતો ચેતનાત્મક વિશ્વાસ છે. આ વૈરાગી પરત્વેનો રાગ એ તો જીવનનું કલ્યાણ કરનારો છે. આપણે જીવદશામાં રાગ, મોહ, લોભ તો કરી શકીએને ? તો કમ સે કમ મારી સાથે એ તો કરો.

મારે તમને સાચી વાત કહેવી જોઈએ. આ સંસાર-વહેવારમાં આપણને કોઈ સાથે ઘણો મીઠો સંબંધ હોય તો ત્યાંથી પાંચેક હજાર રૂપિયા લઈ આવીએ ખરાં. તેવી રીતે આ ભગવાનના માણસ પાસે જઈએ તો આપણે ઘણું લઈ આવીએ છીએ. એના બે શબ્દોથી પણ આપણને ઘણાં હળવાશ અને આશ્વાસન મળે છે. ઘોર અંધકારમાં પણ પ્રકાશ પાથરે છે, પણ આપણે તો એકદમ હિમાલય જેવાં છીએ જરા પણ ચસીએ નહિ તેવાં.

આ સંસારમાં તમે બીજું બધું માણો છો તેમ તમે આવા પુરુષોને માણી તો જુઓ. આ સંસારમાં શોક, દુઃખ, ક્લેશ, ફિકર, ચિંતા, સંતાપ, સંઘર્ષ, અથડામણ, ગૂંગળામણ વગેરે છે કે નહિ ? તો કહેશો, ‘હા મોટા, એ બધું તો છે.’ ત્યારે કહું છું કે સદ્સોબત, સદ્વાંચન, સદ્વાર્તાલાપ, સદ્કાર્ય વગેરે કરો. જ્યારે આપણી બુદ્ધિ ગૂંગળાઈ ગઈ હોય છે ત્યારે ભગવાનને પ્રાર્થના કરીએ તો શાંતિ મળે છે અને હળવાશ પ્રગટે છે. મુશ્કેલીમાં જ્યારે કોઈ પણ રસ્તો દેખાતો ન હોય ત્યારે ત્યાં પણ કોઈ રસ્તો દેખાવા માંડે છે. આપણે એવા એક બે નહિ પણ અનેક પ્રત્યક્ષ દાખલા અનુભવ્યાં છે, પણ આપણે પાછા ભૂલી જઈએ છીએ, કારણ કે આપણી આસપાસ સંસારનાં પડળ ફરી વળ્યાં છે.

તો અમે કહીએ છીએ કે બીજું કાંઈ નહિ તો ભગવાનનાં કામ કરો. એ ન થાય તો સદ્ભાગ્યથી કોઈ આવા પુરુષનો સંગ થયો હોય એવા સંગને નિભાવી જાણો. સાધુ હંમેશાં તેજસ્વી અને નિઃસ્પૃહી હોય. મારા ગુરુમહારાજે કહ્યું હતું કે

‘તું તેજ બેજ બતાવતો નહિ. માત્ર નમ્રતા બતાવજે.’ જેમ લાકડામાં આર પાડતી વખતે શારડી જોઈએ તો જ તે ઊડે જાય તેમ કોઈક વાત ઊડે ઊતરે એટલા માટે અમારે તેજ પણ થવું પડે. આ વિજ્ઞાનની વાત છે એટલે સમજાય, પણ ભગવાનની શક્તિ, આધ્યાત્મિક શક્તિ તો આપણે વિચારી શકતાં નથી. અનુભવી પુરુષોનો રાગ, મોહ પણ આપણામાં પેસવા માટે જ હોય છે. પછી તો જેને જેમ સમજવું હોય તેમ સમજે, પણ સંસાર કરતાં ભગવાન સારો તે વાત ચોક્કસ.

આ રોબીન અનેક મુસીબતો વેઠતો વેઠતો આપણા દેશમાં આવ્યો છે. કાલે એ મને એનો problem (સમસ્યા-તકલીફ) કહેતો હતો. મેં કહ્યું કે તું અહીં બેસ. ફિકર, ચિંતા ન કર. બધુંય મળી રહેશે, પણ એની ભાવના તો જુઓ. આ અતિશયોક્તિ નથી. કાલે નંદુભાઈએ એને કહ્યું કે પાંચ વર્ષ કમાયો હોત તો સારું થાત પણ એણે કેવો સરસ જવાબ આપ્યો કે ‘હું પાંચ વર્ષ શા માટે થોભું?’ ત્યારે આ દાખલો મૂકીને કહું છું કે આ જુઓ, સંસારના માણસો તો ઘણાંયે ખોટા નીકળે પણ ભગવાન તો હાજરાહજૂર છે, એ ખોટો નહિ નીકળે. તો તમે એને માટે પ્રેમ રાખો, રાગ રાખો તો એ ખપમાં લાગશે. એને માટે ભજન, સ્મરણ, સત્સંગ, સદ્કાર્ય વગેરે કરો.

॥ હરિ:ૐ ॥

૮. સંસારનું કર્મ પુષ્પરૂપે શ્રીભગવાનનાં ચરણે અર્પણ કરો
સંસ્કાર હોલ, સહકારનિવાસ, તા. ૨-૭-૧૯૬૮
તારદેવ, મુંબઈ

પ્રમુખ સાહેબ, વિદ્યાર્થી ભાઈબહેનો,
સન્નારીઓ અને સદ્ગૃહસ્થો.

આપ સૌને મળતાં આજે આનંદ થાય છે, કારણ ઘણાં વર્ષો શિક્ષકનું કામ કર્યું છે. હરિજન સેવક સંઘમાં વિદ્યાર્થીઓને બાળમંદિરથી લઈને ઉચ્ચ શિક્ષણની તાલીમ આપી છે. અને ગૂજરાત વિદ્યાપીઠમાંથી નીકળીને પણ શિક્ષણકાર્ય જ કર્યું. તે વખતે કેળવણીમાં, શિક્ષણમાં અક્ષરજ્ઞાન માત્ર ન હતું, પણ તે ઉપરાંત, જીવનમાં ગુણ અને ભાવના પ્રગટે એવા અનુભવો વાળી તાલીમ પણ ખરી. એટલે ભૂગોળ, ઇતિહાસ ભણાવવાની સાથે સાથે બાળકોને જંગલોમાં, નદીઓમાં પણ લઈ જતાં. જંગલોમાં વૃક્ષો પર ચઢવું, વસવાટ કરવો. બાળકમાં સાહસ, હિંમત, મર્દાનગી જેવા ગુણો કેળવવા તે પણ વગર પૈસે. આપણને નવાઈ લાગે પણ નવસારીમાં દૂધિયા તળાવમાં ચોમાસામાં એટલું બધું પાણી, તે જોઈને મને થયું કે કોઈ નૌકાવિહાર પણ કરતું નથી. કોઈને તો વિચાર ન થયો પણ મને આવ્યો એટલે તે અમલમાં મૂક્યો, પણ આપણી પાસે પૈસા બૈસા તો મળે નહિ, પણ થોડા ઘાસલેટના ડબ્બા લગભગ સોળેક જેટલા ભેગા કર્યા. પછી થોડા વાંસડા મેળવ્યા અને એને લોઢાના તારથી બાંધીને એ ઉપર પાતળું પતરું પણ લગાવ્યું. અને પછી નૌકાવિહાર પણ કરતા. આવી રીતે

મૌનમંદિરમાં હરિસ્મરણ ■ ૬૪

કેળવણીમાં માત્ર અક્ષરજ્ઞાન નહિ પણ પૂર્ણ જ્ઞાન આપતા.

આજે જુઓ તો આપણા દેશમાં જ નહિ પણ દુનિયાભરના દેશમાં સ્વચ્છંદતા પ્રસરી છે. આપણામાં સાહસ, ધૈર્ય, અભય, મદાનગી કેળવાવાં જોઈએ. એને માટે ગુજરાતના બધાં વાઈસ ચાન્સેલરોને એકઠા કર્યા અને એમને સમજાવ્યું તો કહે, ‘બહુ ઉત્તમ વિચાર છે.’ લગભગ દસ બાર મુદ્દાઓની યોજનાઓ છે.

અને એ બધા હેતુઓ માટે અનેક યોજનાઓ વિચારી છે. ગુજરાતની પાંચેય વિદ્યાપીઠમાંથી બધાંએ ભેગા થઈને વિચાર કરીને નિર્ણય કર્યો તો કહે પૈસાની મદદ તો અપાય એમ નથી પણ વિચાર ઉત્તમ છે. સમગ્ર ગુજરાતના વિદ્યાર્થી આલમને સ્પર્શે એવી યોજના છે. આપણા દિલમાં એક ઉત્કટ ઈચ્છા પ્રગટવી જોઈએ. પોતાનો છોકરો બગડી જાય તો મનમાં સંતાપ થાય કે નહિ ? તો પછી જો હું ભગવાનનો માણસ હોઉં ને આ સમાજમાં બેઠેલો મારો ભગવાન આડોઅવળો થાય તો એ પ્રત્યે મારાથી બેકાળજી કેમ રખાય ?

ત્યાગ અને પરમાર્થ

ધર્મની ભાવનાથી જ આ સમાજ બેઠો થઈ શકશે. એની મને અનુભવથી ખાતરી થઈ છે. રાજકીય અને કેળવણીક્ષેત્રે મેં વીસ વર્ષ કામ કર્યું છે, પણ ધર્મ આપણે જાણતાં નથી. સાચો ધર્મ છે. એનાં બે લક્ષણો છે ‘ત્યાગ અને પરમાર્થ.’ ધર્મ પાળનારાના જીવનમાં એ જ મોખરે હોય. ભગવાનનું સ્મરણ કરીએ પણ ચોવીસે કલાક સ્વાર્થમાં જ રચ્યાંપચ્યાં રહીએ તો એ શી રીતે થાય ?

ધર્મનાં મૂળ તો આ વિદ્યાર્થીઓમાં પડતા સારા સંસ્કારને લીધે જ ઊંડા જાય. એ સંસ્કાર વડે જ વિદ્યાર્થીઓ આપણા બધાંથીય ઊંચી ધર્મભાવનાને આંબી જશે. વિદ્યાર્થીકાળથી જ ત્યાગ અને પરમાર્થના સંસ્કાર રેડો, પણ ભારતમાં ઘણાં દુઃખ આવશે એ સિવાય સમાજ જાગ્રત ન થાય. એક સમય એવો આવશે કે દેશમાં બધે અવ્યવસ્થા અને અંધાધૂંધી પ્રવર્તશે અને પછી એક કાળ એવો પણ આવશે કે હિંદુસ્તાન સુખી થશે, પણ એ બહુ લાંબા કાળે થશે. પાંચ પચીસ વર્ષમાં નહિ થાય. આપણામાં તો સ્વરાજ સાચવવા જેટલીયે લાયકાત નથી. આપણે દેશના નાગરિક ખરાં પણ દેશ પ્રત્યે નાગરિકતા જેવી ભક્તિ આપણામાં જાગી નથી. તેથી, સમાજમાં સાહસ, ધૈર્ય, મદદનગી પણ જાગે નહિ.

બીજા દેશોમાં જુઓ. યુરોપ જુઓ, ફ્રાંસ જુઓ, જર્મની જુઓ, જાપાન જુઓ. એ બધા દેશોમાં બાળકોમાં કેવા સંસ્કારો રેડી દીધા. પહેલા વિશ્વયુદ્ધ પહેલાં જર્મનીમાં બાળકોમાં કેવા જબરજસ્ત સંસ્કારો રેડાયા. જાપાને પણ એવી રીતે કેળવણી દ્વારા એવા સંસ્કાર દેશભક્તિના રેલાવ્યા છે. બીજા વિશ્વયુદ્ધ વખતે બધાં આપમેળે તૈયાર થઈ ગયેલા.

દેશભક્તિ માટે આપણે પણ પ્રેમથી ત્યાગ કરીએ એવા સંસ્કાર હજી કેળવાયા નથી. દેશ માટે મરી પરવારીએ એવી જાગૃતિ હજી લોકોમાં આવી નથી. એ કેળવણીથી આવે, પણ એ માટે કેળવણીનું માળખું બદલી નાખવું પડશે, પણ આપણું કમનસીબ છે કે કાંતિ આવે એવું માળખું નથી, કારણ

દેશનેતાઓ માંહેમાંહે લડવામાં અને કેટલાય કોયડાઓમાં પરોવાયેલા છે. આપણો દેશ શિક્ષણ દ્વારા જ બેઠો થવાનો છે, પરંતુ તે શિક્ષણમાં રાગદ્વેષ કે પક્ષાપક્ષી હોવાં ના જોઈએ. અને તો જ જીવનનું પુષ્પ ખીલી શકશે. વિદ્યાર્થીકાળમાં સંસ્કારો રેડાય એ બહુ જરૂરી છે. વિદ્યાર્થીઓમાં સાહસ, હિંમત, ધૈર્ય વગેરે ગુણો કેળવાય તો બહુ સારું. મારી પાસે તો પૈસા નથી તે છતાં મેં ૪ લાખનું સાહસ કર્યું. હું બેસી ન રહું. બીજાં પણ કામો માટે પણ પ્રયત્ન કરું છું. નર્મદા ગુજરાતની બહુ મોટી નદી તેમાં એકલા ૨૫ માઈલ તરવાની દર વર્ષે હરીફાઈની યોજના છે. પછી અંગ્રેજીમાં જેમ Book of General Knowledge (સામાન્ય જ્ઞાનનાં પુસ્તકો)છે, તેની માફક ગુજરાતીમાં ‘જ્ઞાનગંગોત્રી’ શ્રેણી રચવાની યોજના સૂઝી. તે માટે એક લાખ રૂપિયા આપવાના. આપણા ગુજરાતમાં કેટલાક હિંદીના જાણકાર પણ બહુ સરસ છે, તે એનું હિંદી પણ કર્યું એમને માટે પણ ૩૫ હજાર રૂપિયા આપ્યા.

એવી રીતે આ વર્ષમાં ૬ લાખ રૂપિયા થશે. પૈસાદારોને મોટી લાગવગ હોય. મને તો ભગવાનની કૃપાથી મળી રહે છે. મને કોઈ બોલાવે તો કહું છું કે બોલાવો પણ પૈસા માગીશ અને જ્યાં જાઉં છું ત્યાં માગું છું. પૈસા ભગવાનની કૃપાથી મળી રહે છે, કારણ કે મારું જીવન આગલું અને પાછલું ચોખ્ખું છે. કોઈને ગળે વાત ઊતરે કે ન ઊતરે પણ વાસ્તવિક સમાજ માટે જ જીવું છું. તદ્દન સત્ય વાત કરું છું તો સમાજ બેઠો થાય એવી પ્રવૃત્તિ કોઈ કરતો હોય તો એને સાથ અને

સહકાર આપીએ એ આપણું કર્તવ્ય છે. અમે તો આશ્રમમાં પણ ખૂબ કરકસરથી રહીએ છીએ. ઘી, દૂધ પણ બહુ ઓછું તો મારી તમને બધાંને પ્રાર્થના છે કે આપણે ગુજરાતી છીએ, ગુજરાતમાં અખિલ ભારતીય કક્ષાએ બાળકો માટે સમુદ્ર તરવાની હરીફાઈ યોજીને એ માટે રૂપિયા સવા લાખ મેં ગુજરાત સરકારને આપ્યા અને એટલા પૈસા મહારાષ્ટ્રમાંથી મળે તો ત્યાં માટે પણ હું ખર્ચું. આપણા દેશની તાકાત અને સંરક્ષક દીવાલ આપણા જુવાન વિદ્યાર્થીઓ છે. મારો જમવાનો સમય હું આજ ચૂકી ગયો છું. હું બહુ ટાઈમસર જમવાવાળો. પ્રકૃતિમાં સૂર્ય, ચંદ્ર પણ સમયસર હોય છે, પણ મારો સમય આજે હું ચૂકી ગયો છું. એટલે સવાલ જવાબ બહુ નહિ થાય, પણ મારી તમને પ્રાર્થના છે કે અહીં થાળીમાં પાઈ પૈસો મૂકતા જજો. આપણામાં કહ્યું છે કે

‘રિક્તહસ્તો ન રાજાનમભિગચ્છેત્ ગુરુ ચ દૈવં ચ ।’

(ચાણક્યસૂત્ર-૩૭૪-૩૭૫(સ.))

રાજા, દેવતા અને ગુરુની પાસે ખાલી હાથે નહિ જવું જોઈએ તો આ થાળીમાં કાંઈ પણ મૂકતા જજો.

તે સમયે લોકો ચિકી લખીને પ્રશ્નો પૂછતા, જેનો પૂજ્યશ્રી જવાબ આપતા. (સં.)

વાર્તાલાપ

સ્વજન : તંદુરસ્તી સુધારવા માટે શું કરવું ?

પૂજ્ય શ્રીમોટા : તંદુરસ્તી માટે સૌ પ્રથમ તો રોગ હોય તો રોગ સુધારવો જોઈએ, પણ ખાસ કરીને વધારે ખાવાથી

તંદુરસ્તી બગડે છે. ઓછું ખાવાથી શરીર બગડતું નથી, પણ વધારે ખાવાથી બગડે છે. બીજું આપણે કસરત પણ કરતાં નથી. રોજ થોડી કસરત પણ કરવી જોઈએ. નિશાળોમાં પણ નિયમિત કસરત થવી જોઈએ. એટલે આ ભાઈને કહેવાનું કે પહેલાં તો શરીરમાં કોઈ રોગ હોય તો તે મટાડો અને પછી ખાવાનું પચે એટલું જ ખાવાનું અને નિયમિત કસરત કરો. સિનેમા જોવાનું બંધ કરો. સિનેમા જોવાથી આપણને ખોટા વિચાર આવે છે. આપણી વૃત્તિ બદલાઈ જાય છે. હું સિનેમા જોતો નથી, પણ આ મારા વિદ્યાર્થીઓ પાસેથી જાણીને કહું છું. મારો એમની સાથે સહાનુભૂતિપૂર્વકનો તાદાત્મ્યભાવ એટલે તેઓ મને કહેતા તો કહું છું કે તમે સિનેમા જોવાનું બંધ કરીને વ્યાયામ કરો તો કહે, ‘એ માટે તો સમય જ ક્યાંથી મળે. આ મુંબઈમાં તો દોડા દોડ.’ તો તો પછી તમારે એનાં પરિણામ સહન કરવાં પડશે. ‘તંદુરસ્તી ભગવાનના સ્મરણથી સુધરે છે.’ એમ મહાત્મા ગાંધી પણ કહેતા, પણ એવો વિશ્વાસ આપણામાં નથી હોતો. ત્યારે વ્યાયામ બે રીતે થાય. એક તો કામ દ્વારા. કામ પણ થાય અને વ્યાયામ પણ થાય. બીજું ખુલ્લી હવામાં ફરવાથી પણ તંદુરસ્ત થવાય, પણ કસરત તદ્દન ચાલી ગઈ છે. અને સ્વાર્થ તો એટલો બધો વધી ગયો છે કે એને લીધે જ તંદુરસ્તી જોખમાય છે.

સ્વજન : ગુણ અને ભાવ એટલે શું ?

પૂજ્ય શ્રીમોટા : ગુણ એટલે કે ઉદારતા, વિશાળતા, સહનશક્તિ, ધીરજ, શાંતિ, પ્રસન્નતા, હિંમત, સાહસ, ત્યાગ,

પરાક્રમ અને બીજાંને કેમ કરીને મદદગાર થવાય વગેરે. અને ભાવ એટલે જેના વડે ઉપરના ગુણો આપણામાં યથાર્થ રીતે ચોંટી રહે તે. ભાવ એવો મુલાયમ સૂક્ષ્મ ગુંદર છે કે જેમાં ગુણો આપમેળે ચોંટી જાય છે અને ગુણોની યથાર્થતા વધે છે. ભાવથી ભાવના કેળવાય છે.

જ્યારે જીવનમાં સાચી ભાવના પ્રગટે છે ત્યારે સાચી સમજણ ઊગે છે. જેને ધ્યેય પરત્વેની ઝંખના જાગી છે, તેનામાં ભાવના પ્રગટે છે ને તેવી ઝંખના પ્રગટાવવાને માટે અભ્યાસ, ઉદ્યમ, ઉત્સાહ વગેરેની પણ જરૂર છે. એમાંથી પછી ગતિ પ્રગટી શકે. ભાવના આપણી આંખ ખોલે છે, આપણને તે બેઠાડુ રહેવા દેતી નથી. શરીરના એકેએક અંગની કેળવણી ભાવનામાંથી પ્રગટે છે. તેથી ભાવનાને હજાર હાથવાળી અને હજાર આંખવાળી કહી શકાય. હરિનું સ્મરણ, પ્રાર્થના, ભજન, કીર્તન વગેરેના અભ્યાસથી ભાવ પ્રગટે છે અને ભાવમાંથી ભાવના જન્મે છે.

સ્વજન : શું ઈશ્વર સર્વવ્યાપી છે, એ વાત ખરી ?

પૂજ્ય શ્રીમોટા : ઈશ્વર સર્વવ્યાપક છે કે નહિ એ તો અનુભવનો વિષય છે. એ કાંઈ વિજ્ઞાનના નિયમની માફક સાબિત કરી આપી શકાય નહિ. ઈશ્વરની સર્વવ્યાપકતા અનુભવવા માટે તો બહુ મોટી તૈયારી જોઈએ. આત્માને અનુભવવા માટે તો ભાઈ ગરજ પ્રગટવી જોઈએ. સખત ભૂખ લાગવી જોઈએ. મારા ગુરુમહારાજ કહેતા કે ‘એક ડગલું બસ થાય. તું લોકો આગળ ઊંચી ઊંચી વાતો ન કરતો.’ ધર્મ તો મર્દનું કામ છે. ‘પરથમ પહેલું મસ્તક મૂકી વરતી લેવું નામ જોને.’ આત્મા ખોટો નથી. એ તો મોટામાં મોટી Reality

(હકીકત) છે, પણ આપણાથી અત્યારે તો એકમાત્ર મર્દાનગીનો ગુણ પણ જો કેળવી શકાય તો બહુ મોટી વાત છે. બાકી, B.A., B.Sc.ની પરીક્ષા તો ખરી પણ આધ્યાત્મિકતાનીયે પરીક્ષા ને પદવીદાન હોત. પણ ત્યારે બીજું બધું તો શું કહું પણ સૌથી પહેલાં તું તારા મનને તો ઓળખ ! ઈશ્વરની સર્વવ્યાપકતા તો છે પણ તે જાહેરમાં સાબિત કરી શકાય એમ નથી. એ તો તારા મનહૃદયથી તું એકલો જ પામી શકે.

સ્વજન : તમે જપ અને નામસ્મરણ કરવાનું કહો છો, પણ બ્રહ્મચર્ય પર ભાર નથી મૂકતા તો શું બ્રહ્મચર્ય અનિવાર્ય નથી ?

પૂજ્ય શ્રીમોટા : આ ભાઈને કહેવાનું કે મારાં પુસ્તકો તમે વાંચ્યાં નથી. એ વાંચશો તો સમજાશે કે બ્રહ્મચર્ય બહુ જરૂરનું છે જ, પણ સંપૂર્ણ બ્રહ્મચર્ય પાળવું એકદમ નથી બનતું. જપ અને સ્મરણ વડે મનથી ભગવાનની પ્રત્યે અભિગમ થાય છે અને ત્યારે જ રાગદ્વેષ આદિની જાગૃતિ આવે, એ સમજાય પછી એને દિલમાંથી કાઢવા મથીએ છીએ. રાગદ્વેષ, કામ, ક્રોધ, મોહ, મદ ને મત્સર આ બધું નિર્મૂળ થયા સિવાય અહિંસા ને બ્રહ્મચર્ય જાગે નહિ. અભય જાગ્યા સિવાય, સંપૂર્ણ કેળવ્યા સિવાય, ભક્તિ જાગ્યા સિવાય સંપૂર્ણ બ્રહ્મચર્ય તો નહિ પાળી શકાય. બ્રહ્મચર્ય અનિવાર્ય છે, પણ એની શરૂઆત સ્મરણથી થાય છે. ભક્તિની શરૂઆત સ્મરણથી થાય છે. જપથી સિદ્ધિ મળે. ગીતા એ Book of Authority* નથી પણ જાતે અનુભવવાનું શાસ્ત્ર છે.

* અંતિમ નિર્ણય-અંતિમ પરિણામનું શાસ્ત્ર

કર્મમાર્ગ તો ભાવના કેળવવા માટે અને ભાવના તેજસ્વિત કરવા અને ભાવનાને સાકાર કરવા માટે જ છે. આપણા ભાગે આવેલું કર્મ કરતાં પહેલાં, કરતાં કરતાં અને પૂર્ણ થયેથી, જેમ ભગવાનનાં ચરણકમળમાં એક મોટું કમળનું પુષ્પ અર્પણ કરીએ છીએ તેમ આપણું કર્મ પણ પુષ્પરૂપે ભગવાનનાં ચરણે અર્પણ કરતાં રહીએ તેવી રીતે કર્મ કરવાનું છે, તો જ કર્મના બંધનમાંથી મુક્તિ મળશે. એટલે ભક્તિ અનિવાર્ય છે. એવી ભક્તિની શરૂઆત સ્મરણથી થાય.

ચાલો, મારો સમય થઈ ગયો હવે, અમે તો સમયના પાકા માણસ છીએ. જે સમયને જાળવશે, સમય તેને જાળવશે.

હરિ: ॐ તત્ સત્.

॥ હરિ:ૐ ॥

૯. હરિસ્મરણ-ભવરોગની રામબાણ દવા

હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરત

મનુષ્યજીવન

આ જીવન આપણને પ્રભુને પામવા માટે મળ્યું છે, પણ આ મનુષ્યજીવન વિશે આપણે જરા પણ વિચાર કરતાં નથી અને આપણે જીવન વેડફી દઈએ છીએ. બેચાર હજાર રૂપિયા હોય તો આપણે વેડફી દેતાં નથી. આ જીવન તો રૂપિયાથીય વિશેષ ખપમાં લાગે તેવું છે. આ મનુષ્યનું જીવન તો લક્ષ્મી કરતાં પણ મોંઘું છે. આ જીવન છે તો આપણે લક્ષ્મી મેળવી શકીએ છીએ. નહિ તો નહિ. જીવન વડે સંસારમાં જે તે કરી શકીએ. આ શરીરમાં જીવ ન હોય તો તેની કાંઈ કિંમત નહિ. લોકો કહેશે કાઢો, કાઢો એને બાળી મૂકો. એમ આ જીવન છે તો બધું જ છે. આવું તો કોઈ વિચાર કરતું નથી. છતાં આપણે આપણી જાતને બુદ્ધિશાળી સમજીએ છીએ. જેના (આત્મા) વડે જીવન છે તેની આપણને ગરજ નથી. આપણે માંદા પડીએ તો દવા કરીએ છીએ, એ શરીરને માટે. જીવન માટે નહિ. જીવન વિશે આપણે બિલકુલ વિચારતાં નથી. આ જીવન બહુ મોંઘામૂલું છે. આ મનુષ્યરૂપી ધનને તમે એળે ના વેડફી નાખો તો સારું. પણ નવ્વાણું પોઈન્ટ નવ્વાણું ટકા જીવન એળે જ જાય છે.

મારા ગુરુમહારાજે મને કહ્યું હતું કે 'તારાં બધાં જ સ્વજનો તને એની મેળે જ મળશે' અને એટલે જ હું કોઈ સાથે સંબંધ બાંધવા જતો નથી તો આ જે જીવન મળ્યું છે

તેના વિશે વિચારો. તમે કહેશો કે ‘તમે કહો છો તે સાંભળીએ છીએ મોટા, આટલી વહેલી સવારે ઠંડીમાં અવાય છે તો ખરું, પણ આ ભગવાનનું નામ અમારાથી નહિ લેવાય.’

ભગવાનનું સ્મરણ

પણ આ તદ્દન સાચી વાત કહું છું. ઋષિમુનિઓ અને ભક્તોએ પ્રયોગ કરીને, આ બધું કહ્યું છે. બે ભાગ હાઈડ્રોજન અને એક ભાગ ઓક્સિજન મળીને પાણી બને છે. એ વિજ્ઞાને પુરવાર કર્યું છે. એવી જ રીતે આપણા જીવનમાં ભગવાનનું નામ ભળવાથી આપણું જીવન ઉત્તમ બને છે, તે આધ્યાત્મિક વિજ્ઞાનમાં પુરવાર થયું છે. એ લોકો ભગવાનનું નામ લઈને જ ઉચ્ચ કોટિએ પહોંચ્યા હતા. મારી વાત તો તમને બણગાં લાગશે પણ ઈતિહાસ સાક્ષી છે. આ જીવન વિશે ન સમજાય તોપણ ભગવાનનું સ્મરણ કરવાથી જીવન વિશે વિચાર કરતાં થઈશું. આપણે બીમાર પડીએ ને જેવી રીતે દવાનો ઉપયોગ કરીએ છીએ તેવી જ રીતે આ સંસારમાં આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિ, તાપ, શોક, ક્લેશ, સંતાપ, ફિકર, ચિંતા, સંઘર્ષો વગેરે આવે ત્યારે ભગવાનના સ્મરણનો પણ ઉપયોગ કરો. માત્ર પાંચ માળાથી કશું નહિ વળે. આ બધું અનુભવે સમજાય. દિવસના ચોવીસ કલાકમાંથી ઓછામાં ઓછા પાંચ-સાત કલાક નામસ્મરણ થાય તો સારું. સાચી રામબાણ દવા તો ભગવાનનું નામ છે. તમે તે અનુભવી તો જુઓ ! આપણને ખપનું છે. તમે પ્રયોગ કરી તો જુઓ. સ્મરણ, પ્રાર્થના કરી તો જુઓ. પાંચ છ કલાક તમારાથી નહિ થાય તોપણ તમે સ્મરણ કરશો તો તે તમને ઉચ્ચ ગતિમાં લઈ જશે. બીજી કોઈ યોનિમાં

ચેતનને અનુભવી શકાય નહિ. જળચર, સ્થળચર વગેરે જે તે યોનિઓમાં મનુષ્યયોનિ જ શ્રેષ્ઠ છે. દેવોને પણ મનુષ્યયોનિમાં આવવું પડે છે. મનુષ્યદેહ બહુ દોહલો છે. ગામડાના કોઈ ખેડૂતને હીરો મળે તો તે એને કાયનો ટુકડો જ સમજે, પણ હીરાની કિંમત તો ઝવેરી જ સમજે, તેમ આપણે જીવનના ઝવેરી બન્યાં નથી. ભગવાનના સ્મરણમાં જીવન વાપરીએ તો તો બહુ મોટી વાત. આ નામસ્મરણરૂપી ઔષધિ લેશો તો આ જીવનની તંદુરસ્તી સારી રહેશે. તમે પ્રપંચ ન કરશો. સાચું બોલજો.

મને મારા ગુરુમહારાજે કહ્યું હતું કે ‘તને ઘણાંય નિમિત્તો મળશે.’ માધ્યમ તરીકે જ આ આશ્રમ છે. મારો સ્વાર્થ આશ્રમમાં નહિ પણ તમારામાં છે. તમને સૌને મારામાં આસક્તિ થાય, રાગ થાય, મોહ થઈ જાય એટલા માટે જ આ આશ્રમો મેં શરૂ કર્યા છે. જીવન સારું ત્યાં જ થાય કે જ્યાં સત્ય, નીતિ, ન્યાય વગેરેનું પાલન થતું હોય. તો ચાલો આપણે એકબીજાના ખપમાં લાગીએ.

॥ હરિ:ૐ ॥

૧૦. આશ્રમની સ્થાપના અમારે રોટલા ખાવા માટે નથી
હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરત

શ્રીરંગ અવધૂત મહારાજ

આપણા જીવનમાં આપણે નિરાગ્રહીપણું કેળવવું જોઈએ. હું કોઈ પણ બાબતનો ખાસ આગ્રહ રાખતો નહિ. તેવી જ રીતે નમ્રતાનો ગુણ પણ બહુ જરૂરી છે. શ્રીરંગ અવધૂત મહારાજ સુરતમાં આવ્યા હતા ત્યારે હું એમને મળવા ગયો. ત્યારે એમણે તો મને કેટલું બધું માન આપ્યું. એમણે કહ્યું, ‘સૌ પહેલાં તો મોટાને જ આવવા દો પછી જ બીજાં બધાંને.’ અમારી મોટરને છેક અંદર સુધી લઈ જવા દીધી. હવે તેઓ તો કેટલા મોટા સંત છે. કેટલાંય બધાં તેઓનાં દર્શન કરવા આવે. અને હું તો એમનાથી ઉંમરમાં પણ નાનો, છતાં એમની નમ્રતા તો જુઓ ! આટલા મોટા સંતે મને હાર પહેરાવ્યો. અને વળી પાછા અમને છેક મોટર સુધી વળાવવા પણ આવ્યા. હવે, આ કેટલી બધી નમ્રતા કહેવાય ! એક ભાઈ કહેતા હતા કે ‘મોટા, શ્રીરંગ અવધૂત મહારાજ માટે બધાં કેટલું કરે છે, તેવું તમારે માટે પણ થવું જોઈએ.’ પણ મને બીજું કશું જોઈતું નથી.

પરમાર્થ કરો

કથાવાર્તા ઘણાં વાંચે છે અને સાંભળે છે, તેમ છતાં આપણે જેવાં છીએ તેવાં ને તેવાં જ છીએ. તો ભગવાનનું સ્મરણ અને સત્સંગ વધારે ને વધારે કરીશું તો ભગવાન વિશે

આપણે વિચારતાં થઈશું. ભાઈ, તમે પરમાર્થ કરો તો જાણે તમે મારે માટે એક રાજમહેલ બંધાવ્યો હોય એટલો બધો મને આનંદ થશે.

હું તો તમારા કલ્યાણ માટે કહું છું, પરંતુ તમે સ્વાર્થમાંથી નીકળી શકો એમ નથી. એમાંથી નીકળશો ત્યારે જ તમે મારી સાથે પ્રેમ કરી શકશો. આ કુદરત જુઓ, આ આંબાના મોર જુઓ, નદીનું જળ જુઓ. એ લે છે એના કરતાં આપે છે વિશેષ.

લોકો તો સૌ પોતપોતાના ગજા પ્રમાણે માને. હું તો જીવનકલ્યાણના હેતુથી પ્રેરાઈને કહું છું. નડિયાદમાં મને બધાં સારી એવી મદદ કરે છે, પણ સુરતમાં જ લોકો બરાબર આપતા નથી. બીજું કાંઈ ન થાય તો કાંઈ નહિ પણ ‘મનને’, ‘તુજ ચરણે’ વગેરે પુસ્તકો તમે ખરીદો, વાંચો અને કોઈને ભેટ આપો.

તમે મારી સાથે સગપણ પણ કરતા નથી. તમે મારી સાથે પ્રેમ કરો તોય ઘણું. તમે બધાં અહીં આવો ત્યારે આટલું કહું છું. સૌથી થાય એટલું કરજો..... હરિ:ૐ.

આ બે વાત થઈ, હવે થોડું જીવન વિશે કહું. તો જીવન વિશે તો આપણે કોઈ વિચાર કરતાં નથી. મારો તો સિદ્ધાંત છે કે ઉપદેશ ન આપવો, પણ તમે કહેશો કે તો પછી આ પ્રવચનો શા માટે રાખો છો ? પણ મંગળવારે આ પ્રવચનો તો એટલા માટે રાખું છું કે એ બહાને હું બધાંને મળી શકું અને બધાંના ચહેરા જોઈ શકું. મારે અનેક જીવો સાથેનું નિમિત્ત છે.

આજે સવારે ઊઠ્યો ત્યારે એક ભાઈ કહે કે ‘મોટા બધાંને તમારે માટે બહુ લાગણી, બધાં તમને બહુ માને છે, બધાં ક્યાંથી ક્યાંથી સાંભળવા આવે છે અને બધાંને તમારે માટે બહુ માન છે.’ પણ હું કહું છું કે આ બધી તદ્દન ખોટી વાત છે. સાવ ખોટી વાત. કોઈને એટલું બધું લાગતું નથી. મારો આ વેશ તો ગૃહસ્થાશ્રમીનો છે. જો ભગવાં કપડાં પહેર્યા હોત તો તો વાત જુદી જ હોત. હું કોઈનો દબાયેલો નથી પણ મારા બેટા, તમે બધાં આશ્રમની જોઈએ તેટલી સેવા કરતા નથી. મને મદદ કરતા નથી, એ વાત ચોક્કસ. તમે તમારા પેટ માટે કમાઓ છો તે તો સ્વાર્થ કહેવાય, પણ મારે તો તમારી પાસે પરમાર્થ કરાવવો છે અને એ પણ પ્રેમથી, પણ તમને સૌને મારે સાચી વાત તો કહેવી જ જોઈએ. કોઈક વખત સાચી વાત કહું તો તરડાઈ ન જવું, નાસી જવાની, ભાગી જવાની વાત ન કરવી. નાસી જવું એ તો નામદાઈ છે. મારે તો તમારી પાસે પરમાર્થનું કામ કરાવવું છે. તમારું ધન મારે લૂંટી લેવું નથી.

મને જો મારા ભગવાનનો હુકમ મળે તો હું લૂંટી પણ લઉં, પણ મને હુકમ મળ્યો નથી. મારે બળજબરી નથી કરવી. સમાજનાં કામ માટે કશું કરો. તમારી પાસે છે એનો દસમો ભાગ તો આપો ! અમે તો બધું તમારે માટે જ કરીએ છીએ, પણ તમારામાંથી કોઈને એમ નથી થતું કે આવકનો દસમો ભાગ તો આપવો જ જોઈએ. હું બળજબરી કરતો નથી કે લૂંટી લેવાની પણ વાત કરતો નથી, બાકી, મને લૂંટી લેવામાં

જરાય સંકોચ નહિ થાય. એક વાત ચોક્કસ કે આ પ્રવચનો ઉપદેશ માટે નહિ પણ તમે બધાં મળી શકો એટલા માટે જ છે. આ જીવન તો કીમતી હીરો છે, કાચ નથી. તમે બધાં સ્વાર્થમાં રચ્યાંપચ્યાં ના રહો. કોઈને પણ પૂછો કે સ્વાર્થ કરતાં પરમાર્થ ચડે કે નહિ? કોઈના એક હાથમાં પાંચની નોટ હોય અને બીજા હાથમાં દસની નોટ હોય તો એ બેમાંથી તમે દસની જ નોટ લો એવી રીતે પરમાર્થની કિંમત વધારે છે. તમે મને એકલાને જ મદદ કરો એવું મારું કહેવું નથી. હું તો તમારું જ કામ લઈને બેઠો છું. મારે તો હવે કાંઈ કશું કરવાનું નથી. સ્વાર્થ પણ નહિ અને પરમાર્થ પણ નહિ. પણ મારા અને તમારા પ્રારબ્ધના સંબંધે એક નિમિત્તના કારણે તમે ખેંચાઈને આવેલા છો તો તેના પરથી તો સમજો કે આ મોટા સાથે આપણને નિમિત્ત છે, પણ તમારામાં એવો સ્વયં ભાવ જાગ્યો નથી. એટલે મારે તમારી પાસે પરમાર્થ કરાવવો છે. એને ભલે મારો સ્વાર્થ ગણો તો સ્વાર્થ ગણો, પણ મારે તમારી પાસે પરમાર્થ કરાવવો છે.

આ રામનવમી માટે રૂપિયા દસ હજાર બાકી છે તો તમે સૌ મને મદદ કરો. તમને સૌને કેટલું કહેવું? જો હું સાધુ હોત તો બેચાર ગાળ પણ ચોપડી દેત, પણ હું ગૃહસ્થાશ્રમી છું. મારા ગુરુમહારાજને લીધે મારો વેશ ગૃહસ્થાશ્રમીનો છે. જેટલી ઠંડકથી હું તમારી વાત સાંભળું છું, એટલી ઠંડકથી તમે મારી વાત નહિ સાંભળો.

સ્વાર્થમાં તો તમે ગળાબૂડ રહેવાના જ છો, પણ પરમાર્થ તો આપણે સૌએ કરવો જ જોઈએ. આપણે જે કાંઈ કરીએ છીએ એ સ્વાર્થ માટે જ કરીએ છીએ. જેમ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને અર્જુનને વિરાટ દર્શન કરાવ્યું હતું, તેમ મને પણ ભગવાનનું દર્શન થયેલું છે. તમને એની ખબર નથી, કારણ તમે ગળાબૂડ સંસારમાં ડૂબેલા છો.

પણ આ પૈસા તો મારે સમાજને બેઠો કરવા માટે જરૂરી છે. એટલે જ હું પરમાર્થ કરવાનું કહું છું. સ્વાર્થમાં તો હું ના પાડીશ તોય તમે રચ્યાંપચ્યાં રહેવાનાં જ છો. તો મારે એ જ કહેવાનું છે કે તમે આશ્રમનાં કામમાં ચિત્ત રાખો. તમે તમારા ઘરમાં મદદ કરો છો તેવી રીતે મને મદદ કરો. પરમાર્થનાં કામમાં મદદ કરી હશે તો એનો બદલો મળ્યા વગર રહેવાનો જ નથી. એ તો સૂરજ ઊગે એ જેટલું સાચું છે તેટલું જ સાચું છે.

ધર્મ જેના જીવનમાં પ્રગટેલો છે. જેના જીવનમાં ધર્મની ભાવના જાગી છે, એવા માણસના જીવનમાં સ્વાર્થ ધીમે ધીમે મોળો પડતો જાય છે અને પરમાર્થ વધતો જાય છે. ગુરુમહારાજે મને કહ્યું કે ‘તારે ગૃહસ્થાશ્રમીનો વેશ રાખવો.’ ગૃહસ્થાશ્રમીએ તો બધાં સાથે ખૂબ હળીમળીને રહેવું જોઈએ. બધાં સાથે ખૂબ સુમેળથી, પ્રેમથી, સદ્ભાવથી વર્તવું જોઈએ. હું એ પ્રમાણે વર્તું તો તમને તે પ્રમાણે વર્તવાનું કહી શકું. અને એ જ નિમિત્તે તમને બધાંને મળી પણ શકું. તમને બધાંને જોઈને મને આનંદ થાય છે. આ સવારના ૬ વાગ્યાનો સમય રાખ્યો છે. તે એક

ભાઈ કહે કે ‘મોટા, ૬ વાગ્યામાં તો બધાં કેવી રીતે આવી શકે ?’ પણ જેને આવવું હશે તે જરૂર આવશે. બેચાર જણ હશે તોય હું મારી વાત સમજાવીશ. એ મારું કર્તવ્ય છે. બધાંય સ્વાર્થમાં જ રચ્યાંપચ્યાં છે, એ વાત પણ સાચી છે. એટલે કોઈ કેવી કેવી આશા લઈને આવે છે, પણ આપવા માટે મારી પાસે તો કાંઈ છે નહિ. આપવાવાળો તો પ્રભુ છે.

આશ્રમ બનાવવાનો આશય

આ પ્રવચન રાખવાનું અને આ આશ્રમ બનાવવાનો આશય તો એ જ છે કે મારા પ્રારબ્ધને કારણે મારી સાથે જે જે જીવો સંકળાયેલા હોય તેઓ મને મળે અને હું તેઓની સાથે પ્રેમ કેળવું અને એથી એમના જીવનમાં જે કાંઈ અસર કે જે કાંઈ થવાનું હોય તે થાય. મને ટોળાંનો શોખ નથી. આ આશ્રમ મારા બાપનો નથી. આ આશ્રમ તો સમાજનું કામ કરવા માટે છે. એનાં કામમાં તમે સૌ મદદ કરો તો સારું. સ્વાર્થમાં તો આપણે ગળાબૂડ ડૂબેલાં છીએ જ, પણ સ્વાર્થ કરતાં પણ પરમાર્થની કિંમત અનેકગણી વધારે છે. પરમાર્થ કરવો અઘરો છે, પણ એનું મૂલ્ય તો અનેકગણું વધી જાય છે.

સ્વાર્થ સંસારની દૃષ્ટિએ મહત્ત્વની વાત છે અને પરમાર્થ આત્માની દૃષ્ટિએ. તમને સૌને મળવા પાછળ પણ કોઈ નિમિત્ત છે. હું કોઈને બોલાવવા માટે જતો નથી. તમે જાતે આવો છો, છતાંય હું તો તમારા બધાંયની સાથે પ્રેમથી ભળું છું. તમે તમારી જાતને પૂછી જુઓ કે હું તમારા સૌ સાથે અરે, તમારા ઘરના દરેકે દરેક સત્ય સાથે મહોબત કરું છું કે

નહિ? ત્યારે આ જે આશ્રમ બનાવ્યો છે, તે તમારા બધાં માટે બનાવ્યો છે. અને તમને સૌ સ્વજનોને પરમાર્થની સમજ પડે એટલા માટે બનાવ્યો છે.

આ આશ્રમ મેં કાંઈ રોટલા ખાવા માટે નથી બનાવ્યો. રોટલા ખાવા હોય તો આ ઉંમરે પણ હું પુસ્તકો લખીને કમાઈ શકું એટલી તાકાત છે. મારે, ભીખુકાકાને કે નંદુભાઈને કે આ મારા ઝીણાભાઈને રોટલા ખાવા માટે આ આશ્રમ નથી બનાવ્યો, પણ અહીં બધાં મને મળવા આવી શકે અને તેઓ મૌનમાં બેસે તો તેઓના જીવોનું (આત્માનું) કલ્યાણ થાય, ભગવાન પ્રત્યે અભિરુચિ અને અભિમુખતા પ્રગટે એટલા માટે આ આશ્રમ છે.

॥ હરિ:ૐ ॥

સ્મરણભાવના

(હરિગીત)

પ્રિય નામને ઉરમાં સ્મર્યા કરશું અમે બહુ પ્રેમથી,
પ્રિય નામને ઉરમાં સ્મર્યા કરશું અમે બહુ રીતથી,
પ્રિય નામને ઉરમાં સ્મર્યા કરશું અમે બહુ ખંતથી,
તુજ નામનો પ્રભુ તંત જરી ના છોડશું હરગિજ કદી....૧

જીવનતણા અતિશય કઠણ દારુણ ઝંઝાવાતમાં,
કે સહુ દિશે સૂઝે નહિ એવા જીવન અંધારમાં,
જીવનતણી ચઢતી અને પડતીમહીં પળપળ સદા,
તુજ નામનું પ્રિય સ્મરણ તે સાથી રહો મનહૃદયમાં....૨

સંસારનાં કર્તવ્યમાં, વ્યવહારીઓની સાથમાં,
સહુ કામમાં, ખાતાં, પીતાં, ઊઠતાં અને વળી બોલતાં,
જે જે કંઈ કરતાં, બધાંની સાથ વર્તતાં સદા,
તુજ નામનું પ્રિય સ્મરણ તે સાથી રહો મનહૃદયમાં....૩

મુશ્કેલીમાં નડતી અમોને ને ઉપાધિમાં જગે,
ઝઘડા અને કંકાસમાં, દિલમાં થતાં સહુ દર્દમાં,
દિલની અમૂંઝણમાં અને આવી પડેલી ગૂંચમાં,
તુજ નામનું પ્રિય સ્મરણ તે સાથી રહો મનહૃદયમાં....૪

મનના વિચારોમાં અને મનની બધીયે વૃત્તિમાં,
મન વાસનામાં, પાપમાં, ચિત્તના બધા સંસ્કારમાં,
મનની રમત ને ગમતમાં, મનના રમણ ને વલણમાં,
તુજ નામનું પ્રિય સ્મરણ તે સાથી રહો મનહૃદયમાં....૫

અમ શરીરથી બનતી ક્રિયામાં, ઈંદ્રિયોના વિષયમાં,
અમ શરીરકેરા રોમરોમે, હૃદયકેરા લોહીમાં,
રગરગમહીં, નખશિખમહીં, ને શરીરના નવ દ્વારમાં,
તુજ નામનું પ્રિય સ્મરણ તે સાથી રહો મનહૃદયમાં....૬

ખટરસતણા સહુ સ્વાદમાં, મીઠી મીઠી બધી વાસમાં,
ઉર ચેતનામાં, બુદ્ધિમાં, ચિત્ત પ્રેરણામહી, પ્રાણમાં,
અમ લાગણીમાં, ભાવનામાં, પ્રેમમાં, રસમાં બધા,
તુજ નામનું પ્રિય સ્મરણ તે સાથી રહો મનહૃદયમાં....૭

આધાર સૌ નિજનો સદા માની ઉપર જે ધારતું,
માને અતિશય વૃહાલથી જ્યમ બાલુડું પોકારતું,
વિખૂટું પડેલું માડીથી હરપળ કરે શું આરડ્યાં !
તેવી રીતે તુજ નામ પ્રભુ ! તારું સ્મરણ તાનમાં....૮

જીવનતણા સહુ ભંગમાં, જીવનતણા સૌ રંગમાં,
જીવનતણા એ અટપટા આડા ઊભા સૌ તારમાં,
મારી ગમે તેવી ભલે હો સર્વ જીવનભાતમાં,
રસીલું વણાયા ત્યાં કરો પ્રિય નામ તારું ભાવમાં....૯

સંબંધીઓ ને સ્વજનની સહુ વાતમાં ને ચીતમાં,
સંસારના વ્યવહારમાં ને જે થતાં સહુ કાર્યમાં;
પત્ની અને પરિવારમાં છોને પરોવાયેલ હો,
તે તે દશામાંહે પ્રભો ! તુજ નામ પ્રિય હૈયે વસો....૧૦

પ્રિય નામ- સૂર્ય ઊગ્યા થકી ફીટે જીવનઅંધાર સૌ,
એવું કૃપાથી જીવનમાં અમને ફૂલવજો, ફળવજો,
ચાનક અમોને લાગજો તુજ દિવ્ય જે પ્રિય નામની,
પ્રગટી રહો અમ જીવન તે છાયારૂપે તુજ પ્રેમની....૧૧

સારાય જીવનપટતણા તાણા અને વાણા વિશે,
ભીંજાયેલા હો રગરગે તુજ પ્રેમથી રંગાયેલા,
તુજ નામના પ્રિય સ્મરણના ઠોકે સદા ઠોકાયેલા,
એવું પ્રભુપદ હો સમર્પિત આ જીવન, હો તુજ કૃપા...૧૨

તુજ નામનો મહિમા ઋષિઓ કેંક ભક્ત કવિ કથે,
હું તો બિયારું રાંકડું તે શું કથી કથીને કથે ?
જ્યમ સૂર્ય આગળ આગિયો, દરિયા કને ખાબોચિયું.

હીરા કને જ્યમ કાય એવો સાવ હું નાદાન છું....૧૩

‘શ્રી ગંગાચરણે’, પૃ. ૨૯ થી ૩૨

- શ્રીમોટા

॥ હરિ:ૐ ॥

પૂજ્ય શ્રીમોટાના જીવનની મહત્વની તવારીખ

જન્મ : તા. ૪-૯-૧૮૯૮, ભાદરવા વદ ચોથ, સંવત ૧૯૫૪

સ્થળ : સાવલી, જિ. વડોદરા, નામ : ચૂનીલાલ,

માતા : સૂરજબા, પિતા: આશારામ, અટક : ભાવસાર.

૧૯૧૬ : પિતાનું અવસાન.

૧૯૦૫ થી ૧૯૧૮ : તૂટક અભ્યાસ-સાથે આકરી મજૂરી.

૧૯૧૯ : મેટ્રિક પાસ.

૧૯૨૦ : વડોદરા કોલેજમાં.

તા. ૬-૪-૧૯૨૧ : કોલેજ ત્યાગ.

૧૯૨૧ : ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ પ્રવેશ.

૧૯૨૨ : વિદ્યાપીઠનો ત્યાગ. હરિજન સેવાનો આરંભ.

૧૯૨૨ : ફેફડુંના રોગથી કંટાળીને ગરુડેશ્વરની ભેખડ ઉપરથી આત્મહત્યાનો પ્રયાસ, દેવી બચાવ, 'હરિ:ૐ' જપથી રોગ મટાડવાનો સફળ પ્રયોગ.

૧૯૨૨ : 'મનને'ની રચના.

૧૯૨૩ : 'તુજ ચરણે'ની રચના.

૧૯૨૩ : વસંતપંચમીએ પૂ. શ્રીબાળયોગીજી દ્વારા દીક્ષા. શ્રીકેશવાનંદજી ધૂણીવાળા દાદાનાં દર્શને - સાંઈખેડા ગયા. રાત્રે સ્મશાનમાં સાધના અને દિવસભર પ્રભુપ્રીત્યર્થે હરિજનસેવા.

૧૯૨૪ : 'તુજ ચરણે' ની પ્રથમ આવૃત્તિનું પ્રકાશન.

૧૯૨૬ : લગ્ન-હસ્તમેળાપ વખતે સમાધિનો અનુભવ.

૧૯૨૭ : હરિજન આશ્રમ, બોદાલમાં સર્પદંશ-પરિણામે 'હરિ:ૐ' જપ અખંડ થયો.

૧૯૨૮ : સાકોરીના પૂ. શ્રીઉપાસની બાબાનું નડિયાદમાં આગમન, એમના આદેશ મુજબ સાકોરી જવું-ત્યાં મળમૂત્રની પથારીમાં સાત દિવસ.

૧૯૨૮ : પહેલી હિમાલયયાત્રા.

૧૯૩૦ : મનની નીરવતાનો સાક્ષાત્કાર.

૧૯૩૦ થી ૧૯૩૨ દરમિયાન સાબરમતી, વીસાપુર, નાસિક અને યરવડા જેલમાં. હેતુ-દેશસેવાનો નહિ, સાધનાનો. સખત પરિશ્રમ અને લાઠીમાર દરમિયાન પ્રભુસ્મરણ-મૌન. વિદ્યાર્થીઓને સમજાવવા વીસાપુર જેલમાં સરળ ભાષામાં શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતાનું વિવરણ લખ્યું- 'જીવનગીતા'

૧૯૩૪ : સગુણ બ્રહ્મનો સાક્ષાત્કાર.

- ૧૯૩૪થી ૧૯૩૯ દરમિયાન હિમાલયમાં અઘોરી બાવા પાસે જવાનું બન્યું, ધુંવાધારના ધોધની પાછળની ગુફામાં સાધના. ચૈત્ર માસમાં છાણાંની ૬૩ ધૂણી ધખાવી નર્મદાકિનારે ખુલ્લામાં શિલા ઉપર નગ્ન બેસીને ૨૮ દિવસની સાધના, શિરડીના સાંઈબાબાનું પ્રત્યક્ષ દર્શન-આદેશ-સાધનાના અંતિમ તબક્કાનું માર્ગદર્શન.
- ૧૯૩૯ : તા. ૨૯-૩-૧૯૩૯ : રામનવમી, સંવત : ૧૯૯૫ના રોજ કાશીમાં નિર્ગુણ બ્રહ્મનો સાક્ષાત્કાર. હરિજન સેવક સંઘમાંથી રાજનામું. 'મનને'ની પ્રથમ આવૃત્તિનું પ્રકાશન.
- ૧૯૪૦ : (તા. ૯-૯-૧૯૪૦) જન્મદિવસે, (ભાદરવા વદ ચોથ) વિમાનમાર્ગે અમદાવાદથી કરાંચી જવાનો ગૂઢ હુકમ.
- ૧૯૪૧ : માતાનું અવસાન.
- ૧૯૪૨ : હરિજન સેવક સંઘમાંથી છૂટા થયેલા, છતાં હરિજન કન્યાછાત્રાલય માટે મુંબઈમાં ફાળો ઉઘરાવ્યો. બે વખત સખત પોલીસમાર-દેહાતીત અવસ્થાના પુરાવા.
- ૧૯૪૩ : ૨૪, ફેબ્રુઆરીમાં ગાંધીજીના પેશાબના ઝેરી જંતુઓનું પોતાના પેશાબમાં દર્શન. નૈમિત્તિક તાદાત્મ્યનો અનુભવ.
- ૧૯૪૫ : હિમાલયની યાત્રા-અદ્ભુત અનુભવો.
- ૧૯૪૬ : હરિજન આશ્રમ, અમદાવાદ મીરાંકુટિરમાં મૌનએકાંતનો આરંભ.
- ૧૯૫૦ : દક્ષિણભારત, કુંભકોણમ્માંકાવેરી નદીનેકિનારેહરિ:ૐઆશ્રમનીસ્થાપના.
- ૧૯૫૪ : સુરતનાકુરુક્ષેત્રમાંએકઓરડીમાંમૌનએકાંતનોઆરંભ.
- ૧૯૫૫ : (તા. ૨૮-૫-૧૯૫૫) નડિયાદ, શેઢી નદીને કિનારે હરિ:ૐ આશ્રમની સ્થાપના.
- ૧૯૫૬ : (તા. ૨૩-૪-૧૯૫૬) સુરત, કુરુક્ષેત્રમાંતાપી નદીનેકિનારેહરિ:ૐઆશ્રમની સ્થાપના.
- ૧૯૬૨થી ૧૯૭૫ : શરીરના અનેક રોગો-સતત પ્રવાસ સાથે ૩૬ અધ્યાત્મ-અનુભવ ગ્રંથોનું લેખન-પ્રકાશન.
- ૧૯૭૬ : ફાજલપુર-મહી નદીના કિનારે શ્રી રમણભાઈ અમીનના ફાર્મ હાઉસમાં તા. ૨૩-૭-૧૯૭૬ના રોજ માત્ર છ જણની હાજરીમાં આનંદપૂર્વક દેહત્યાગ. પોતાનું 'ઈટ-ચૂનાનું સ્મારક ન કરવાનો આદેશ' અને આ નિમિત્તે મળેલી રકમનો ઉપયોગ દૂર ગુજરાતનાં પછાત ગામોમાં પ્રાથમિક શાળાના ઓરડાઓ બંધાવવાના લોકફાળામાં કરવાની સૂચના.

॥ હરિ:ૐ ॥

॥ હરિ:ૐ ॥

આરતી

ૐ શરણચરણ લેજો, પ્રભુ શરણચરણ લેજો,
પતિત ઉગારી લેજો (૨) કર ગ્રહી ઉર લેજો. ...ૐ શરણ.
મનવાણીના ભાવો, કર્મ વિષે ઊતરો, પ્રભુ (૨)
મન, વાણી ને દિલને (૨) કૃપાથી એક કરો. ...ૐ શરણ.
સર્વ મળેલાં સાથે, દિલ સદ્ભાવ ઊગો, પ્રભુ (૨)
છો અપમાન થયાં હો (૨) ત્યાંયે ભાવ બઢો. ...ૐ શરણ.
નિમ્ન પ્રકારની વૃત્તિ, ઊર્ધ્વગમન કરવા, પ્રભુ (૨)
પ્રભુકૃપાથી મથાજો (૨) ચરણશરણ ગ્રહવા. ...ૐ શરણ.
મનના સકળ વિચારો, પ્રાણતણી વૃત્તિ, પ્રભુ (૨)
બુદ્ધિતણી સૌ શંકા (૨) ચરણકમળ ગળજો. ...ૐ શરણ.
જેવા દિલ હોઈએ પ્રભુ, તેવા દેખાવા, પ્રભુ (૨)
મતિ મુજ ખુલ્લી રે'જો (૨) સ્પષ્ટ જ પરખાવા. ...ૐ શરણ.
દિલમાં કંઈક ભર્યું હો, તે થકી બીજું ઊલટું, પ્રભુ (૨)
કદી પણ મુજથી ન બનજો (૨) એવી મતિ દેજો. ...ૐ શરણ.
જ્યાં જ્યાં ગુણ ને ભાવ, દિલ ત્યાં મુજ ઠરજો, પ્રભુ (૨)
ગુણ ને ભાવની ભક્તિ (૨) દિલ મુજ સંચરજો. ...ૐ શરણ.
મન, મતિ, પ્રાણ પ્રભુ ! તુજ ભાવ થકી ગળજો, પ્રભુ (૨)
દિલમાં તુજ ભક્તિની (૨) છોળો ઊછળજો. ...ૐ શરણ.

-શ્રીમોટા

આશ્રમમાં ઉપલબ્ધ પુસ્તકોની યાદી

નંબર	પુસ્તકોના વિભાગ	ટોટલ પુસ્તકો
૧.	ગદ્ય પુસ્તકો	૧૪
૨.	પદ્ય પુસ્તકો	૫૧
૩.	શ્રીમોટા-ટેપવાણી	૧૮
૪.	શ્રીમોટા પ્રવચન-વાણી	૭
૫.	સ્વજનોને પત્રો આધારિત પુસ્તકો	૮
૬.	સ્વજનોની અનુભવકથા તથા સ્મૃતિગ્રંથ	૮
૭.	સંકલિત પુસ્તકો	૨૨
૮.	જીવનકવન	૧૧
૯.	અન્ય પુસ્તકો	૧૪
૧૦.	હિંદી પુસ્તકો	૧૫
૧૧.	અંગ્રેજી પુસ્તકો	૨૨
૧૨.	કેલેન્ડર (દીવાલ અને ટેબલ)	૧

પૂજ્ય શ્રીમોટા વિરચિત ગદ્ય પુસ્તકો

નં.	પુસ્તક	પ્ર.આ.
૧.	જીવનસંગ્રામ	૧૯૪૬
૨.	જીવનસંદેશ	૧૯૪૮
૩.	જીવનપાથેય	૧૯૪૯
૪.	જીવનપ્રેરણા	૧૯૫૦
૫.	જીવનપગરણ	૧૯૫૧
૬.	જીવનપગથી	૧૯૫૧
૭.	જીવનમંડાણ	૧૯૫૨
૮.	જીવનસોપાન	૧૯૫૨
૯.	જીવનપ્રવેશ	૧૯૫૩
૧૦.	જીવનપોકાર	૧૯૫૪
૧૧.	હરિજન સંતો	૧૯૫૪
૧૨.	જીવનમંથન	૧૯૫૬
૧૩.	જીવનસંશોધન	૧૯૫૭

૧૪. જીવનદર્શન ૧૯૫૯

પૂજ્ય શ્રીમોટા વિરચિત પદ્ય પુસ્તકો

નં.	પુસ્તક	પ્ર.આ.
૧.	મનને	૧૯૨૨
૨.	તુજ ચરણે	૧૯૨૩
૩.	નર્મદાપદે	૧૯૨૭
૪.	જીવનગીતા (નાની)	૧૯૩૨
૫.	હૃદયપોકાર	૧૯૪૪
૬.	જીવનપગલે	૧૯૪૪
૭.	શ્રીગંગાચરણે	૧૯૪૫
૮.	કેશવ ચરણ કમળે	૧૯૪૬
૯.	કર્મગાથા	૧૯૪૬
૧૦.	પ્રણામ પ્રલાપ	૧૯૪૭
૧૧.	પુનિત પ્રેમગાથા	૧૯૪૭
૧૨.	જીવનગીતા (મોટી)	૧૯૫૩

પૂજ્ય શ્રીમોટાનાં પ્રવચનનાં પુસ્તકો

નં.	પુસ્તક	પ્ર.આ.
૧.	શ્રીમોટા સાથે વાર્તાલાપ	૧૯૭૯
૨.	મૌનએકાંતની કેડીએ	૧૯૮૨
૩.	મૌનમંદિરનું હરિદ્વાર	૧૯૮૩
૪.	મૌનમંદિરનો મર્મ	૧૯૮૪
૫.	મૌનમંદિરમાં પ્રભુ	૧૯૮૫
૬.	મૌનમંદિરમાં પ્રાણપ્રતિષ્ઠા	૧૯૮૫
૭.	મૌનમંદિરમાં હરિસ્મરણ	૨૦૧૫

**પૂજ્ય શ્રીમોટાનાં સ્વજનોને પત્રો
આધારિત પુસ્તકો**

નં.	પુસ્તક	પ્ર.આ.
૧.	મુક્તાત્માનો પ્રેમસ્પર્શ	૧૯૮૦
૨.	શ્રીમોટાની દાંપત્ય-ભાવના	૧૯૮૦
૩.	સંતહૃદય	૧૯૮૩
૪.	ધનનો યોગ	૧૯૮૪
૫.	પગલે પગલે પ્રકાશ	૧૯૮૯
૬.	સમય સાથે સમાધાન	૧૯૯૩
૭.	શ્રીમોટા-પત્રાવલિ ૧/૨	૧૯૯૫
૮.	કેન્સરની સામે	૨૦૦૨
૯.	હસતું મૌન	૨૦૦૪

સ્વજનોની અનુભવકથા

નં.	પુસ્તક	પ્ર.આ.
૧.	આશ્રમની અટારીએથી	૧૯૮૧
૨.	શ્રીમોટાની સાથે સાથે	૧૯૯૦
૩.	શ્રીમોટા સાથે હિમાલયયાત્રા	૧૯૯૪

૪.	શ્રીમોટાની મહત્તા	૧૯૯૫
૫.	મળાયું પણ ભળાયું નહિ	૧૯૯૫
૬.	મળ્યા-ફળ્યાની કેડી	૨૦૦૧
૭.	મોટા - મારી મા	૨૦૦૩

સ્મૃતિગ્રંથ

નં.	પુસ્તક	પ્ર.આ.
૧.	જીવનસ્ફુલિંગ	૧૯૭૩

સંકલિત પુસ્તકો

નં.	પુસ્તક	પ્ર.આ.
૧.	જીવનપરાગ	૧૯૬૩
૨.	સંતવાણીનું સ્વાગત (તમામ પુસ્તકોની પ્રસ્તાવનાનું સ્વતંત્ર પુસ્તક)	૧૯૭૭
૩.	અંતિમ ઝાંખી	૧૯૭૮
૪.	વિધિ-વિધાન	૧૯૮૨
૫.	સુખનો માર્ગ	૧૯૮૩
૬.	પ્રાર્થના	૧૯૮૪
૭.	લગ્ને હજો મંગલમ્	૧૯૮૫
૮.	નિરંતર વિકાસ	૧૯૮૭
૯.	સમર્પણગંગા	૧૯૮૯
૧૦.	જન્મ-મૃત્યુના રાસ	૧૯૮૯
૧૧.	નામસ્મરણ	૧૯૯૨
૧૨.	શ્રીમોટા અને શિક્ષણ	૧૯૯૪
૧૩.	ફનાગીરીનો નિર્ધાર	૧૯૯૬
૧૪.	પૂજ્ય શ્રીમોટા વચનામૃત ૧ થી ૪ (૧ પુસ્તક)	૧૯૯૬
૧૫.	પ્રસન્નતા	૧૯૯૭
૧૬.	ભગતમાં ભગવાન	૨૦૦૦

૧૭. દુર્લભ દેહ મનુષ્યનો	૨૦૦૭
૧૮. દૈવાસુર સંગ્રામ	૨૦૦૭
૧૯. પ્રસાદી (ગુજરાતી)	૨૦૦૮
૨૦. પૂજ્ય શ્રીમોટાના બે બોલ (તમામ પુસ્તકોમાંથી લેખકના બે બોલનું સ્વતંત્ર પુસ્તક)	૨૦૧૪

૨૧. જીવનયોગ ભાગ ૧ અને ૨	૨૦૧૬
૨૨. બુદ્ધિ	૨૦૧૭

જીવનકવન

નં. પુસ્તક	પ્ર.આ.
૧. શ્રીમોટા-જીવન અને કાર્ય ભાગ-૧, ૨	૧૯૭૫
૨. પારસલીલા	૧૯૭૫
૩. તરણામાંથી મેરુ	૧૯૭૬
૪. વિદ્યાર્થી મોટાનો પુરુષાર્થ	૧૯૮૯
૫. મહામના અબ્રાહમ લિંકન	૧૯૮૩
૬. પ્રેરક વિભૂતિ મહાત્મા ગાંધી	૧૯૮૪
૭. શ્રીકેશવાનંદજી ધૂણીવાળા દાદા	૧૯૮૬
૮. ગોધરાના બાપજીનું જીવનચરિત્ર	૧૯૮૮
૯. મારી સાધનાકથા	૨૦૦૫
૧૦. પૂજ્ય શ્રીમોટાના વહાલા ઝીણાભાઈ	૨૦૦૫

૧૧. જીવન સાર્થકતાની કેડીએ ૨૦૨૦ પૂજ્ય શ્રીમોટાના વહાલા 'ભાઈ' શ્રી નંદુભાઈની સંક્ષિપ્ત જીવનવિકાસગાથા ભાગ-૧ અને ૨
--

અન્ય પુસ્તકો

નં. પુસ્તક	પ્ર.આ.
૧. શ્રીમોટાચરણે	૧૯૭૦
૨. બાળકોના મોટા	૧૯૮૦
૩. શ્રીમોટા ચિત્રકથા	૧૯૮૭
૪. આહુતિ મંત્ર અને આરતી	૧૯૮૫
૫. હરિ:ૐ આશ્રમ શ્રીભગવાનના અનુભવ કાજેનું સ્થળ	૧૯૮૬
૬. કૃપાયાચના શતકમ્	૧૯૮૬
૭. ધ્યેય અને ધ્યાન	૨૦૦૦
૮. ચિદાકાશ	૨૦૦૦
૯. પ્રાર્થના પોથી	૨૦૧૦
૧૦. શ્રીમોટા ઉપલબ્ધિ અને ઉપદેશ	૨૦૧૪
૧૧. શ્રીમોટાચરણે આંતર પ્રવેશ	૨૦૧૬
૧૨. શ્રીમોટાચરણે ત્રિભાષી (ગુ. હિં. અં.)	૨૦૧૮
૧૩. બધું આપણામાં જ છે	૨૦૧૮
૧૪. સમર્થ સદ્ગુરુ પૂજ્ય શ્રીમોટા	૨૦૧૮

हरि:ॐ आश्रम में उपलब्ध हिंदी पुस्तकों का लिस्ट

क्रम	पुस्तक	प्र.आ.	८.	श्रीमोटा के साथ वार्तालाप	२०१२
१.	पूज्य श्रीमोटा एक संत	१९९७	९.	विवाह हो मंगलम्	२०१२
२.	कैसर का प्रतिकार	२००८	१०.	बालकों के मोटा	२०१२
३.	सुख का मार्ग	२००८	११.	विद्यार्थी मोटा का पुरुषार्थ	२०१२
४.	दुर्लभ मानवदेह	२००९	१२.	मौनमंदिर का मर्म	२०१३
५.	प्रसादी	२००९	१३.	मौनमंदिर का हरिद्वार	२०१३
६.	नामस्मरण	२०१०	१४.	मौनएकंत की पगडंडी पर	२०१३
७.	हरि:ॐ आश्रम (श्रीभगवानकेअनुभवकास्थान)	२०१०	१५.	मौनमंदिर में प्रभु	२०१४

English books available at Hariom Ashram Surat. January - 2020

No.	Book	F. E.	16.	Shri Sadguru	2010
1.	At Thy Lotus Feet	1948	17.	Human To Divine	2010
2.	To The Mind	1950	18.	Prasadi	2011
3.	Life's Struggle	1955	19.	Grace	2012
4.	The Fragrance Of A Saint	1982	20.	I Bow At Thy Feet	2013
5.	Vision Of Life - Eternal	1990	21.	Attachment And Aversion	2015
6.	Bhava	1991	22.	The Undending Odyssey	
7.	Nimitta	2005		(My Experience Of Sadguru Sri Mota's Grace)	2019
8.	Self-Interest	2005	23.	Pujya Shri Mota	2020
9.	Inquisitiveness	2006		Glimpses of a divine life (Picture Book)	
10.	Shri Mota	2007	24.	Genuine Happiness	2021
11.	Rites and Rituals	2007			
12.	Naamsmaran	2008			
13.	Mota for Children	2008			
14.	Against Cancer	2008			
15.	Faith	2010			

॥ हरि:ॐ ॥

मौनमंदिरमां हरिस्मरण ■ ८२

અભય વચન

જો તમારું મન ભાવથી મારામાં જોડાયેલું હશે
અને તમે અનન્ય ભાવે મારું સ્મરણ, ચિંતન
કરતા હશો, તેમ જ તમે મારા પર જ તમારો
બધો આધાર રાખશો, તો હું તમારો બધો ભાર
મારે માથે લઈ લઈશ.

- શ્રીમોટા

‘મૌનમંદિરમાં હરિસ્મરણ’, ત્રીજી આ., પૃ. ૨૫

કિંમત રૂ. ૩૦/-